

સંગીત રસતમ—સોહરાબ

કે. ન. કાજરાલ

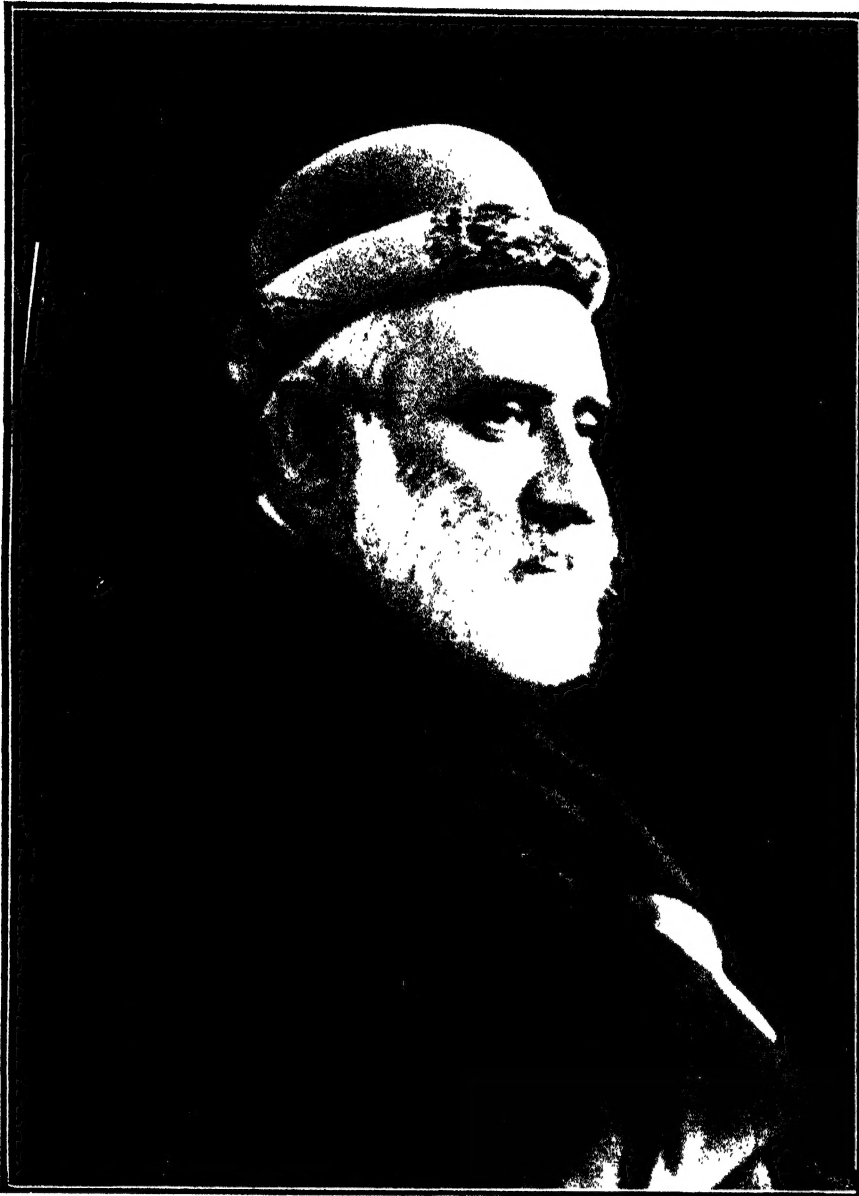
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૨૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રસ્તમ - સૌદુશીબ

વિષય દ-૧૪

“ ગાયન ! ગાયન ! તારે દાંતો ખુદાઈ છે,—તારે લુંતર આરમાની છે,—
તારી શક્તિ માજેગ્નતી છે ! ”

કુલકર્ણી, વપરી, ૦૭ ફેબ્રુઆરી

સંગીત રસ્તમ-સોહરાબ

શાહનામા ઉપરથી તૈયાર કીધેલાં હાસ્તાન સાથે

રચનાર

કેખુશરો નવરોજી કાબરાજી

દરેક ગીતનાં સંગીત-લેખન સાથની

નવી આવૃત્તિ

મુંબઈ

“ સ્ત્રી યોધ ” ગ્રાફિસ

મેથ્યુ રોડ, ગીરગામ

[સર્વ હક સ્વાધીન]

“ સાંજ વતમાન ” પ્રેસ. મુંબઈ

૧૯૦૬

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈસંગ્રહ
૧૪૨૨

“ Who reads this measure flowing strong and deep,
It seems to him old Homer's voice he hears;
But soon grows up a sound that moves to tears—
Tears such as Homer cannot make us weep,
Whether a grieving god bids death and sleep
Bear slain Sarpedon home unto his peers
Or gray-haired Priam, kneeling, full of fears,
Seeks Hector's corse torn by the chariot's sweep.
Lightly these sorrows move us, in compare
With that which moans along the Oxus' tide,
Where by his father's hand young Sohrab died,—
Great father and great son met unaware
On fate's dark field: in awe we leave them there,
Wrapped in the mists that from the river glide.”

—EDITH M. THOMAS.

પ્રસ્તાવના

“આપણી વચ્ચે એમ માનવાનો ચાલ પડી ગયો છે કે દંતકથા કેવળ કલ્પિત હોય છે; પણ ઇતિહાસકર્તાઓ હવે જોવા લાગ્યા છે કે એક પ્રજાની દંતકથાઓ વારંવાર સત્તાદાર તવારીખ કરતાં વધારે રસીલી અને કવિતામય રહે છે, એટલું જ નહિ પણ સાચી રીતે તો ખરેખરી ખીનાઓ સૂચવે છે, જ્યારે એવી દંતકથાઓના અભ્યાસ કરતાં વધારે મોહ પમાડનારું કશું હોતું નથી.”—મી० એસ. જી. બેન્જમિન કૃત ઇરાનની તવારીખ (“The Story of Persia”).

ઉપલા વિચાર જો કોઇ પણ કથાને સંપૂર્ણ રીતે લાગુ પડતા હોય તો તે રસ્તમ—સોહરાયનો જગઆશકાર કિસ્સો છે એમ કોઇ પણ કબૂલ કરશે. જો કે ફિરદોસી તૂસીના “શાહનામા”માં કેટલીક બાબતો કલ્પિત છે, તોપણ ધણીને તવારીખનો આધાર છે એમ માનવાને પૂરતું કારણ મળી આવે છે. એવી સઘળી ઇરાની દંતકથાઓમાં રસ્તમ અને સોહરાયનું દાસ્તાન આપણને સર્વથી વધારે ખેંચાણકારક લાગે છે તે ફક્ત તેમાં સમાયલા કણ્ણુરસને લીધે નહિ પણ એક ખરા ખતેલા ખનાવને તે આપણી સનમુખ કુદરતી રીતે રજુ કરી આપણને રડાવે છે, તે કારણને લીધે છે.

મહુમ કેમુશરો કાખરાજનાં લખાણોથી માહિતગાર દરેક જણ જાણે છે તેમ એમની લેખક તરીકેની કારકીર્દીની શરૂઆતથીજ તેમનું વશદાર પારસી જીગર પુરાતન ઇરાનની તરફ ખેંચાયું હતું; અને નાટકકર્તા તરીકેની એમની નામના “બેજન અને મનીજેહ”ના ઇરાની કિસ્સાથીજ મંડાઇ હતી, જેને તે પછીના “જમશેદ” અને “ફરેદુન” નાટકોએ પુખ્ત કીધી હતી. એમ હોવાથી “રસ્તમ અને સોહરાય” જેવા સર્વોપરી દાસ્તાનપર એ કલમ ચાલવાને રહી જાય એ ખનવાજેગ નહોતું,—અને ખરૂં જ છે કે કાખરાજના જીવાનીના વખતથીજ, “બેજન અને મનીજેહ” રચવાની પણ પહેલાં, એમનું ધ્યાન “રસ્તમ—સોહરાય” ના કિસ્સાપર ગયું હતું, બલકે એ કથા ઉપરથી તેઓએ એક નાટક લખવાની શરૂઆત પણ કીધેલી જણાય છે. પણ દેખાઈતી રીતે એ બાબત રંગભૂમિપર રજુ કરવાને લાયક નહિ હોવાથી નાટકનો વિચાર પડતો મેલાયો, અને કાખરાજનાં ઇરાની નાટકો પછી હવે પુરાણ, રામાયણાદિ હિંદુ વિષયોને લગતાં નાટકોની હારમાલા ચાલુ થવાથી જીવાનીના વખતની ખાહેશ અધુરી રહી ગઇ હતે. પણ ૧૮૮૦માં કવિ શામલભટ્ટ કૃત “નંદ બત્રીસી” આખ્યાન તરેહવાર રાગરાગણીમાં ગોઠવી ગાઇ સંભળાવવાનો મહુમને વિચાર આવ્યો, અને એ કથન એટલું તો ફતેહમંદ ઉતર્યું કે તુરતજ રસ્તમ—સોહરાયનું દાસ્તાન એવી ઢપે સંગીત આકારમાં તૈયાર કરી ગાઇ સંભળાવવાની મહુમને ઉત્કંઠા થઇ, અને એ રીતે લાંબા વર્ષોની ખાહેશ પાર પડી !

“સંગીત રસ્તમ સોહરાય” પહેલવહેલું ૧૮૮૨માં એક વગવાળા મેળાવડા સનમુખ ધા ઓનરેબલ મી० ઍશબરનરના પ્રમુખપણાં હેઠળ મહુમ કાખરાજએ પોતાના દીકરા દીકરીઓ ઉપરાંત કેટલાક મિત્રોની મદદથી ગાઇ સંભળાવ્યું હતું. ત્યાર પછી ખીજી વાર ૧૮૮૫ માં તે ત્રણ ભાગમાં ગાવાની ગોઠવણ કરી બે ભાગ (સર જેમ્સ પીલ અને સર વિલ્યમ વેડરબર્નના પ્રમુખપણાં હેઠળ) ગાઇ સંભળાવ્યા કેડે કેટલીક સંસારી વિપત્તિઓને લીધે ત્રીજો ભાગ પડતો મેલ્યો હતો.

આજે એ સંગીત કિસ્સો પ્રરીથી જાહેરમાં રજુ કરવાની ગોઠવણ થઈ છે એ તે કિસ્સાની લોકપ્રિયતાને લીધેજ નહિ પણ તેમાં મહુમે રચેલાં ઉમદા સંગીતને લીધે અમે સમજીએ છીએ. રસ્તમ-સોહરાયનું દાસ્તાન તો આપણે અનેક આકારમાં સાંભળી ચૂક્યાં હતાં; પણ તેમાં સમાયેલી કલ્યાણ-કથા કેપુશરો કાખરાણએ એક એવી હુનરમંદ રચનામાં આપણી આગળ મેલી છે કે તેની નિર્મલ મધુરતા વચ્ચે કંઈ નવીજ ખુબીઓ સાથે તે આપણને એક વાર ફરી મોહી લે છે.

આ પુસ્તકમાં સમાવેલું ગદ્ય લખાણ મહુમે આગલાં કથનો વેળા ગીતની વચ્ચે-વચ્ચે દાસ્તાનનો સંબંધ સમજાવવા સારૂ તૈયાર કર્યું હતું, અને તેઓ તે મ્હોંડેથી બોલી જતા હતા. પણ વાંચનાર જોશે કે એ ગદ્ય લખાણ રસ્તમ-સોહરાયના કિસ્સા બાબેના આપણા મનમાં વસેલા ખ્યાલને અનુસરતી પ્રાઠ અને રસિક ભાષામાં રચેલું છે, અને તે કાયમનું જાળવી રાખવા યોગ્ય હોવાથી આ પુસ્તકમાં પહેલીજ વાર પ્રકટ કરવામાં આવે છે. આ વિગતો અહીં આપણે પહેલીજ વેળા વાંચતાં નથી; તો પણ એ દાસ્તાન મહુમે કેપુશરોએ પોતાની રંગીન, અસરકારક એખારતમાં રજુ કરીને તેમાં એક અંગત ખેંચાણનો વધારો કરીધો છે.

“સંગીત રસ્તમ-સોહરાય” ખાસ કરીને દેશી ગાયનવિદ્યાના એક જિંયા અભ્યાસ તરીકે અત્યંત ધરાવે છે, જે “શ્રીઓધ”વાળા “કાખરાણ સ્મારક ગ્રંથ”માં એક લેખકે નીચલા શબ્દોમાં સમજાવી હતી:—“આ દાસ્તાન પસંદ કરવામાં મીં કેપુશરોની ખાસ મતલબ જૂદા જૂદા રાગો જૂદા જૂદા જુસ્સાઓને કેવા અનુસરતા છે, અને તેટલા માટે બાબતને અનુસરતા રાગનાં ગીત કેમ જોડવાં જોઈએ તે બતાવવાની હતી. વાંચનાર જાણે છે તેમ ઉપલી હૃદય-ભેદક કથામાં એ પ્રમાણે તરેહ તરેહના જુસ્સાઓ જોવામાં આવે છે. તેટલા માટે મીં કેપુશરોએ ગુજરાતી સલીસ એખારતમાં ઉપલા દાસ્તાનનો સાર લખી કાઢાડવા ઉપરાંત ૫૭ ગીત જૂદા જૂદા સેહેલ તેમજ બિકટ રાગનાં તૈયાર કરીધાં અને તે પોતાના દીકરા દીકરીઓ તથા કેટલાક મિત્રોની મદદથી મોટા વગવાળા મેલાવડાઓ સનમુખ ગાઇ સંભળાવ્યાં. આપણે ઇચ્છીશું કે એ ગીતો તથા તેનાં રાગ-રાગણીઓનું મીં કેપુશરોએ જે દાસ્તાન તૈયાર કરીધું હતું તે એમનું એમ બહાર પડવા પામે તો તે ગીતો હમેશનાં જાળવાઈ રહે.”

ઉપલે પ્રસંગે જાહેર થયેલી ઇચ્છા એટલા ટુંક વખતમાં પાર પાડવાને બની શકે છે તેને માટે અમેને સંતોષ ઉપજે છે,—વધારે એટલા માટે કે આ પુસ્તકમાં દરેક ગીતનું સંગીત-લેખન (Notation) ખાસ તૈયાર કરી દાખલ કર્યું છે, અને તેમાંના સ્વર (સૂર)ની સમજ એવી સહેલી રીતે બતાવી છે કે અમેને બરાસો છે કે કોઈ પણ ખંતીલો અભ્યાસી તેની મદદથી એ ગીતો વગડી યા ગાઈ શકશે. આ સંગીત-લેખન તૈયાર કરનાર શ્રીપાદ સંગીતશાળાના સ્થાપનાર તથા માલિક મીં બાલકૃષ્ણ તુકારામ વાઘોલીકર તથા તેમના અતિ પ્રવીણ પુત્ર મીં રામચંદ્ર છે, જેઓની ગાયનશાળા સ્થાપવામાં મહુમે કેપુશરોની મોટી મદદ હતી. આ “સંગીત-લેખન” છપાવી પ્રકટ કરતાં અમેને વિશેષ સંતોષ એટલા માટે પ્રાપ્ત થાય છે કે દેશી સંગીત-શાસ્ત્રને માટે—યુરોપિયન સંગીતમાં હોય છે તે પ્રમાણેનું—“Notation” અથવા સંગીત-લેખન તૈયાર કરાવવું એ મહુમે ગાયન ઉત્તેજક મંડળી સ્થાપતી વખતે ધારો રાખ્યું હતું, પણ તે વિચાર

ધૃષ્ટીક ફાશેશે છતાં અપૂરો રહ્યો હતો, તે આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલા સંગીત-લેખનથી કેટલેક દરજ્જે પાર ઉતારી શકાશે એમ અમા ધારિયે છિયે.

આ ઠેકાણે “ સંગીત રસ્તમ-સાહરાય ”માં આવતાં ગીતોની રચના ઉપર સાંભળનાર તેમજ વાંચનારનું ધ્યાન ખેંચવાનું ઉચિત દીસે છે. સંગીતનો સાધારણ ઉપયોગ તો સૌ કોઈ કરી શકે છે: એક ચોક્કસ રાગમાં શબ્દો ગોઠવીને તે રાગનું એક ગીત જોડી કાઢવાનું ધણું કઠિન નથી. પણ એ દિવ્ય કલા એવા સાધારણ ઉપયોગથી એક વધારે ઉમદા પ્રયોજન ધરાવે છે. તેના ઊંચામાં ઊંચા સ્વરૂપમાં સંગીત આત્માની પોતાની ભાષા બને છે, અને ખરે સંગીતકાર તો તેજ ગણાવો જોઈએ કે જે માનુષી આત્માની વિધિવિધ લાગણીઓ તે વાણીના ધટતા રાગોમાં બહાર પાડે. આદમની લાગણી અને સંગીતની ભાષા વચ્ચેનો આ ભેદી સંવાદ (Harmony) પોતાના ગીતોમાં ઉત્પન્ન કરવો એજ એક મહાન સંગીતકારનું કર્મ છે. એ કર્મ કાબરણીય કેટલે દરજ્જે હાર પાડ્યું છે તેનું માપ એમનાં બીજાં ગીતોથી આ પૂર્વે થઈ ચૂક્યું છે. આપણે ઉપર જોઈ ગયાં છિયે કે “સંગીત રસ્તમ-સાહરાય”ના કર્તાનો હેતુ તેમાંનું દરેક ગીત તે ગીતની બાબત અને તેમાં ઉદ્ગાર આપેલા જુરસાઓને અનુસરતા રાગમાં રચવાનો હતો, તેમજ બીજી તરફ રાગ અને તાલને અનુસરતા શબ્દો ગોઠવવાનો નિયમ પણ ધ્યાનમાં રાખવાનો હતો. એ પ્રમાણે એક-એક ગીત રચવામાં કર્તાએ કેટલે દરજ્જે ફતેહ મેળવી છે તે સુદ્ધ આંતરજન કે વાચક પોતેજ જોઈ શકશે. પણ એવાં થોડાંક દૃષ્ટાંત અત્રે આપેલાં યોગ્ય લેખાશે.

પહેલાં તો નીચલાં ત્રણ ગીત આપણે તપાસીશું :—

(૮) “ પદર પિછાનવા નિશાન માત દે બતારી ” (ગોંદ મ્લહાર);

(૯) “ હે! હે! હે! હડીલા, બેકામ, અહંકારી ” (છાયા નટ);

(૧૦) “ માફ કર! માફી કરરે! નવ કરે કરી ગુનાહ ” (જિંજોડી).

ઉપલાં ગીત એકેક પછી આવતાં દરેક રાગનું લક્ષણ રહેલાઈથી દેખાડી આપી તે તે રાગમાં કેવાં બંધબેસતાં છે તે કોઈ પણ સાંભળનાર જોઈ લેશે. “ શું જાણ સખી દિન દિન નવ દીઠા દીઠા દીકરા તણા ” (૧૫) એક સાધારણ ગરબી છે, તો પણ સાહરાયની જૂદાઈમાં તેની માતાનાં ખેંચાઈ રહેલા જીગરની લાગણી દર્શાવતી ગંભીર અસર કરે છે. જોશ અને ઝમકમાં “જંગી! જમસમ ઝુંકાવ”નું ગીત (૧૬) પ્રકૃત રાગથીજ નહિ પણ તેની જોડણીથી દીપે છે, અને એજ વળી “જીતવાનાં ડોલ કિહાં જંગી, તુરાની!” (૧૯) ના ગીતમાં સમાયલા હાસ્યરસ તથા દબારાવનારી ધમકીને માટે કહી શકાય. રસ્તમ ઉપર શાહ કેકાહિસનો કોષ (૨૪) વાઘેત્રી કાનડામાં દીપી આવે છે, પણ તે કરતાં વધારે રસ્તમના વળતા તુચ્છકાર અને ધિક્કારના બાણ (૨૫) “બહાર કાનડા”માં થયેલાવી કાઢનારા છે. આ ગીત પછીનુંજ રસ્તમનું બીજું ગીત “ સંકટનો આજરે સમો છે, સરદારો! ” (૨૬) સિંધુરામાં રસ્તમનું જખમી થયેલું જીગર કેવું બતાવી આપે છે તે સાંભળનાર સહેજમાં જોઈ લેશે. હવે દાસ્તાનના છેલ્લા ભાગપર આવતાં “હે આલીશાં! રે શી નિશાનો દહ ” (૩૯) તેની જોડણીને માટે, તથા “મુવું તે મયુંજ મયું” (૪૦) તેના રાગની અસર માટે આપણું ધ્યાન ખેંચે છે. એ પછી આવતું એકેએક ગીત

જાતની સેવકના હૃદય-બેદક બનાવોને કેવા અનુસરતા રાગમાં રચેલું છે, તે અત્રે દર્શાવવાની જરૂર રહેતી નથી. હેલ્લે સઘળી ગમખારી પછી શાંતિસૂચક “છળ ટંડા બખેડાં તમે દાલજીરે” બેરબીમાં પૂરું થાય છે.

અત્રે સંગીતનાં એક બીજા સ્વરૂપ વિશે બોલવાનું ખાતરી રહ્યું છે. દેશી રચનારાઓનો સામાન્ય વર્ત્ત ગીતો જોડવામાં સંગીતની એક ખાસ જરૂરિયાત ઉપર જોડાયે તેટલું લક્ષ આપતો આવ્યો નથી. પ્રોફેસર રેન્ડગર ગાવાની કલા ઉપરના પોતાના ગ્રંથમાં જણાવે છે કે કોઈ પણ માણસ એક કવિતાઈ ખવાસ ધરાવ્યા વિના હું નરમંદ ગાનાર થઈ શકતો નથી. એક ગાનારે કેવા પ્રકારની ઈજાજણી લેતી જોઈએ, તેની સમજણ આપતાં એજ શિક્ષક આગળ ચાલનાં લખે છે કે દરેક અભ્યાસીએ એક ગીતનો કવિતાઈ અર્થ પહેલાં ખરાબર પામવો જોઈએ. “સંગીત રૂસ્તમ સોહરાબ”નાં ગીતોમાં આ અમત્યનો નિયમ જળવવાને દરેક કાળજીમંદ ગાનાર શક્તિવાન થશે. કેપુશરો કાખરાજીએ તેઓમાં કવિતાઈ તત્વનું એક મધુર પ્રમાણ રેડ્યું છે. એવા તત્વની હાજરીને લીધે આ હોઆ, બોધક ગીતો આપણી વચ્ચે સંગીત અને કવિતાના એવડા મિઠાશ સાથે મવાતાં રહેશે.

સેવટે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં અમારા મિત્ર મી. પેસ્તનજી ખરશીદજી તારાપોરવાળાએ આપેલી કિંમતી મદદને માટે અમારો આભાર અત્રે નોંધિયે છિયે. “સાંજ વર્તમાન”ના લાયકીવાળા માર્કેટાએ આ પુસ્તક જલદીથી છાપી આપવાને અને મુખ્ય કરી સંગીત-લેખન જેવું બિઝટ કામ ઉઠાવી લઈ પાર ઉતારવાને જે શ્રમ લીધો છે તેને માટે પણ અત્રે અમારો આભાર પ્રકટ કરિયે છિયે.

બી ૦ કે ૦ કી ૦

મુંબઈ, જાન્યુઆરી ૧૭, ૧૯૦૬.

સંગીત રસ્તમ-સોહરાબ

૧. પ્રારંભ.

(ઝિંજેરી-ત્રિતાલ.)

ગમતાં મિતડાં ગાવા આલો સૈયર સાર૦^૧ ગમતાં૦
સજની સમજ સાર સુધારો સ્વસંસાર,
નિર્મળ મનથી સુખરૂપ શીખ
સુગમપણે સજે સુધજ નાર૦ ગમતાં૦
કથન અસલનું શ્રવણ કરીને શીખવાની આવી આ વાર૦ ગમતાં૦

એક દુઃખમરેલું દારતાન આજ આપણે સાંભળવું છે જેની કહાણીનો પાર નથી.

૨. વેરભાવનો અપાર વિસ્તાર.

(યમન કલ્યાણ—ધૃપદ—ચોતાલો.)

પાર જેનો પાયો નહીં અપરંપાર કે વિસતાર,
સુની કહાણી કાણે કાને વારંવાર?૦ પાર જેનો૦
કીનો, કપટ, વૈર, અપટ
વસે જગત માહી મફત,
દાનવ^૩ દેવ માનવ સર્વ વશવિકાર રહે,
ક્રોધ, લોભ, જ્વેર, જ્વેમ હારહાર૦ પાર જેનો૦
અચળ અમલ કરે જ્યાં છળ,
સકલ ગુણ અકલ બુદ્ધિ ખોલી મથે
માત, તાત, બ્રાત,^૪ ભગની,^૫ ભારમ,^૬ ભતાં,^૭
લટતાં વટતાં અન્યોઅન્ય, હારમાર૦ પાર જેનો૦

શાયર ફિરદોસી તૂસી કહે છે કે માણસ મરે છે પણ તેનાં મોત સાથે કીનો મરતો નથી. જઘડાની જયોત આ જગતમાં સદા જગૃત છે. આપ ખેટા, ભાઈ બહેન લડે છે અને સગાંનું લોહી સગાંને હાથે રેલાય છે. એ સઘળું અનુન જ્યાં જશુજૂજના જુરસાનું પરિણામ છે ત્યાં તે દયાનતી લડાઈ ઉપર અને જેહાંનનો ફિટકાર વર્ષે છે; પણ જ્યાં ઓળખીતાઓ વગર ઓળખવે એકેકનો છવ લેવા અને આપવા તૈયાર થાય છે, જ્યાં જાતીલોહીપર જાતીપ્રીત દોડાવતાં જીરો ખીજનાં વેર સાર પોતાનું ખૂન કરવા તત્પર થાય છે, જ્યાં આપ ખેટા અજાણના લડે, ત્યાં તે લડનારાઓને માટે ધિક્કાર નહીં પણ દયાનો ઝરો બહેતો કરવાની જગ્યા છે, અને ધિક્કાર તો તે ધનસાનિયતથી ઉલટાં વેરભાવ ઉપર ઉતરે છે.

૩. સોહરાબનું દાસ્તાન—અને તેપરથી લેવાનો બોધ.

(કેદારો—તાલ અંપાલ.)

તને ભાઈ વેરનાં વેરનાં વેરનાં મૂળો તમે,
 તનની તાણુ ને પાપ પરિનાપને સમે
 મન સોચ સમજણથી સમાવીને,
 બુદ્ધિવશ રાખો બળને—
 મનુષ્ય જે ગણાવા ગમે તને ભાઈ
 સાંજળો વર્ણુન તનનું^૧ તહેમતનતાણું,
 કદીમ જે કથન કઠણુ,
 લોહી ફરજંદનું વેરી મન થકી
 દધાણી ન જાણી માની લીધું કાઢી
 પદરે પુનીસમ દમે તને ભાઈ

એક દહાડે શામ નરીમાનની ચોલાદના બુઝેર્ગ બનકનો ખ્વાદુર બેટો તહેમતન રસ્તમ તુરા
 નની સરહદ ઉપર શીકારનો શોખ તૃપ્ત કરી નચિંત નિંદમાંથી જગૃત થતાં પોતાનો અતશી રક્ષ
 ચોરાયકો બેઠ તેની શોધ કરતો શહેરે સમનગાનમાં જઈ લાગ્યો, કે જ્યાંના શહે એ વિખ્યાત
 મહાવીરની પાદશાહી પરાણાગતી લખી મુદત દરમ્યાન એ કારઅજમુદે નરને કરેલી કિંમતી નવા
 જેશોમાં પોતાની નવજવાન બેટી તહેમીનાને નેકાના નેક પેવંદમાં બાંધી આપી. કંઈ મુદત ગૂજરવા
 બાદ પોતાનો રાજકીય રક્ષ પાછો મળી આવવથી રસ્તમ તહેમીનાથી રૂપસદ લેવાને તૈયાર થયો.
 તે છેલ્લી પ્યારમરી મુઝાકાતમાં પોતાનાં જીવ સાથે જોડાયકો ખાવિંદની જૂદાઈના જખમથી
 તહેમીનાનું દિલ દર્દમાં આબેદે થયું. વર વહુ વચ્ચેના વિયોગની વેના મુસાફરીની જૂદાઈ કરતાં
 જંગની જૂદાઈમાં વધારે જીવન લાગે છે, કેમકે જંગમાં ઉતરેલા એક જંગીની જગ્યાનું ઠેકાણું
 નથી અને જીવની આશા નથી. આવી જૂદાઈ બાનુ તહેમીનાથી કેમ તામોશ થાય?

૪. રસ્તમની જૂદાઈ માટે તહેમીનાની ફરિયાદ.

(હમીર કલ્યાણ—ત્રિતાલ.)

ના ખમાય રે જખમ જૂદાઈના, જેણે તોડે જે દિલ
 કટારી મારી, ભારી, ધારી, કારી ના ખમાય
 ટંજવળતી તહેમીના રડતી તહેમતનની તરસે,
 તરછોડી ન જા હું દાસીને, ઉદાસીને, છું ગમખારી ના ખમાય
 માન માન મન સમજવે રસ્તમ,
 જે જે છે છે રેહરે! મનથી ગમતું કર કમ,
 જીવ વિધે છે ગમ તુજ મુજગમ.^૨
 રડે તહેમીના તજ મોહબત મારી ના ખમાય

તહેમીનાનાં જીવમાં જળતી આ આગ તેના જાંહજેય ખાવિંદે શીખામણના આ શાંતિ-
 સુચક શબ્દોથી તાઢી પાડી—

૫. તહેમીનાને રસ્તમનો સધ્યારો.

(બેહાગ—ગઝલ—તાલ પરતો.)

કહે રસ્તમ, જીગરના ગમ, જીગર, રહે, રહે,
રંગમ કમ દિલે જખમ હરમ કહે કહે. ૧.
એક દિલ, વચન એક, ને માહબુબ એકજ હે ! નેક,
તું પર છે ને તું પર રેહશે જૂંદાઇ થયે થયે. ૨.
દુસ્મનોના છુંદવા શીર જવું ઘટે તેણે જે વીર,
સુજી જૂંદાઇ ખાતર લડાઇ મેદાન ગયે ગયે. ૩.
આરામ એશ, કુટુંબ એશ, પડોશ દેશ, નહીં હમેશ,
નલે ન લેશ કંઇ વિશેષ વખત વહે વહે. ૪.

તહેમીનાના તૂટેલા દેમાગની આગ હોલવગને રસ્તમની આ શીનલ શબ્દ-વૃષ્ટિ ખસ હતી. એથી તહેમીનાને ટાટક વળી અને હવે પોતાની પ્રિયાને ગર્ભવતી સ્થિતિમાં છોડી જતાં એક નાનર નંગ ભેટ આપી રસ્તમે તેને વધારે રાજ કીધી. પોતાના હવે પછી જન્મ લેનારાં ફરજંદની ઇલાહીને મટે પોતાના બાળબાળમાંથી એક બેમુજું ગોહર તહેમીનાને ફાડી આપ્યું, કે જે કિંમત અને ખુબીમાં મશહુર નંગ આ જહાંદીદે જરેમંદે જંગોની રંજ ખેંચીને મેળવ્યું હતું. તે સાચવી રાખવાની તાકીદ કરતાં તહેમતન ઉમેદલયાં હરખ સાથ બોલ્યો કે—

૬. ફરજંદની ઇલાહી માટે રસ્તમની તાકીદ.

(ઝિંબેટી—ટપ્પો.)

નૂરમંદ નંગ બેમુજું નીશાનનું સાણી તું સાનમાં
સાચવી લેજે, લેજે શુભ સંભારણું. નૂરમંદ
જણે તું બેટી જે સજજે આ ચોટીને, અગર બેટો
દલેર તો બાંધજે બંધબાણું. નૂરમંદ

અગરજે તહેમીનાના હમેલથી એ પાકમદ માદરનાં સુખ અને દિલાસાને માટે તવલુદ થનાર ફરજંદ બેટી હોય તો આ બદુઇ ઝવેર તે નાળુક બદનીની ચોટીએ બાંધવું કે જેથી તે દુનિયામાં રાહત અને ઇજત મેળવશે; પણ અગરજે આ વીરપ્રસવા પેટે એક પહેલવાની પુત્રની પધરામણી થાય તો આ નેકનામીભરેલી નિશાન તે બખ્તે ભુલંદ બેટાની બાળુએ બાંધવી કે જેના પ્રતાપથી તે કોવત અને ખહાદુરીમાં શામ નરીમાનના સરખો, જવાંમદા અને જરેમંદીમાં હુશંગ અને ફરશાસ્પની બરોબરિયો, અને બલી ખસલતોમાં પાદશાહ જમશેદ અને ફરદૂનની બરકતોવાલો થશે. પહેલવાની પેદરની આ આશાજનક આગાહી બેટી પડી નહીં. નવ માસ પૂરા થયા બાદ બાનુ તહેમીનાને એક સપુત તવલુદ થયો કે જેની બોલેગી રાનક અને રહેરાનાં રોશન નૂર ઉપરથી તેની બાળુએ તેના બાપની બક્ષેલી નિશાન બાંધતી વેળા તેનું નામ સોહરામ રાખ્યું. માતાની મોજ અને મગરૂરી સઘળી સોહરામમાં સમાયલી હતી. રસ્તમની જૂંદાઇના ગમગેસાર ધ્રા રસ્તમની આ બીજી મૂરત, આ બીજી આવૃત્તિએ તહેમીનાનાં જીગરમાં રજ વાળ્યા, અને આ સીનેફરાખ પહેલવાન અચ્ચાની રોશન પેશાની તેના અચપણથી શામે સવારની નિશાનીની જેમ જેમ ગવાહી આપતી હતી, તેમ તેમ આ દલેરજ

દાનાં દીદારથી તેની માદસ્તું દેમાગ ખુશાલીમાં ખીલતું જતું હતું. સોહરાખના ચહેરાનો આહાર એક ગુલલાલાના આગ પેરે ખીલી નિકળ્યો હતો. તેનું તન મસ્ત હાથીની પેટું ઉછળી આવ્યું હતું. તેની બાજુ ચીનારના દરખત પેટું મળખુત હતી, અને જ્યારે તીરકમંદમાં કમર તંગ કરી પોતાના ભારી ગોરજના જખરદસ્ત જરખોથી તે જંગીઆને જેર કરતો હતો ત્યારે કોણ કહી શકે કે આ પીલતન પહેલવાન માત્ર બાર વર્ષનો એક બાળક હતો ?

૭. સોહરાખનો જન્મ અને બાળપણ.

(ગરબી—રાગ જલ્દા જિન્નેટી—તાલ દાદરા.)

સખીઆ સ્તુતી ગાવો સોરાખની સંગીતથી,
પુત્ર પહેલવાન પરમ પ્રિય પ્રીતથી૦ સખીઆ૦
સુંદર સિકલ તહેમીના ને તહેમતન તણી,
નયોં અવતયોં રસ્તમ બીન્ને શીર-મણી,
જુવો મસ્ત અંગ હસતું મુખ ચીતથી૦ સખીઆ૦
કદે મહિના એકે ઉગ્યો વર્ષથી વધુ,
વર્ષ ત્રણમાં ત્રાહિ ત્રાહિ કરે રહેર બધું,
વર્ષ દસમાં નહસાડે સર્વ બીતથી૦ સખીઆ૦
શસ્ત્રઅસ્ત્રબંધ૧ કમર તંગ નીસર્યો,
શીર મુદધના જીખે દલેર દીકરો,
સુવે ધરાન હવે નિંદમાં નચિંતથી૦ સખીઆ૦

પણ માતાનો પ્યાર માતાની ફિકરોને કારણ આપે છે. રખે આ દલેર બેટાને તેનો દલેર બાપ માતાની ગોદમાંથી બોલાવી લે, રખે માતાની આંખોનું આ નૂર જેને રાત દિવસ જોવાથી તે આંખોને ઠંડક હતી, તે રત્નજ્યોત, તે નેત્રમણિ તેની માતાને ખોલવું પડે, તેની ફિકરથી તહેમીનાએ પોતાના પીલતન પતિથી ખરી હકીકત છુપાવી, બેટો નહી પણ બેટી અવતરવાની ખોટી ખબર તે નરસેર જંગીને જણાવી હતી. એ રીતે રસ્તમથી સોહરાખને તો છુપાવ્યો, પણ સોહરાખથી રસ્તમને કેમ છુપાવી શકાય ? અંતે તહેમીના જેથી બીહતી હતી તેજ થયું. ચૌદ વર્ષનો અપરખદો થયો નહી એટલામાં સોહરાખને પોતાનો જનક પેદર કોણ છે તે જાણવાની જળતી આતુરતા થઇ, અને એક સાંજે પોતાની ખેત્રવગાહમાંથી ખીજવાયલો અને શરમનો માર્યો મારફાડ કરતો મીળજમાં અને ધરપથમાં આવી પોતાની માને તાણુ અને તુંદીથી તકાજે કરવા લાગ્યો કે—

૮. પિતાને ઓળખવા માટે સોહરાખની તલબ.

(ગોંદ મલહાર—તાલ ત્રિતાલ.)

પદર પિછાનવા નિશાન માત દે બતાવી !

હું જો ન જાણું નામ હામ મુજ તાતવું—

રસ્તાખેજ ઉઠાઉં જંગે જહાન સતાવી૦ પદર૦

ફરજ ગરજ થકી પુછું, મા, તને પડાવી,
અગણપણ મુજ લાજ લેયછે લુટાવી,
લાજ કાજ કહી દે, દિત તુજ હઠાવી.

જાણ નહી જાન સલામત રહે કે છુપાવીં ૦ પદર ૦

પોતાના પુત્રની આ ધરપયથી તે પાદશાહનદી ડરી ગઈ નહી. વાજળી પ્યાર છતાં ગંભીર
ધાકથી તહેમીનાએ આ તકાળમાંથી છુટવાની તદ્દનીર કીધી અને એકજ પોકારમાં સોહરાબને
થથરાવી કહાડ્યો કે—

૯. સોહરાબને તહેમીનાનો ઠપકો અને નસીહત.

(છાયા નટ—તાલ ત્રિતાલ.)

હે ! હે ! હે ! હઠીલા, બેશ્રામ, અહંકારી,
હે ! હે ! હે ! દે છોડી ગુમાની ભારી,

જાલકા મનને જાળે ભૂપણ તકાબરી તારી ૦

હે ! હે ! હે ! ૦

વાત ન વળે તારી તાણુને તુંદીથી,

માગ નમન્તાઈથી,

ચાહી માશી અભિમાન ઉતારી ૦

હે ! હે ! હે ! ૦

મા તરફ નમનતાઈની ફરજ પાડવાને તહેમીનાની આ ધાકવાલી ધમકી પાર પડી. ખરી
અમીરી અશરારીથી સોહરાબે માતાની માશી ચાકી પણ પોતાની માગણી છોડી નહી. તેણે હવે
નમનતાઈથી માગી લીધું કે—

૧૦. માતા પાસે સોહરાબે માગેલી માફી અને તેના કાલાવાલા.

(જિંનેટી—કુમરી જલદ.)

માફ કર માશી કર રે ! નવ કરું ફરી ગુનાહ,

કુણું તુંજ વણ મુજ દે પનાહ ? ૦

માફ કર ૦

ટાલ સંતાપ કહી આપ પ્રતાપી છાપ,

આપ જનકનીર જાણું ખીના ૦

માફ કર ૦

અને આ પટામણી કાકલુદીએ તહેમીનાનું દિલ પીગલાવ્યું, તેણે સોરાબની માંગણી કબૂલ
રાખી તેના નામવર આપના ખાનદાનની વધાઈ કહી દીધી.

૧૧. તહેમીનાએ જાહેર કરેલો બેદ.

(જિંનેટી બેદાગ—તાલ ત્રિતાલ.)

પુત્ર તુંતો પિતાનો ખાનદાની રે,

નિશાની નરીમાનની ગુમાની માની લે ૦ પુત્ર ૦

બેદા ! પિતા તોગે તહેમતન પહેલવાન,

શામેસવારના રસ્તમનું તું સંતાન,^૩

ધરાન તુરાન જીહાનમાં માન,

નામદારી છે વખાણી ૦

પુત્ર તુંતો ૦

શામ નરીમાન જમશેદથી પિછાન,
 નામ નસલ છે અસલ તોખમવાન,
 બુન બુલંદ બુજર્ગદાર ખાનદાન,
 તુજ ફૂલની એ ઇધાણી. પુત્ર તુંતો.

રસ્તમ જાણીની એમિસાલ બહાદુરીની વાતો સોહરામે ક્યાં નહીં સાંભળી હતી? પણ એ જાંહાંજીય જંગી તેનો જખતાવર આપ થાય એ શુભસુચક વધામણી ઉપર સોહરાખનો હરખ સમાયો કેમ જાય? ખુદાનો જે નવાજેલો અને માણસનો પસંદ કરેલો જેની ઉપર કુદરત મહેરબાન અને જેને જમાનો નમીને સલામ કરે, જેની ખુદ પદશાહ કદમમોશી કરે અને જેની ઉપર પ્રજાઓ જાનરેશાની કરે, તેવા બહાદુર આપની બુલંદ બુનિયાદથી પોતાને પેદા થયેલો જાણી તેને જખ મળવા સોહરાખની છાતીમાં એક અજીત, અસલ, અશામ્ય આગ સળગી ઉઠી.

૧૨. આપને મળવાની સોહરાખની હરખભર ઉમેદ.

(ઝિંજેટી—ગઝલ—તાલ પરતો.)

સુણી વર્ણન હરખે તાતતણું ખીલે ગજ ગજ છાતી જવાન તણી,
 વાંત કરી જવા તાતને મળવા માતને જંગ મેદાન લણી. ૧.

કદમ પદરના પર જખ ચૂમું ખાક પનોતા પગ તળે,
 આપને બેટું આપજ હેતે જવા, માત! છે આશ ધણી. ૨.

સોહરાખની આવી તલખ જેઠ તેની આગળ તેના જન્મ વેળા રસ્તમ તરફથી આવેલું જરરીન હદિયા સાથનું નામું લેખીનાએ લાવી મેલ્યું અને તેમાંનાં એમુઝાં યાકુતો અને મોહરો ખતાવી ખતાવીને બોલી કે “દીકરા, આ સઘળું તારુંજ છે. લે તે તું, અને રહે ખુશી ખુરમી સાથ મારી આંખોની આગળ ને આગળ.” પણ એ ચકચકીત લાલચ સામે તે બહાદુર બેટાની બલવાન છાતીએ બલવો ઉઠાવ્યો. “શું?” તે પુકારી ઉઠ્યો, “શું, આ સોના રૂપાં અને જવાહરોની લાલચ ઉપર, માતા, તું મારા પહેલવાની જુરસાઓને જીતી લેવા માગે છે?” નહીં, નહીં, દીકરો કોણનો? મુલકોને જીતનાર આપનોજ નહીં પણ તેવીજ માનો. આપ ગમે એવો મહાત્મા હોય પણ મા તેવીજ મોટી નહીં હોય તો બચ્યાં મોટાં કેમ નીપજે?

૧૩. એક સિદ્ધાન્ત—જેવી મા તેવાં બાળ.

(દેશ અને પીલુ—તાલ દાદરો.)

ઝાડ તણું જેમ ફળ, વૃક્ષ તેમ છાલ,
 ખીજ તણો રાપ જેમ, માત તેમ બાળ. ૧.

છાપ તેમ ભાત પડે, આખ તેમ ખાલ,
 નામ જેમ તેજ તેમ, માત તેમ બાળ. ૨.

દામ તેમ કામ જેમ, રાગ તેમ તાલ,
 કીર્તિ તેમ ફુલ જેમ, માત તેમ બાળ. ૩.

મિષ્ટ તેમ સ્વાદ જેમ, તાપ તેમ ઝાળ,
દેશ તણો વેશ તેમ, માત તણું બાળ. ૪.
નામ તેમ ખ્યાલિ અને દ્રવ્ય જેમ માલ,
પૂલની સુગંધ જેમ, માન તેમ બાળ. ૫.

તહેમીનાએ રસ્તમને તો ખોહયો પણ આ એકપૂરા બેટાનેખી શું તે ખોહું ? માટે તેણે સોહરાખને આજીજ સાથ સમજાવ્યો કે “ દીકરા, એક તરફથી તારો પીલતન પેદર જાયશે તો પોતાની પહેલવાની બાજુની પોસ્તાનાહમાં તને તેડી લેશે. બીજી તરફથી જલમ અફરાસીઆખને ખબર થશે તો તું જેવો નરેસેર રસ્તમને ચેરાય અવતરેલો જાણી અનેક પ્રદ પ્રેયમાં તુને રૂસાવીને તારા આપનોએ મુદ્દા તેનું વેર તારી ઉપર લેશે, અને અમા બંનેનાં જીવર ચીરી નાખશે. પણ તું સિવાય, દીકરા, આ જીહાનમાં નથી મને કાંઈ સાથ દોસ્તી કે નહીં કાંઈનો આશ્રય. તું મારો એકલવાયો હર્ષ અને એકલવાઈ ઉમેદ, તું મારી છાતીનો આરામ અને જીવનો આધાર, તું મારી ગોદમાંથી છીણવી લેવાની સર્જત હું તારી ઉમેદવાર માતાનું કાળજી વિંધી નાખશે તેનો વિચાર કર, અને મુસીબત લરેલી જે કીર્તિ તેનાથી હાથ ઉઠાવ. ” પણ જાતી લોહીમાં આપીકા વારસાથી ઉઠાવા માંગતી બહાદુરી કાંઈ આમ દાખેલી દબાય ? “ માતા, ખાલી તું તારા સુખી જીવરને શેકટની પ્રિકરોથી દુઃખી કરે છે. રસ્તમના લેખ માનવીથી મીટવાના નથી અને પહેલવાનની છાતીમાં સલગેલી આગ શીખામણથી બુજવાની નથી. કેમ કરી એક પહેલવાન બચ્યો મહેલના જનાની યમનમાં આરામ કરે ? અને કેમ કરી તે શરા સીપાહોની સરદારી નહીં લે ? અત્યારથીજ મારા મુરખી પેદરના મુદ્દાએ મારી જાણથી ધુજતા મારી આંખોએ જોઈ છું અને લડાઈ તથા કાનાનો ખુની પોકાર આસ્માન સૂંધી ઉઠેલો મારા કાને સલજું છું. જાઉં, આ માતા, જેહાનને જીતનારા જંગીઓનું એક જખરદસ્ત લસકર લઈ કુચ કરે ધરાન અને તુરાન સરખમીનપર, બનાવું દુશ્મનોના દેશોને એક લોહીનો દરિયાવ, તાપ કરે પ્રલક અને ખલકને બાજુના બલથી, કુલ અપલાકને હરવું, પકડું કેકાઉસને, પટકું તેનું શીર ખાકમાં, જીરોજખર કરે તખ્ત અને તાજ, કતલ કરે જલેમ અફરાસીઆખની આલ આલાદને, સરફગજ કરે મારા તાજખલ તાતને રહેનશાહોનો રહેનશાહ, અને તુને, આ મારી જાનખલ માતા તુને, આ મારી બહાદુરી અને રૂપને તન અને જાન આપનારી તહેમીના ! તુને ધગનની રાણી અને કુલ જેહાનની આરતો ઉપર વડી બનાવું ! ધરાન અને તુગન બંનેને જીતમગરોના લોખંડી દસ્તથી છોડવું, માણસજાને ગુલામગીરીમાં દાખી રાખનારા આપખુદ સત્તાવરી સેતમગરોને બુનબખથી ઉપેડી નાખું ! કેમકે જ્યાં આફતાખ અને માહાતાખ રોશન છે ત્યાં નાના સેનારાઓની નજીરી રોશની શેકટ છે. જ્યાં મસ્ત મગરનું રાજ ચાલે છે ત્યાં ઝીણાં ઝિંગાઓ અટવાઈ મરે છે. જ્યાં નરેસેર અને નરે અજદાહ લડે છે ત્યાં કાહલાં કુરકુરિયાં શી ખિસાતમાં છે ?—

૧૪. શૂરો કોણ ?—સોહરાખની તકરાર.

(દેશ—ત્રિતાલ.)

શૂરો નયોં નર કોણ ?

જાનથી જે જવા ન ડરે,

હિંમતે કિંમત કરે.

શૂરો.

કીર્તિકાજ તારાજ રાજ કરે,

ફના મકાન દુશ્મનોનાં,

ગામના ગામ કરે જીતી સ્મશાન, જોર વરે.

શૂરો.

એક વીરપ્રસવા માતાનું દિલ દીકરાની - આવી દેશહીતકારી દલેરીથી શું પીગલ્યા વિના રહે? અંતે ત્હેમીનાએ સોહરાયને પોતાના પેદરની કદમબોસી ઉપર કુચ કરવાની પરવાનગી આપી. સોહરાયના મમાવા તે સમનગાનના શાહે સોહરાયને લડાઇપર જવાની ઉત્કટથી સલાહ આપી, એટલુંજ નહીં પણ એક જખરી ફોજ તૈયાર કરી આપી, જ્યારે બાનુ ત્હેમીનાએ ભારી અને બારીક શોધ કરી એક ચુનંદો અબલક ઘોડો સોહરાયને પોતાને માટે ચુંટી કાઢાડ્યો, જે હતો *ભલુકદાર તેજમાં આતશની મિસાલનો અને ઝમકદાર જોશમાં મસ્ત વાધની મિસાલનો, હલકાં પગલાંમાં હરણની મિસાલનો અને સેતાય ચાલમાં પવનની મિસાલનો, છલ્લાંગભર કૂદવામાં સિંહની મિસાલનો અને પાણીમાં તરવામાં મગરમચ્છની મિસાલનો, બદનકશીમાં બુલંદ પહાડની મિસાલનો અને ઝોલાણ લેવામાં મરોડદાર પરીની મિસાલનો. તેની પ્રતાપવાન પીઠ ઉપર રોબથી સોહરાય સવાર થઇ પાદશાહી માદર અને મમાવાને પ્યારભરી છેલ્લી સલામ કરી દૂરદરાજ દેશોની રાહ કાપતો નીકળ્યો, અને પોતાના દલના બલથી દેશો અને દરિયાવો ગળતો અને પહાડો અને મેદાનો ધુળવતો આગળ વધ્યો. સોહરાયની સવારીની ધામધુમે શત્રુનાં ધામેધામમાં ધુળરાભરેલી ઘાડ લાવી નાખી અને ખુનરેજ તથા નાશ ફેલાવતી તેની ફતેહમંદ ફોજ ચોમેર ચાલતી ગઇ.

પણ બાનુ ત્હેમીના એકવાર ફરી ફિકરમાં ગીરપ્રતાર થઇ અને જ્યાં પોતાની સાયલીએ સાથ એક વખત બહાલા સપુતની સુંદરતાના રાગ ગાતી હતી, તેઓ સંગે હવે તેની જૂદાઇના ફાગ ગાતી થઇ.

૧૫. દીકરાની જૂદાઇમાં ત્હેમીનાની ફિકર.

(ગરબી—કાફી જલ્દા—તાલ ધુમાળી ત્રિતાલ.)

શું જાય સખી દિન દિન નવ દીઠા દીઠા દીકરા તણા?

સુકાય સખી કાયા કોમળ વણુ દર્શન સોરાયનાં શું જાયં

મુજ છાતી ફાટી ફિકર વંડે,

નહિ પુત્ર માતાના દિલડાં કંડે,

નહિ ચેન નહિ આરામ જડે.

શું જાયં

મુજ શીરતાણું સરતાજ ગયું,

મને લાડ પમાડતું કાણુ રહ્યું?

દિલ આનંદી આશાભંગ થયું.

શું જાયં

હવે માયું દુવા હું દાદગરથી,

ફતે' થાય સપુત બખ્તાવરથી,

થાય બંદગી સફળ હું પામરથી.

શું જાયં

સેતાય ખબર પોહોંચી જલમ અફરાસીયાયને કે તેનું માયું લાંજનાર અસલ મુદ્દા રસ્તમનો સોહરાય નામનો શરો સપુત પેદા થયો છે, જેનો ચેહરો ગુલલાલા સમાન ખીલ્યો છે, જેનું તન મસ્ત હાથી સમાન ઉછળી નીકળ્યું છે, જેની બાણુ ચીનારના દરખત મિસાલની જેરેમંદ છે અને જે ચાદ વર્ષની અખરાકી વચે જંગનો ઝુનડો ઉડાવી, ના દેશ ના પરદેશ જેતો, સર્વ જીતતો, શત્રુઓનો સંહાર કરતો, ધરતીને ધુળવા નીકળ્યો છે. અફરાસીયાયને એ ખબરથી ફિકરનો ધારકો પડ્યો કે એકલા રસ્તમને હું પુરો પડી શકતો નથી તો એના સરખા બે સામે હું તુરાની કેમ રકીશ? માટે એ બહાદુર બાપ બેટા સાથે મગવાને બંદે સામસામે લડે તો અફરાસીયાયનું

બખ્ત બુલંદી પામે, એવા મનસુઆથી તેઓને આપસઆપસમાં અથડાવી મારવાને આ ધાતકી દેવજાદાએ એક હિચકારી હિકમતની આજી માંડી. “અગરજે તું ધરાનનું પાયતખ્ત હાથ કરે અને શાહ કેકાઉસનો તથા તેના ધરાનીઓનો દોર તોડે તો ધરાન, તુરાન અને સમનગાન, જે મુલકોની સરહદ લગોલગ આવેલી છે તે ત્રણેની સરદારી ઉપર હું તને સરદારજી ‘કર’.” એવી લોભાવનારી લાલચનું એક નામું લખી પોતાના ગંજ, ખજાના અને લાખોના લસ્કર સાથે હોમાન અને બારમાન નામના બે બ્રોન્ઝે પથ્થુ બદખ્શલતી દરબારીઓને સ્વાધીન કરી તેઓને સોહરાયની કુચના માર્ગની વચ્ચે મોકલ્યા, પણ ખુબ તાકીદ કીધી કે એ જગી પણ જુવાન બંધેધા અફરાસીયાબની મદદ કબૂલ રાખી ધરાન ઉપર ધસારો લઈ જાય એવી સિફતથી તેને સીસામાં ઉતારવો, પણ તે વખતે તેની આગળના આગળ રહી જયારે શાહ કેકાઉસ પોતાના તાજબક્ષ તહેમતને સોહરાયની સામે લડવા મોકલે ત્યારે એ બાપ બેટા એકેકને ઓળખવા વગર લડે અને તેમાં એ બેહુ અથવા બેમાનો એકબી માર્યો જાય એવી તજવીજ રાખવી. હોમાન અને બારમાન આ તરફટપોરી તદબીરમાં બહાર પડ્યા. ઉછાછલો સોહરાય જે આખી જીહાન જીતવા નીકળ્યો હતો અને પેહલું ધરાન ઉપરજી કુચ કરતો હતો તે અફરાસીયાબની લાલચ ઉપર દોરવાયો, અને પેલાજી ચારબાજ પણ દગલબાજ હોમાન અને બારમાનને પોતાના અજીજ રાહાતુમા દાખલ ઉસ્તવાર કરી તેઓના લાવેલા ત્રણ લાખ તુરકી અને તાતારી અને બલૂચી અને ખાકાની અને ચીનાઈ સિપાહોની સાથે સોહરાય એક રેલના દરિયાવ પેરે સફેરો અને ગામેને તારાજ અને વેરાન કરતો ધરાનની સરહદ ઓલંગી ગયો. એ સરહદ ઉપર દેજે સફેદ નામનો એક કિલ્લો હજીર નામના હાકમની પેહલવાની પનાહ તળે હતો. આ કિલ્લો જીતવા અને હજીરને કેદ કરવાને હોમાને સોહરાયને સીસકે ચહાઈ આપ્યો કે :—

૧૬. સોહરાયને હોમાનની લડાયક ઉશકેરણી.

(ખમાય ધૃપદ—ઓતાલો.)

જગી! જમસમ ઝુંકાવ દેજ સંફેદ ધ્વજ^૧ ધ્રુજવ,
જમક ધમકથી ગઢ થડથડ ધડપાય ધમધમાવ. જગી૦
જઈ પુકાર—આવ્યો સોરાય તુરાની હું સરદાર:
શરણે મુજ આવ, હજીર, નાશ થાતો ગઢ મુકાવ. જગી૦
મૂરખ તુરક હે! બોલ્યો હજીર હવે,
ચાલ્યો જ સીધો પાછો ફરી!

પ્રાણદાન દે દઉં દયાથી જવા, દુધમલ વય ખાતર
જીવ લઈ નહાસ, ગુરજના ખાસ જરબના ત્રાસથી શીર ચુકાવ! જગી૦

“તું જાણુ હે તુરકી જવાન, કે પાદશાહ કેકાઉસનો હું સપેહસાહારથી આજ સૂધી કોઈ તુરાની પોતાનો જન સલામત બચાવી લઈ ગયો નથી. તારા ધડના તુકડા ગીધોને ખવડાવવા અને તારાં સરનો હદીયો શાહ કેકાઉસ ઉપર ભેટ મોકલવા તારું મોતજ તને સેતાખી કરી અહીં લાવ્યું છે.” આ બહુબોલા પેહલવાનને સોહરાયે એક નેજના ફટકાથી એક લેહજમાં ગરદાપેચ કરી નાખી કેદ પકડ્યો અને પોતાના સરદારને બોલવાના ગમરાટમાં સધળું ધરાની લસ્કર કિલ્લા બંધી નહાસવા લાવ્યું. કિલ્લાના રખેવાજ પેહલવાન ગજદહમની જવન દીકરી ગોદાંશરીદ જેટલી

હોશાનમંદ અને જોખનવંત તેટલીજ બહાદુર અને હિંમતવાન હતી. તેનું ધરાની લોહી આવા એક હરીફને હાથની હારથી ઉસ્કેસાઇ આવ્યું અને પોતાના સીપાહોની સીકસ્તનો ધરાનની આખરને ખાતર પોતાની અબલા છાતીની બહાદુરીથી બદલો લેવાને તે બહાર પડી. સ્ત્રીજાત નાબુક કામલાંગી છે તેથી નાકુવત દિવ્યકારી જાણુશો ના. પેહેલવાનો પુરૂષ હોય છે પણ સ્ત્રી પુરૂષોત્તમ પુરૂષથી ઉત્તમ છે. ઉત્તમ સ્વરૂપની શોભામાંજ નહીં, ઉત્તમ બાંધણીની નાબુકીમાંજ નહીં, પણ ઉત્તમ ગુણુ લક્ષણમાં, ઉત્તમ ઉદ્દેશમાં, સખુરીમાં, બહાદુરીમાં અને સહનશીલતામાં છે. ધર તે રાજ છે અને તેમાં રાજ કરતી સ્ત્રીજ છે. પણ પૃથ્વિના મોટા રાજપાટમાં અને લડાઇનાં મેદાનમાં સ્ત્રીની બહાદુરીના દાખલા આપણા ધરાની વડવાઓની અબલા માતાઓએ પોતાના સપુતની સાથેજ સખલ શરાતણુ ખતાવીને આપ્યા છે.

૧૭. સ્ત્રીની હિંમત.

(લાવણી—તાલ ત્રિતાલ.)

અબળા જાતી કમળ ભાતી નાર ગણાતી નબળા નહીં,
સખળા છાતી શુર મદમાતી સદગુણમાં ઉભાતી રહી.
ચંદ્ર કાન્તિમાં^૧ પણ બ્રાન્તિ કમળવદનો^૨ કામળ ખરી,
પણ ક્લિની દૃઢતામાં ચઢતી શક્તિવાન શરી નરી.

“ નારી નામે નરથી વડી, ”

ભારી કામે પગથી ખડી,
હારી ઉર^૩ નવ હિંમત કદી,
સારી ખ્યાતે જગમાં જડી,

સદગુણ પ્રકાશની કીર્તિમાં નિશદિન છાંદગી જાતી વહી. સખળા છાતી
નામે નાબુક, જોમે જોરાવર, જાતી જોખનવંતી,
કુળવણી જેવી મળે તેમ કમળા ખીલે કુળવંતી.

નાબુક પણ નાહિંમત નહીં,
કામળ પણ નાકુવત નહીં,
આપમતી પણ મમત નહીં,
એક અસહ્ય વિપત નહીં :

નખરાં ને નાજો અદાથી સંસાર નીભાવતી કંઈ.

સખળા છાતી

પોતાનું બખ્તર બાંધી, શસ્ત્ર અસ્ત્ર સજી, પોતાના બાલનો અંધોડો એક કોલાહમાં છૂપાવી અને પોતાના તેજ ઘોડા ઉપર સવાર થઇ સુંદર ગોદાંદરીદ એક શરા સીપાહ બન્યા પેઠે રણુ સંગ્રામમાં આવી ઉભી, અને આ નવો ધરાની શિકાર જાણે કરવા ગડગડાટ કરતાં વાદળમાં વીજળી પેઠે સોહગમ સામે ધસ્યો. પેહલાં તો આ નાજનીનના તીરોના વરસાદનો મારો હઠાવતો તે તેની કમંદ નીચે પ્રસી પડ્યો, પણ પવનના સરખી સિતાખીથી પોતાના નેજના પ્રટકાથી સજુનો ફરિ

દોડી નાખ્યો, અને પછી તુરતજ ગોદાંફરીદને ઘોડાના જીવ ઉપરથી ઉઠાવી એક તરફડતાં મૃગ પેઠ તેને જમીન ઉપર પટકી. ગોદાંફરીદ હવે ગભરાઇ, પણ એ પેહેલવાનજનીએ તારીફ લાયક સમયસૂચકતાથી પોતાની મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢી સોહરાખની. કમંદના જે તુકડા કરી નાખ્યા અને તાબડતોજ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ ધરાની છાવણી તરફ નકાસવા લાગી. પોતાનો આ શિકાર ખોહવા નહીં આહતાં સોહરાખે તેની હુંખાલે દોડી ગોદાંફરીદને ફરીથી ફાંદમાં એવી તો અતંગ પકડી કે હવે કશો ચારો નહીં રહ્યાથી પોતાને માતમાંથી અચાવવા સાર ઘોડો થોઆવી પોતાને જાહેર કરવાની એ લટકાળી લાડલીને ફરજ પડી. પોતાની લશ્કરી કોલાહ રેંકી દઇ પોતાનાં કરચલીદાર કેશના રાનકદાર ગુચ્છડાં પોતાની મરોડદાર ગરદન ઉપર ઝુલાતાં નાખ્યાથી તેનું મહાતાખી મુખ એક મનમોહન મહાબુખના સ્વરૂપમાં પ્રકાશતું થયું, જે જોઇ, સોહરાખ હેરત રહ્યો કે તેનો આ દલેર હમનખરદતો કોઇ મરદ નહીં પણ આરત હતી. અગરજો ધરાની આરતો એટલી લડાયક છે તો એમના મરદો કેવા જખરદસ્ત લડવૈયા હોવા જોઇએ એમ પોતાનાં મન સાથે અદેશો કરતાં સોહરાખે આફ્રીન કીધી એવી જાણુતીઓનાં ક્યાની લોહીને, અને પોતાના પેચદાર ફાંદાની ચુંગાલમાં પકડીને પૂછ્યું કે, “હે મૃગનયની મહાબુખ ! તુંને સજોલા સંસારી ચમન અને જનાની પેશાના નાજોઅદા અને એશોઆરામ તજી તને શી ગરજ કે તારા જનાનામાં રેંટીઓ કાંતવા અને બચ્ચા પાળવાને બદલે તું આ લડાઇનાં મેદાનમાં મારો શિકાર થવાને આવી ? પણ આવી તો ભણે આવી ! કેમકે એ તો હું બાજની ચુંગાલમાં તું બુલબુલ સપડાયું છે અને મારી નોજવાનીનું લાયક ધનામમાં તું મને મળી છે.” ગોદાંફરીદે હવે મોહબનાં ફરેખમાં સોહરાખને કામખાણુ અને પ્રેમ કટારીના જખમોથી ઘાયલ કરવામાં પોતાના છૂટકારાનું બદાણું લીધું અને મક્કર લગાવીને બોલી કે :—

૧૮. ગોદાંફરીદની છૂટકારાને માટે સોહરાખને આજીજી.

(દેશ જિંનેરી—ત્રિતાલ.)

રંક જીવ ન માર, કર કર વિચાર,
શીર મરણુદાર રંક વરણુ નાર
રણુ શરણુજ લાવી તુંપર જહાર૦ રંક જીવ૦
સરદાર ઉગાર ઉદાર દીલે,
જીવ નાજુક નાર તણો, ને વાર
ત્તી હયાનો અપજશ અપાર૦ રંક જીવ૦
સદકે તું ઉપર સુંદર સવાર
કરં તન મન ધન સર્વ ઉસ્તવાર,
શરણાંગત સેવા તામેદાર૦ રંક જીવ૦

“હે જંગી દલેર ! મારા સરખી એક આરતને કેદ પકડવામાં તારી પહેલવાની શી ગણ્યો ? તારું લશ્કર જોણે આ જંગ જોણું છે તે તારી મશ્કેરી કરશે, અને મારું લશ્કર જે આ લડાઇમાં હું આવી છું એમ જાણુતું નથી તે મારા સરખી એક નાર તારે હાથ જવાથી નાહક ઉશ્કેરાઇ આવશે. જ્યાં મુલેહથી કામ સરંજામ ઉતરે ત્યાં લડાઇ નામુનાસેજ છે. વાસ્તે હે જોરેમંદ જવાન,

અમલ અને એતેશકથી કામ કર, મને પાછી જવા દે અને હું મારી મોહોળતના અવેજમાં આ કિલ્લા તેમાંના બેશુમાર ગંજ અને ખજાના સાથે તારે સ્વાધીન કરી હું પોતે તારી તાબેદાર ચારત અને દાસી થઈ રહેવાને કબૂલ થાઉં છું. કેપકે તું જાણુ, હે જંગી જાન, કે મારા નાજુક જીવને તે તારી મોહોળતથી લડકારી મેલ્યું છે અને આજથી મારો તનોખા, મારું સર્વસ્વ તુજ પર કુરબાન છે.” શુલખાની ગોદાંકરીના તાળાં ઉનાળાના મિસાલના હોડોનાં પરવાલાંમાંથી નીકળતા શુલખાની મિસાલના આ સરોદે પહેલવાન બચ્ચાને એવો તો વશ કરી લીધો કે ખુલસરતીમાં એક કળીની મિસાલે ખીજતી આ ધરાની મહાખુબ ઉપર મોહળતમાં મોહિત થઈ તેને પોતાનાં બંદમાંથી ખલાસ કરીધી, અને પોતાના નાજ ભરેલાં નખરાંદાર દસ્તની ચુંગાલ લખાવતી તેના ઘોડાની લગામ દેજે સફેદ તરફ ફેરવી તેને જવા દીધી. ધરાની ચારતોના કોલની ઉસ્તવારી ઉપરના પોતાના ભરોસામાં સોહરાખ ધીમાં કદમથી તેની પછવાડે ઘોડો લઈ ગયો. પણ ગોદાંકરીઃ વીજળીના સરખી ઝડપથી ગોચા ઉડી જઈને શિકસ્ત હાલે તથા વીખરાતે બાલે જેવી કિલ્લામાં દાખલ થઈ તેવોજ તેનો આપ ગજદહમ જે પોતાની જંગબાજ અને દિલનવાજ દીકરી ઉપર શુજરેલા ગજબને માટે ધુજતાં દિલ પોતાની બોજરગ ચશ્મેમાંથી લોહીનાં આંસુ વર્ષાવતો હતો તેણે કિલ્લાના દરવાજા તુરતજ બંધ કરી લીધા અને મોહોળતના આ ગાફેલ જવાનને તેની ગાફેલી ઉપર ગોર કરતો બાહર અટકારી રાખ્યો. એક મક્રારે ચારતની હિંમતથી નહીં પણ હિંમતથી સોહરાખ આજેજ થયો. પણ તેને વચારે આજેજ કરતા જ્યારે ગોદાંકરીઃ શુલખાં શુરજ ઉપર ચઢી તેને ચીડવવા લાગી ત્યારે કિલ્લાના એકેએક કંજુરા ઉપર ઉભાજ જતા સખ્યામંધ ધરાનીઓ પોતાના હારેલા હરીશની હાંસી મશકેરીમાં ખાખાખીખી કરવા લાગ્યા.

૧૯. ગોદાંકરીની ડાઠા મશખરી અને સોહરાખની ચીઠ.

(કાશી હોરી—તાલ દીપચંદી.)

જીતવાના ડોલ કિહાં જંગી, તુરાની ?

હા હા હા હા ! હા હા હા હા ! હા હા હા હા ! હા હા હા હા ! જીતવાનાં
રમવા જા બાળ, શીખવા જા નિશાળ,

છાજે રમતને જવાની, હા હા હા હા, છાજે રમતને જવાની,

થાકે નહીં લડવા બરમુછયા છોકરા,

લખોટી જા રમવા, લખોટી જા રમવા, લોકંડી તુરાની ! હા હા હા હા

જાણુ હે દગાબાજ ! કરીશ તારાજ,

કિલ્લાની વેરાની, (હા હા હા હા !) કિલ્લાની વેરાની,

ઉછલી મારતો બરાડ સોરાખ—

સમશેરના લેવું, સમશેરના લેવું સમ ધરાની ! હા હા હા હા

પોઠી જા, હા હા હા હા ! પોરકા, હા હા હા હા !

પારણે, હા હા હા ! ગુમાની, હા હા હા હા ! પારણે ધર જઈ ગુમાની,

અટવાશે અમથો, હા હા હા હા ! જંગમાં,

પહેલવાન, હા હા હા હા, પહેલવાન અસુર શુરામાં તુરાની ! હા હા હા હા

મકારે . આરત ! પુકારે સો'રાખ—

કતલે કરીશ મેમાની, (હા હા હા!) કતલે કરીશ મેમાની,
ખુનરેજીમાં ખાક થશે બળી,
બદલે તારી, (હા હા!) બદલે તારી એ નીચ બેઠમાની ! હા હા હા હા.

દુઃખ ઉપર ડામ ! સોહરાખનું જીગર કીતાના આતશે તપી આગ્યું, પણ હમણા તો સાંજ પડી ગઈ, માટે ગોદાંફરીદની દગલખાજીથી પેચપર પેચ ખાતાં દિલે તે પોકારવા લાગ્યો કે “ યાદ રાખ, ઓ બેકાલ ખાનુ ! તું મારી સાથ નેકા કરી મારી ફરમાખરદાર આરત થવાના વચન ઉપર છૂટકારો મેળવી બેવચનથી ફરી ગઈ છે. ” પણ ગોદાંફરીદ નામુકર ગઈ : “ તું જૂલે છે બોલા જવાન ! મેં વચન આપ્યું ખરું, પણ નહીં અને એવું વચન આપ્યું છે. તું તુરાની, હું ધરાની,—હું તારી વેરસી, તું મારો દુશ્મન, એવાં બે જણ વચે નેકાની પેવંદ કાઢ કાલેખી સાંભળ છે ? ધડીભર આ જમીન ઉપર આસ્માન તૂટી પડે તો પણ તારી અને મારી વચે કદખુદાઈની ગાંઠ નહીં અને ! ”

૨૦. ગોદાંફરીદની સોહરાખને ખુશ મીઠજની ધમકી.

(ખમાચ—દાદરો.)

બ્રહ્મું ભલા ભ્રમિત મન વણુ સમજણ અગ્નણપણે—કેમ અને ?

પટ્ટણુ કઠણુ ખંધન વચન દુશ્મનમાં સગપણે ? ભ્રમિત મન૦

જંગ મચા'વા આવશે જાણુશે રસતમ જે,

ટકીશ તહેમતનસું કેમ ? ખોશે જીવ નાદાનપણે. ભ્રમિત મન૦

રસ્તમથી નવ બચીશ એકે જીવ ફોજ તણો,

દલેરીપર દયાથી કહું બચાવ જન શાણુપણે. ભ્રમિત મન૦

રસ્તમની ધમકીથી કાંઈ તેનો દલેર દીકરો ડરી જવાનો છે ? પોતાનો શિકાર ઠગી જવાથી તેણે સરહદ ઉપરનો મુલક તારાજ કીધો, તો પણ કિલ્લો જીતવાનું તો સહવારપરજ રાખવું પડ્યું અને લાચાર થઈ સોહરાખ માત્ર ધમકી આપી પાડો ફર્યો કે, “ ઓ બેમરવત નાર ! હમણા તો રાત પડી છે પણ કાલ રોજે આશ્તાખ રોશન થતાંવાર આ સરજમીનપર સર્વેનાં લોહીની હું નીખ ચલાવીશ, અને આ તમામ મુલકને વેરાન બનાવી આદમીની વસ્તીને ઠંકાણે હેવાનોની વસ્તી વસાવીશ. ” બીજી સહવારે પોતાના દગલખાજ મુદ્દખાનાનાં મસ્તક તોડવા આખું ગામ ગળવતો અને માર્ગમાં સર્વની કચડધાણ વાળતો તે પહેલવાન બચ્ચો કિલ્લા બહાર આવી લાગ્યો પણ તે શું જીવે છે ? દેજે સફેદ ખાલી કરી જીર્જગે ગજદહમ પોતાની દીકરી સાથે રાતોરાત નાહસી મયલો, અને જેમ એક નંગ વિનાની વીટીનું ખાલી ખોખું હોય તેમ પોતાના સુંદર ધનામ વગરને આ કિલ્લો કશી લડાઈ વગર સોહરાખના હાથમાં આગ્યો. પણ લડાઈ વગરજ તે શર જવાનનું જીગર જખમી થઈ ચુક્યું હતું, અને હવે તે પરીનક્ષ નાજીક બદનીને જીતવાની હોંશમાં નાઉમેદ થવાથી ગમ કરવા લાગ્યો.

૨૧. ગોદાંકરીદની મોહબતથી જખમી થયલા સોહરાબનો તેને ખોહવાનો ગમ.

(કાશી—ટપ્પો.)

મ્હાતાબ છુપ્યો વાદળામાં,
મ્હેરે મોઢું મન મારું લુટીને. મ્હાતાબ૦
કરી તું દિલે જખમ કીધો શિકાર પ્રદે,
મને જીતી કીધો પ્રજેત પ્રતેહના બદલામાં. મ્હાતાબ૦

૨૨.

(જલ્દા તેલંગ-ગઝલ-દાદરો.)

ગયો મ્હાતાબ મોહન મુખ શિદા વાદલે છુપાવી,
અશમને નૂરમંદી સુંદર કાન્તિ બતાવી. ૧.
ગઈ જીતી શિકારીનેજ હરણી હતી શિકાર,
જખમ કરતાં થયો સામો જખમ જીગર લુટાવી. ૨.
થયો કેદીજ કેદીનીજ બેડીએ બંધાઈ,
જીતાયો હાથ હારેલીને ગઈ જે નવ જીતાવી. ૩.

સોહરાબનો છૂપો ગમ ચેતી તેને ભૂલવનારા ભોમિયાઓ હોમાન અને બારમાનને ચિંતા ઉપજી કે તે મોહબતના ફંદમાં પડ્યો લડાઈ સર્વ ભૂતી જરો અને અફરાસીયાનનું જે છૂપું વેર લેવા અહીં સૂધી આવ્યા તે ધૂળ મળી જશે. તેથી હવે તેઓએ સોહરાબને સમજાવી લેવાની કાશીશ કીધી.

૨૩. હોમાને સોહરાબને દીધેલો ગંભીર ઠપકો.

(કાશી જલ્દા-ટપ્પો.)

તું ના જા મોહના રાહમાં પ્રસી પહેલવાન,
નાદાની જનાની તજી દે દે. તું ના જા૦
નવ માનવ દાનવ બુદ્ધિ બળને કદી જડી,
ધડી ભરે કરારી સ્ત્રીના છંદે ! તું ના જા૦

“સોહરાબ, હે શૂન જંગી ? એ તું શું બાવલાપણમાં જનાની છંદોની ગમખારી કરે છે ? બલા માણસ ! પહેલવાનીની આમ આગળ મોહબતની આગ શી ! એક મોહિનીનું હસ્તું મુખ ધડીભર મુખ આપે પણ જંગી પહેલવતો જે સજાની કીર્તિની હોંશ રાખે છે તેઓ કદી તેના શિકાર થઈ પડતા નથી. સ્ત્રીચરિત્રના હે ભોલા ભોગ ! તું અમારો સરદાર થઈ અમોને આ રણમાં ઉતારી દુસ્મનનાં દેશમાં દાખલ થવા પછી લોહીના દરિયાવથી અમર કીર્તિ હાંસલ કરવાની ધડીએ બહાદુરી ભરેલી પ્રતેહ ઉપર શું તું ઓરતનાં મફરને શરવા દે છે ? બલા ભાઈ, લડાઈની પ્રતેહ પછી કાંઈ લાખો માહાબુલો તારી મોહબતની ગોસામગીરીમાં ગરદનફેસાની કરશે, તો પાદશાહ કાઠિસ આપણી સામો આવે તે અગાઉ તું આગળ ધસ્યો જા, અને અકલમંદ તુસ તથા જોરેમંદ ગેબ,

ધુન્નર્મ ગોદરજ અને બાળક ફરામર્જ, બહાદુર બેહેરામ અને રોશન રેહામ સરખા જંગીઓ સાથે જંગબાજીમાં હાથ મેળવે, અને સેવટે જહાંગીયે રસ્તમ મસ્ત વાધની પેઠે સામે આવી ઉભો રહે ત્યારે ધરા-
નનો આખાદ મુલક તારે હાથ કરવા એકવાર તે નામવરને પણ હરાવી તારી કીર્તિ આસમાનના કંઠુરા સુધી પહોંચાડે.” આ લલચાવનારાં ચિત્રની સોહરાયનાં મન ઉપર અસર થઈ. તે હવે ગોદાંક-
રીદના હાથ ઉપર આજેજ થવા માટે પરતાવાથી પસેમાન થયો અને એકવાર ફરી પોતાના બાપનાં
બહાલાં નામની યાદ મળવાથી માથે લીધેલી જંગ તરફ તેણે શીર ફેરવ્યું. પેલીમેર દેજે સફેદથી
નાહાઠેલા મજદહમ અને ગોરદાફરીદને મ્હોડેથી ધરાન ઉપર આવેલા આ ધુન્નરાનો હેવાલ સાંભળી
શાહ કેકાઉસનું જીમર ધુન્નવા લાગ્યું. આ નવો પેહેલવાન સોહરાય છોકરવન વયનો એક તુરાની હોવા
છતાં તેણે હજીર જેવા મરદાને મરદને ધડીની વચ્ચે કેવો જીતી લીધા હતા તેની તારીફનું બ્યાન
મજદહમે કહી સંભલાવ્યું અને વળી બોલ્યો કે, “જહાંપનાહ! મારી ઉમરભર મેં ધણી લડાઈઓ
મારી છે પણ આ છોકરા સોહરાય સરખો તુરાની સ્વાર મરદાને મરદાને હરાવનાર મેં કાંઈ દીઠો
નથી અને જહાં પેહેલવાન રસ્તમ સિવાય બીજો કાંઈ એનો બરોબરિયો નથી.” આથી કાઉસ
અત્યંત અદેશમાં પડ્યો અને મજદહમની સલાહ તેણે એકદમ કબૂલ રાખી. તેણે સિતાબ એક
નામું લખી કાહાડી સરદાર ગેવને દોડતે ઘોડે રસ્તમને જળુલીસ્તાનમાંથી તાખડતોય બોલાવી લાવવા સાર
મોકલ્યો, કે જે નામામાં સઘળી હકીકત જણાવીને લાચાર થયલા ધરાનીઓના બેકારાર જીવને પોતે
આવીને ધીરજ આપવા સાર તાકીદ કીધી હતી કે “અગર તું ખાખમાં હોય તો બેદાર થઈ આવજે,
અમર પાંડિખાદો હોય તો ઘોડેસ્વાર થઈ આવજે, અગર શરાખ પીતો હોય તો જમ છોડી દઈ
આવજે, અગર જમવા બેઠો હોય તો ખાનાનો નવાલો અહીં આવી ગળજે.” જેવા ગલરાટનો
આ પેગામ હતો તેવીજ તાકીદથી પેહેલવાન ગેવે તે રસ્તમને પહોંચાડ્યો. રસ્તમે નામું વાચ્યું,
સઘલો પેગામ સાંભળ્યો, પણ આ બધા ગલરાટની વાત કરી તે દલેરની ખાતરમાં ઉતરી નહીં.
તેને એકજ અદેશો ઉપજ્યો કે, “આ તુરાની સ્વાર ધરાની તોખમનો હોય તેમ ધરાની સરદા-
રોને રંજદા કરે એવો તે ટાણુ હશે? નામાંમાં લખ્યું છે કે તેની પેલાલી પેશાની શામ અને
નરીમાનના સરખી ધધાણી આપે છે, તો એવો બખ્તે ખુલદ ધરાની અમારી આલાદમાં તો બીજો
કાંઈ નથી. તે મારો દીકરો તો હોયજ નહીં, અગર હોય તો મારાથી છૂપ્યો રહે નહીં; અને
મારી પાકજદ બાનુ ત્હેમીનાએ તો મારાથી બેટાને નહીં પણ બેટીને જન્મ આપ્યો છે. પણ હશે-
જે હોય તે, બહીવાનું શું છે?” એટલે રસ્તમે સિતાબ કુચ કરવાને બદલે નામદાર ગેવને
પોતાનાં એવાનમાં મહેમાન કીધા અને નાચરંગની મિજલસ સમારી શરાખ અને શરોદની તાનમાં
રાત અને દીન ખુશી ખુરમીમાં ગૂંજરવા લાગ્યો. ગેવે તે નામવરને ઘણો વિનવ્યો, બલકે શાહ
કેકાઉસની બહીક પણ આપી જોઈ: “શાહે દેશ બોલવાની દેહેરતથી ખાખ અને ખોરાક
તજ્યા છે.” પણ રસ્તમે એકજ જવાબ આપ્યો, “શી ફિકર છે?” “ધરાની અનજીમન આ
મજબનાક દુસ્મનથી આજોઈ થઈ છે.” “શી ફિકર છે?” એ પ્રમાણે નવ દહાડા અને નવ
રાત રસ્તમે પોતાના ખેશી ગેવની મહેમાનદારીમાં કાહાડી નાખ્યા પછી જળુલથી કુચ કીધી અને
નામદાર તુસ અને ગોદરજ અને બીજા ઉમરાવોએ એ જહાંગીયને એસ્તેકબાલ આવી દરબારમાં
બાઈજત દાખલ કીધા, જ્યાં તખ્તને બોસો દઈ શાહના સરપર આફરીન અને દોઆ કરી એ
પીલતન તેના હુકમની આરજીમાં દબાવ્યા સાથે ઉભો. પણ આ બેદરકાર દીલથી ખીજવાઈ રહેલા
કાઉસની અફલ ગુસ્સામાં ગુમ થઈ રહી હતી; તેણે રસ્તમને કરી આવકાર દેવાને બદલે ગેવને

દબરાઓ અને પોતાનો તાકીદનો હુકમ બળ લાવવામાં આટલા દિવસની ઢીલ કરવા થકી લાલચોમ આંખોએ રસ્તમ ઉપર પોતાનો ક્રોધ ખાલી કરીધો.

૨૪. રસ્તમ ઉપર શાહ કેકાડિસનો ક્રોધ.

(વાદ્યશ્રી કાનડો—ધૃપદ—ચોતાલો.)

કાળું મોહ, રસ્તમ, તારું હું ન આહતો,
જરે ! શીકલ બાળી ! થા કંગાલ કદમે નાપેદા ! કાળું મોહ૦
નવ ગણ્યું માન હુકમનું, ના ગણ્યું તાજનું,
દોસ્તી નવ રાજ તણી કરી નવ લાજ કાજ અદા ! કાળું મોહ૦
અગર હોત સોડમાં સમશેરતો,
હું કાપીજ નાખતે પાપી શીરજ તૂતજ,
વેર થકી કેહરથી જાનથી બેજાન કરત હું !
પણુ ગેવ ! લે જીવ એનો, સખુન મારો રહે સદા. કાળું મોહ૦

ગેવે શાહનો આ નાલાયક અને ઘાતકી હુકમ બળવવાને ના પાડી ત્યારે કેકાડિસે વધારે ગુસ્સે થઈ રસ્તમ અને ગેવ બંનેને બંદીવાન કરી સુલીએ ચઢાવી દેવા તુસને હુકમ કરીધો. તુસ કાડિસના ડરથી આ હુકમ બળવવા ઉઠ્યો, પણ શોખ ચસ્મ શાહની શોખાઈ નરે સેરોને બેઠજત કરવાની હદ સુધી વધી ગયલી જોઈ રસ્તમે એકજ તમાચામાં તુસને જમીનદોસ્ત કરી દીધો અને હવે ખૂનથી ઘાઈ આવેલી આંખો સાથે સુસવાટની પેઠે ઉછળતો અને સિંહની પેઠે ગર્જના કરતો તે આ હિંમતવાર શાહ ઉપર ગાળ વર્ષાવતો તેની સામે ધસી ગયો—

૨૫. રસ્તમનો શાહ કાડિસપર તુચ્છકાર અને કેહેર.

(બહાર કાનડો—ત્રિતાલ.)

ઓ ! કમીના કમઅસિલ ! કમજાત !
શોખ ચશમ ! શરમ વણુના !
તુચ્છ ! તુચ્છ વરણુના ! નાપેકાર ! એરી વીછુ ! અજગર !
જે વડે રોશન બાખત થયું,
તે હું, હોમતન તરફ કરી તુંડ નચણુ વચન વાત ! ઓ કમીના !
મળત વળત નવ તાજ ન રાજ, જે હોતે ન દીધું હાથે,
શાહ છે તું મુજથી,
તકસીર એ થઈ હુંથી કે વીછુથી ઇચ્છયું અમૃત,
ભુરાથી લલાઈ ન થનાર ! તું શું કરનાર ? જીવનીજ ઘાત ? ઓ કમીના

“ ઓ હીણા, કમીના, તું પાદશાહીને લાયક નથી પણ જનાનાનેજ લાયકનો છે. તું ભૂલી જાય છે કે હુંજ તે તાજબક્ષ રસ્તમ કે જેણે તારે ખાતર માજનપ્રાનમાં સરગરનાન થઈ શેતાની ખસ્લતના સફેદ દેવના નાશકારક પંજ એરી ચુંગાલનાં બંદમાંથી ખલાસ કરી તને તાજદાર શાહ સ્થાપ્યો. પણ કમઅસીલથી કદી પણ અસીલાઈ જાહેર થઈ નથી, અને જેની ખસ્લત ખચ્ચરની તરફ વળેલી હોય તે કદી સુગંધી મધ કરતુરીઓ બનતો નથી. કોણની તાકાત છે કે મને હાથ

લાગે ? મને કોણની. પરવા છે ? લાખો જંગીઓ મારા તાગામાં છે: મીસર અને ચીન, હમાવ-
રાન અને માજુન્દ્રાન મારા દસ્તથી ધૂજે છે. રૂમ અને શામ, તુર્ક અને ખાકાને ચીનના પા-
શાહે મારી દમખોસી કરે છે. બોર્નિંગ અલ્પરેજનું સન્ના મરજથી ઢંઢાયતું બુઝંદ શીખ
મારો શાફી છે કે જ્યાંથી ડગમણા હકતે ખેનો પસાર કરી લાચાર અને નાવાસ કેળાવતે મેં
અચલ ઇજત અને હોરમત સાથે ઇરાવેજને શાહ સરફાજ કીધા. પણ અફસોસ ! કે તું
નારી જાહેજલાલીના ગુમાનમાં એ સઘળું ભૂલી ગયો છે, તો હવે મને તારી સાથ કશું
મ રહ્યું નથી. આ જમીન માફ મકાન છે, મારા રખશની પીડ તેજ માફ તખ્ત છે, મારી
લશ્કરી કેલાહ તાં તાજ કરાં કીર્તિવાન છે, મારો નોકાર નેજે મારો સન્ના સથી છે, મારો
ગાવ્યાની ગુરજ મારાં નામની દીપક છે, મારી સમશેર મારા ચલકાટની વીજળી છે, મારી બાણ
માળા પાદશાહીનું નામ છે. હું નથી કોઇનો હાજતમંદ, કે નથી મોહનાજમંદ, તો મને નથી
જેઘતો તારો આશને કે નથી નારી ગરજ.”

એ પ્રમાણે શાહ ઉપર ફિટકાર વર્સાવી આવતો થયો રસ્તમ એકદમ દરબાર છોડીને; પણ
દેશ ઉપર આપા પડેલા દુસ્મનના ગળગથી તેનું દિલ તો દુઃખી થયતુંજ હા, મટે પોતાની
પાછળ આવેલા ગમખાર સત્કારો અને પહેલવાનેને છેલ્લી સલામ કરતાં તે સહુચેતીના શબ્દો
બાલતો ગયો—

૨૬. પહેલવાનોને રસ્તમનો દુઃખભરેલી છેલ્લી સલામ અને
સાવચેતી વિશે અરજ.

(સિંધુરા—તાલ દીપચંદી.)

સંકટનો આજ રે સમો છે, સરકારો! સાચવજો રાજકાજ. સંકટનો
છેલ્લી સલામ કરી જતું ન જોશો ફરી,
અરજ કરું રાખો દેશની લાજ;
તદખીરે ટાલજો તુરાની આશત,
સૌરામ સામા ઇત્તાજ કરીને કાંઈ મોરામ સામા ઇલાજ. સંકટનો

રાજ ઉપર આવી પડેલી આશતના બારીક સમયે રસ્તમનું રીસાઇ ચલી જતું તે એક
ભરવાડ પોતાનું ગોવાનું છોડી જાય, એક બાપ પેતાનાં બચ્ચાને નાવાસ લાલતમાં નાખી જાય,
તે બરબર હતું. રસ્તમ ગયો તો હવે રડ્યું શું ? આવા ગમરટમાં ઇરાની સરકારની આખ
અજીમને પોતાના વડા બોર્નિંગ ગોઠવેજને શાહ પાસે મોકલ્યો અને તે સન્ના શાંત અને શાણા
વજરે જીતી જાહેલ કાઉસને તેના અવિચારી કામનું પરિણામ ખુલ્લું કરી ચંડા સ્વરે થોડા
બોલમાં સમજાવ્યો—

૨૭. ગોદરેજની શાહ કેકાઉસને સમજાવતી.

(સિંધ કાશી—ટપ્પો.)

વિચારી જો ફરી, સંલાલશે, હો શાહ, કોણ વિકટ આ બાજુ ? વિચારી
કોણ રસ્તમ વિના સુખ દેશને દે ?
છોડીને દિલ દહેશત ! પાદશાહ, બાલ ! ગોસ્ત કરી. વિચારી

હવે કાઠિસની શુદ્ધ ઠેકાણે આવી. તે ગજરાટ સાથે પોતાની ચાલનો પસ્તાવો કરવા લાગ્યો, અને રસ્તમની માશી ચાલવા ખુદ ગોદરેજને રવાના કીધા.

૨૮. કાઠિસનો પસ્તાવો અને રસ્તમને મનાવી લાવવાની અરજ.

(સિંધ કાશી—તાલ દીપચંદી.)

જાવો રે રસ્તમને મનાવો રે !

મને પળપળ થાય પસ્તાવેરે ! કેમ હવે થાશેરે ! જાવોરે.

મનાવા જંગીને અંજુમન સંગે ચાલ્યો ગોદરજ ખાવોરે—

અકાબર તેજ જે દેશથી દાજે, સંપે તૈયાર સહુ થાવો રે ! જાવોરે.

દાનાદનો દરિયાવ ગોદરજ સંખ્યાખંધ સરગમને સાથે લઈ રસ્તમને માર્ગમાં જઈ મળ્યો, અને તેને ત્યાંજ થોપાની પાદશહની પશેમાની તેમજ અંજુમનની કાકલુદીસરી અરજ રજુ કીધી કે—

૨૯. રસ્તમને ગોદરેજની આજીજભરેલી શીખામણ.

(મિયાંની મદદાર—ખ્યાલ—ત્રિતાલ.)

આલમને તહેમતન તું દે પનાહ :

શત્રુ સોગમે સર્વ ત્રાસે, રસ્તમ, તું વિના—

શા કીધા અમે ગુનાહ ? આલમને.

થયો છે શાહ પશેમાન,

અવલ કસુરની તુંથી દરગુજરે આવ્યો હું—

હાથીઆના ખોહમાં પશુ મરે કે શું ?

પશુપાળ, પ્રજ્ઞપાળ, રક્ષણહાર ! તુંજ વતન

કેમ કરી દેશે થવા ફના ? આલમને.

રસ્તમનાં દેશરિકારીપણાને કીધેલી આ અરજ સપ્ત નિવડી. પોતાનો ખાનગી લાસ બિગડે તો શું થયું ? પણ દેશનાં સર્વોપરી હિત આગળ એક ખરો મોટો નર પોતાનો કેવો ભોગ આપવાને તૈયાર થાય છે તે રસ્તમે દેખાડી આપ્યું, અને હવે કુલ આલમની ભારે ખુશાલી વચ્ચે આ માનીતો મદારીર પાછો આવ્યો.

૩૦. ઈરાનની મદદે રસ્તમ પાછો ફર્યાની ખુશાલી.

(દેશ પીલુ—ત્રિતાલ.)

ભારી ખુશાલી ઘેરે ઘેરે આસે !

આવ્યો વીર મનાયો, સહાય થવા મહાલે. ભારી.

રૈયત રીજે રીજે, દેખીજ દલેરની લડાઈ તૈયારી :

શત્રુને હરાવે, સ્વદેશ બચાવે, હાથ ફેરવે હાલે. ભારી.

ખીજ સહવારે જંગતું મેદાન લડાઈના ખણખણાટ અને જંગ સ્વારીના ઝમઝમાટથી હલમલી નીકળ્યું.

૩૧. લડાઈની ધમાલ અને ધુન્દરો.

(નમન કલ્યાણ—ચોતાલો.)

ધુમ ધુમ ધુમ, ઝુમ ઝુમ ઝુમ, દુમ દુમ દુમ, ધુમ ધુમ ધુમ,
 ધમાલ ધાડ ધાપણ ૧ ધુમ ધુમ૦
 દદામર ગડગરે ધું ધું ધું ધું, ભુંગલ ભુંકે ભૂં ભૂં ભૂં ભૂં,
 તંત વાદ્ય તુંતુન તુંતુન,
 વાગતું પરગમ કરરર ધૂં કરર ધૂં કરરર રરરર ધૂં,
 ખણ ખણતું સાગ ગણગણતું ગાળે
 સવારીસું ખયણ. ધુમ ધુમ૦
 વીજળી ચમકે તરવાર તેજ તણી,
 કાપી શત્રુ, સપ સપ સપ સપ,
 ખાણ છુટે સરરરરરરર
 ભડકા લઇ ધૂં ધરરરરરરર
 ધડકે નેળ કમાન તીર,
 ધરતી ધડકે ધડાક બંધ, ધૂલ ધુમાડા ધૂમ ધુમાડા ભૂમી ભૂમીએ.
 સૂરજ વાળી છાંયણ. ધુમ ધુમ૦

ધરાન અને તુરાનની બંને ધોરડુની છાવણીઓ દમદમાટમાં ધૂમ રહી છે તેની પહેલીજ નાત્રે આ તુરકી જવાન કાણ અને કેવો છે તે પોતાની નજરે જોવા અને ખાતરી કરવા તહેમતન રસ્તમ પોતે તુરકીનો છૂપો લેખાશ લખ શત્રુની છાવણીમાં ગયો. કાખને પણ જોઈ મ આગ્યા વગર તે એકદમ સોહરાયના આરાસ્તે કહેલા ડેનામાં દાખલ થયો, જ્યાં તે સીતેકનાખ પહેલવાન રોશન ચહેરે નમશગરોના શરોફ અને શનાયતી હંદેરમાં દબદબાભરેલી મિજલસ સમારી ખુશી ખુરમીથી રાત ગૂંજરતો હતો. રસ્તમ છૂપો ઉભો રહી આ જગમગત જવાનના રંગરાગ, એ કાણ હશે, કાણને દીકરો હશે, તે અચરતી સાથે જોય છે, તેમાં એતેજાક એવો બન્યો કે સોહરાયનો છુજર્ગ વજર જનદેક રજમ ત્યાં આવી લાગ્યો અને અદેશમાં પડ્યો કે તુરાની છાવણીમાં આવો કનાર સરદર કાઢ નથી ત્યારે આ કાણ અજાણ્યો આવ્યો છે? રજમે તુરત રસ્તમ પાસે જઈ પૂછ્યું “તું કાણ છે, અને અહીં શા કામે આવ્યો છે તે સિતાય કહી દે.” એટલું તેનું બોલવું કે તેની ગરબના હાડકાંમાં એકજ મુઠ્ઠી જોરથી મારી રજમને જમીનદોસ્ત કરી રસ્તમ તુરતજ નીકળી ગયો, અને ખિચારા રજમે ગરદનનો ચુરો થવાથી ત્યાં ને ત્યાંજ પ્રાણ મેલી દીધા. સોહરાય આવીને જોય છે તો તે લોહીની નહેરમાં પડેલો હતો. તે તુરત ચેત્યો કે આ કરપીણ કામ ધરાની છાવણીમાંના કાઢ દુશમનખાનું કરેલું છે, અને હુકમ કીધો કે હિયકારા દુશમનના વેરમાં આખી રાત કાઢએ સૂવું નહીં અને કીનાથી લોહીમાં બાળવા સિવાય કાઢએ પોતાની સમશેર મ્યાનમાં પાછી ખોસવી નહીં. રજમ સોહરાયનો વજર નહીં પણ મામો થતો હતો, અને ધરાન ઉપરની સોહરાયની ચઢાઈમાં જો કદી રસ્તમ સામો આવે અને બાપ બેટા એકલા મળે તો તેઓને યોગબાવવ અને એકલા મળવી એક બીજને હાથ થતી ખરાબી અટકાવવા તહેમીનાએ પોતાના આ લાઇને ખામખા છૂપો માલ્યો

હોતો; તે ઉમેદ રજમના આ કમોતથી જામ થઇ અને સોહરામે ખનખાર ગુસ્સાથી એ વિશે માહેતમ જાતી કાઢી.

૩૨. રજમના છૂપાં ખુન ઉપર સોહરાખનો કોથ.

(દેશ સોરઠ—ગઝલ—તાલ પસ્તો.)

- ગયું મેઢું રેંસીને વરૂં ગોસપંદની સંક્રમાં જઇ,
ગોસપંદ લાયાર સમ રજમ ખાકમાં પડ્યો ખાકસાર થઇ. ૧.
ઉકલે છે લહુ કેર વેર લઉં ચક્ષુમાં ચઢ્યો આતશી કીનો,
હિચકારનો નાશકાર હું આશકાર છું મારતો મુદઇ. ૨.
ખનાયું લાલાયું ચમન મેદાન લહુની લેહરથી,
જમ થાયું રજમના ખૂનીનો એક એક જીવ હું લઇ. ૩.

સોહરામે રજમના કીનામાં જંગનું બખર પહેલું અને રસ્તમે પેલી મેરથી સોહરામના જખ-રસ્ત બળ અને સોહમણ કદ વિશે અંદેશપૂર શાદ કેડાઉસની દરખાસ્તમાં જઇ તેને મેશન કીધું કે, “જાહેપનાહ આ તુઝી સોહરામ નો ખરેખર કોઇ નેનામ પહેલવાનગદો અને જંગના મેદાનની સંક્રાંતિ લેવા લાયક નેહો છે” બીજી સહવારે ધનનીઆ પી ભૂકદાન છાવણીમાં લગાવેલો લોહીઆર ઠાઠ તૈયાર રચેલો છે તેવામાં મેશન્ટન પહેલવાન સોહરામ એક ઉચ્ચ ટેકડી ઉપર જઇ ઉભો અને નજરની છેલ્લી હદપર જમીન અને આસમાન એકઠાં મળે ત્યાં સુધી તંબુઓનાં એક વનમાં ઝુંડાએનો દરિયાવ અને હથિયારોની રેલડેલમાં માણસોના મોજાપર મોજા ઉભાના જોઇ તે અંદેશમાં પડ્યો કે આવા જખરસ્ત જંગમાં મારે તકેમતન બાપ આવવો જોઇયે, પણ મામા રજમના મુવથી હવે તેને કાણુ ઓળખાવશે? તેપણ તે કીક કરવી જોઇયે એવા ચિચારથી તાજડતોય પેતાની છાવણીમાંથી પેલા કેદી હજરને બેલાવ્યો અને કહ્યું કે, “હે પહેલવાન, જો કે તીર દરગેજ વંકો થતો નથી પણ નિશાન વાંકી થય છે અને તો પણ સીધા તીર વંકો નિશાનમાં પેતાનું મદાન નરી શકે છે, વરને જોતું તાજ બંદથી ખસાસી પામી મરી દગાહમાં સરકરજ થવા ચાહતો હોય તો આ જખરસ્ત છાવણીમાંના તંબુઓ કાણુ કાણના છે તે હું પુછું તેનો જવાબ રસ્ત એળખાણથી આપજો.”

૩૩. સોહરાખની હજરથી પરપુછ.

(સિંધ કાશી—ગઝલ—તાલ દીપચંડી.)

- રાસ્તીની છે કીર્તિ ધરાનમાં,
કહે હજર, મશહુર કુલ જહાનમાં. ૧
કહે કાણનો તે ડેરા કીરમજ,
ખુશીદ પેકર ઉડે ધમ્મ ગજ? ૨
શાહ કાઉસનો એ તંબુ બુલંદ,
હજર કહે, ઓળખ તે નૂરમંદ. ૩
વળી આ મંડપ વીર ખતાવે,
દમામ પીધેકરે જંગ સતાવે? ૪

એતો આરામધા તુસ દસેરનો,
સરદાર જે, કેહ હજર, નરેસેરનો. ૫
વારં આ છાવણી હારે કટાર,
કોણ ધણી કોણ સપેહસાઝાર ? ૬
લેછે ઝુલાણુ જેમાં ઝરરીન હાથી,
ઉભા છે જેના નવજવાન સાથી ? ૭
જાણુ એ કેશવાદ પીલતન ધરાની,
આપ ખેટા ચાલીસનો ગુમાની. ૮
તંબુપર તંબુના સવાલપર સવાલ,
પૂછ્યા, પામ્યો અનેકના હેવાલ. ૯
ગેવ, ફરીખોજ, ગોસવાદ, રાહામ,
દીઠાં નિશાન નામ દામ ને કામ. ૧૦
પણ ના પિછાની ઇલાણી પદરની,
ખળ્યો આગથી નિરાશ જીગરની. ૧૧

પણ પોતાના પેદર વિશે જાણવાની સંધી ન મુરાદી વચ્ચે એક ડેઝ ઉપર તેની નજર પડી જે ખચીત તહેમતન રસ્તમનો તેણે માન્યો; અને તે તેમજ હતો, પણ જુઝા લુતરા હજરે તેને ઉગામ્યો.

૩૪. રસ્તમનો ડેરો સોહરાખે ઓળખવો.

(જિંભેટી—તાલ દીપચંદી.)

લાલ કેરો જલકે રે ડેરો જરદાર, હજર ખનાવ.	લાલ૦
ગાન્યાની ઝુંડા કયાની નસલનો, નવ નિશાન છુગાવ.	લાલ૦
અજદાપેકર ધમ્મ ફૂલકપર, શોભે સહુ સરખાવ.	લાલ૦
અણુદીક, અણુનમિત જંગી ખીરાજમાન, શુભ વર્ણન સુનાવ.	લાલ૦

૩૫. સોહરાખને હજરની ઉલથાપ.

(દેશ અને પીલુ—દાદરો.)

છાવણી રસ્તમની ખરી, કેમ કરી બોલે હો,	
હાજરી છુપાવી હજરે હરીફને ટોલે હો.	છાવણી૦
હું ન સમજતો, કહે હજર, પરદેશી એ કે વજર,	
એ નિશાન ચીની ડોલે હો.	છાવણી૦

હજર કાંઈ જાણતો નથી કે સોહરાખ રસ્તમનો સપુત છે. તે જોય છે કે આવા એક જખરદસ્ત દુશ્મન સામે તહેમતન આવેલા છે તે તેનાથી છૂપાવવુંજ સાઈ છે, માટે પોતાના ધરાન વતનની ખીદમત ખાતર હજરે સોહરાખને ઉલથાપ આપી. “ એ તો કાંઈ ચીન સર જમીનપરથી પાદશાહ કહિસને મળવા આવેલા ચીનાઈ એકચીનો ડેરો દેખાય છે. ” હજરે ઉગાવનારો જવાબ દીધો, પણ એ જવાબ જંગી સોહરાખનું કિલ આજરદે કરનારો હતો. પોતાની

માદરની આપેલી નિશાની ઉપરથી તેની ખાતરી હતી કે લીલા રંગની કનાતનો ડેરો, આ અજઘા પેકર ઝુડો અને તેની ઉપરની ગવિયાની નિશાન તેના પેદરનીજ છે, જેના દીવારમે દી ૧૨ મેગવવા તે હોંશબર આરબુમંદ થયો; પણ હજરના જવાબથી તેની આશા તૂટી ગઈ. એકવાર ફરી તેણે પુછ્યું કે, “ આ રસ્ત જ્યાન ધરંની, તું સખુનપુરા થઈ મને રંગતો તો નથી? ફરીથી જો પેલો લીલો તંબુ, પેલોજ મસ્ત રખશ, પેલીજ નિશાન, અને તે તંબુમાં પેલોજ બિરાજમાન બહાદુર જો, અને જેને માટે હું ઇંતેજાર છું તેની તરફ તું બેપરવા ના થા, પણ એ મહાવીર કાણુ છે તેની વધાઈથી મને ખુશી કર.”

૩૬. સોહરાબનું ફરી પૂછવું—હજરના ફરી અખાડા.

(જિજેવંતી—ધૃપદ—ચોતાલો.)

મસ્ત અંગ દસ્તખંદ બાબુનો બિરાજમાન,
ગડગડાત પેઠે ગજ સિંહ ધુમ્મવતો છે કાણુ જો ફરી? મસ્ત અંગ
ના મુને વધુ ખબર, કહ્યું મેં હું ધરતો તે,
લેખાશ દીસવાથી, પુછે શું મને કેદ કરી? મસ્ત અંગ.

સોહરાબે તપી જઈને હવે પાધરોજ સવાલ પુછ્યો કે “તહેમતન રસ્તમનો તંબુ ક્યાં છે? શું તે આ જંગમાં નથી આવ્યો?”

૩૭. સોહરાબ અને હજર વચ્ચે તડાતડી.

(ઝિંજેટી—ટપ્પો)

અટ બોલ કેમ કરી રસ્તમ આ જંગમાં નહીં આવ્યો હોય?
પણ સેનાપતિ આવે શું કાઉસ અહીં? અટ બોલ
ડરે તુંથી શું શેહનશાહ, કે તસ્દી દે તહેમતનને?
તે તો જાણુલમાં, મોજમાં ચકચૂર હશે બાહોશ કંઈ. અટ બોલ

અપમાન ભરેલા આ જવાબથી આજેરદે થયલા સોહરાબે દરિયાવતી મીસાલે ઉછલીને હજરને ટાટામાંથી પકડ્યો અને ગુસ્સામર જોશના એકજ તમાચામાં તેનો ગાલ ફાડી નાખી તેને લોહી લુવાન જમીનપર પટક્યો.

૩૮. સોહરાબનો હજર ઉપર કેહર.

(કાશી—હુમરી—ત્રિતાલ.)

લાજ મન વશ ગઈ,
પાપવશ દુશમન હવસવશ લખ્યાડી લાભમાં શોધે,
ઉછલે જગર લહુ ઉકલી વેરમાં
જોઈ તારી ઠગ્યાજી ભારી. લાજ
શાતું ખમું હું અપમાન તું નીચતું ?
લોટ ખાઈ લાત, ધૂગ ખાકમાં,
કરું સહુની ખુનખારી. લાજ

તમાજના ચમચમાટમાં હજાર વિચારવા લાગ્યે કે તારું થયું કે આ મહાતીર છોકરાને રસ્તમની છાવણી મેં નહિ ઓળખાવી, નહિ તો કે મળાદ સવંની અગાઉ તે તહેમતનની છાવણી-માં ધસી જઈ તેનો પેહેલો નાશ કરત. એક યુવદ દરખતની સલામતી ખાતર તેની આસપાસ ઉગેલા શેંકડો પલાઓ નાશ પામે તો લાલે, અને એક સ્થંભને કાયમ રાખવા ખાતર આસપાસના ખીજા હજારો પાયા ધસાવી નાખ્યા હોય તો ખોટ જતી નથી. અને હવે મસ્ત પીલતનનો સોહરાય રણસીંગડું વગાડી રણભૂમિએ ઉતર્યો, અને કોહકાફના હીલતા પહાડ પેરે બુલાણુ લેતાં એ જંગીએ પોલાદી ખખ્ખરમાં આસમાન તુડીકે મેદાન ગળવી ધરાનીઓની કતલમાં મુદ્દના મ્હેં જઈ કરી નાખ્યાં.

જ્યારે ખૂનરેણની ખાકમાં હજારો જીગર ચાકચાક થયાં, ત્યારે રસ્તમે કહ્યું કે, “હે તુરકી રોકના, લશ્કરની કલખધારી દૂર ચાલ અને બિચારાં રાંક ગોરખરો ઉપર સીતમ ગુનરવાને બદલે હું ચુનંદા જંગીને જોર ખાત.” જંગવાજમાં એકલા અંગ કસવાને આ સીતેકશ દલેરો જૂદા આલ્યા. “હે બુઢા જંગી,” સોહરાય બોલ્યો, “તારું પીલતન મારા ગુરજના એકજ જરખમાં ખાકના કફનથી આસુડું થશે.” એકવાર ફરી લડાઈની હુંનરમંદીમાં હાથ મેળવવા આગમચ આમન-સામન પોતાની મરદાનગી અને પહાડુરીની બડાઈખેર આપણી મારતા જાંહજીય રસ્ત-મને પોતાના આ જવાન હરીફપર મ્હેર આવવા લાગી અને તે દયા ખાઈ બોલ્યો કે, “હે છોકરા, મને મોટો શક છે કે તું ખરેખર તુરાની નથી અને તુરકીથી તારી તોખમ નથી. તો તું અમથો કાં મોત શોધતો આવ્યો છે? તારાં જોખન અને જવાનીપર મારી મ્હોખત અને મ્હેર દોડે છે, અને કસમ ખાઈ કહું છું કે તુંને જખમ કરતાં મને ખુન માલમ શા સખખથી કાઢ બેદી ગમ પેદા થાય છે.” સોહરાયનું લોહી પણ છુપી મોહોખતના દુજતા ઝરાથી આછું વહેતું હતું નહિ. તેણે તુર્તજ મિલાશ અને આતુરતા સાથ ખુલાસો આલ્યો કે—

૩૯. સોહરાયની આજેજ ઉપર રસ્તમનો અનાદર.

(શ્રીરગ—ખ્યાલ જલદ—ત્રિતાલ.)

હે આલીશાં ! રે શી નિશાનો દહ

વંચાઈ રે, ખુશાલી રે કેહરે વેહેલી

ઓળખવાને રે, જો હોય તું રે

રેદમી તહેમતનરે જાહેર મુજને થા.

હે આલીશાં

હડવું નવતો જા રે ! પટપટરે શી ?

રે સાચું કહ્યું રે ના રસ્તમે,

હે બાળ ! નામ સાથે શું રે કામ ?

હડવું મરવું હરવું ડરવું હાંવું જંગમાં હોય તો જા. હે આલીશાં

પોતાની મ્હોખત દોડવાથી અગર જો આ રસ્તમ હોય તો તેને પિછાનવાની સોહરાયે ખાહેશ દેખાડી, પણ રસ્તમનું આવી બનવાનું તેથી રાસ્તી તજ તેણે સોહરાયને જવાબ ઉડાવ્યો અને કહ્યું કે, “હું તો એક સાધારણ પહેલવાન છું, હું કાંઈ રસ્તમ નથી. રસ્તમ તો હજી પછી લડવા આવશે, અને ત્યારેજ તે પહેલવાનોના પહેલવાનની દલેરીની તુંને ખખર પડશે.” આ તો ત્યારે રસ્તમ નથી એવી નામુનદીમાં સોહરાય પાછો પોતાના પેદરનીજ સાથે મસ્ત જંગ

મચાવવા લાગ્યો, અને જુઓ પછી આપ-બેટા વચ્ચે કીનો અને વેર, બુમ અને શોર. આપની સમશેરમાંથી આતશના સોલા ઉડવા લાગ્યા, ત્યારે દીકરાના નેજાઓની નોક તૂટી ગઈ; એકે તીરોનો વરસાદ વરસાડો, ત્યારે બીજાએ બખારને આગળી મિસાલે ચાકચાક કીધાં; ગુરુને છુંદાઈ ગયા, અને તલવારો ભાગી ગઈ; ઘેડાઓની પાખરમાં સુરાખ પડ્યા, અને તીરોનો લાથરો ખાલી થયો. પણ આ કીનાઆજ હગરો જે એક બીજાના જખમાંથી લોડી લુહાણુ થયાં હતાં, રંજતાં થયાં હતાં, મેનનતી ગી દયી ભરાઈ અને તનના પરમેવથી લપટાઈ ગયાં હતાં, તે અંતે થાક્યાં આંજીરદે થયાં, અને અને જરા વાસાએ લેવા પડ્યા. રસ્તમ રંજતા થઈ અંદેશમાં ગીરફતાર થયો કે, “ મારી ઉમરશર આવો કોઈ જંગી જવાન મેં દીડો નથી. ખચીત એના હથપર મારું મેત આવી બન્યું છે, અને જખરદસ્ત દેગોનો નાશ કીધો પછી આ એક ભેંંયમાંની ફૂટ । નમશ-હુર છોકરાથી મારી આખી જિંદગીની કીર્તિની ધૂળધાણી થવાની છે.” પેલી ગમવા સોહરાખ અંદેશો દરે છે કે, “ મારા આપને મળવા અગાઉ આ જંગમ જુદાની જવાંમરદી અને ઝડપથી આગની આ પહેલ વેહેલીજ લગાઈમાં મારી બે જત છે.” આમ અંદેશામયાં આંજીરદેપણામાં થાક ખાઈ એકવાર ફરી તેઓએ ખૂનરેજમાં કમર તંગ કીધી, અને ઘણીવાર આમન સમન જરખોની કજખેશી ચલવા પછી અંતે સોહરાખના એક ગુરજના ફટકાથી રસ્તમની ખાંધ એ ॥ તો ભાગી કે દીકરો હસીને આપને કહેવા લાગ્યો કે, “ બુલંદ બદનના હે બુદા, તું મારા ફટકા સંજાળવાને શક્તિવાન નથી, વાસ્તે આ લગાઈ પાછો ફર, કેમકે તારી જૈશી ઉપર મારી મ્હેર દોડે છે.” રસ્તમે પશેમાન ચહેરે જવાબ દીધો કે, “ હે નૂરમંદ જવાન, તારી દલેરીની આક્રીન કરું છું, અને તુંને જીતવાન બખશવાની આરજુ રાખું છું, પણ હુજત કીવાળી તું માંગ હાથથી બચવાનો નથી. હમણા તો સાંજ પડી ગઈ છે, મારે પાછા ફરિયે. પણ જો કાલે તારાં મોને સિતળી કીધી હોય તો પાછો આવજે. કાલે હાંપિયારોની બાકુતી લડત બાજુએ મૂકી આપણી બાજુના બળથી કુસ્તીની લડતે આપણે કૌવતના મેદાનમાં એકબાલની બાજુ અજમાવીશું.”

અને બહાદુરો પોતપોતાની છવણીમાં પાછા ફર્યા, અને બેહુ પોતપોતાના સગદારો આગળ પોતપોતાના ફરીશોની જોરેમંદીના વખણ કરવા લાગ્યા. રસ્તમ શાફ કેકાઉસને કહેવા લાગ્યો કે, “ જાંહપનહ, આખી જીહાનના પહેલગાનેને ઝાંખ લગાડે એવા એક જંગી નરને આજ સૂંધી ધાઈની ધરાની કે તુરાની માદરે જન્મ આપ્યો નથી; અને હું જે ખુસ્સાના જોરથી ખેજનના તુફાન મિસાલે બુલંદ દરખોને ઉમેડી નાખું છું તે આ એ; અલખર પહાની મિસાલે ઘોડાની પીઠને વળગી બેઠેલા બાળકને એક વખત પણ તેના જીવ ઉપરથી ઉઠાવી શક્યો નહિ. હું આજે તો હારીને આવ્યો છું, અને મને નહીં લાગતું કે આવતી કાલે હું જીતી આવું.” ફિકરથી કારી શાટ પડેલાં હગરથી પાદશાહે રસ્તમને ઘણી ધીરજ આપી અને દોઆ કીધી, પણ એ ગણન સેતારાના શેરમદે બીજા દિવસના જંગમાં જાનની ઉમેદ છોડી. તેણે બીજી વાર કમ્મર તંગ કરવા આમમચ પોતાના બાઈ ઝગરેહને પોતાની પાસે બોલાવી તેની ગમખારીભરેલી છેલ્લી સલામ લીધી, અને અમર જો પોતે મરણ પામે તો પોતાના બુઝર્ગ આપ જમ તથા પોતાની જૈદ માતા રોઢાએને દિલાસાનો પેગામ શું આપે તો ભારી ગંભીરતાથી કહી રાખ્યો.

૪૦. પોતાની નિરાશામાં માખાપ જોગ મોકલેલો રસ્તમનો પેગામ.

(પુરિયા ધનાશ્રી—ખ્યાલ જલદ—ત્રિતાલ.)

મુંવું તે ગયુંજ ગયું, નવ ફરી ફરી આવે રડવાથી,
ત્યારે શાની પાડે કહાણી રહેને રહેને, માંતમે માંતમે,
ગયું વહાલું તન તેને,

પુછજે માવતરને છુંદગી રહી કોની ? ગઈ કોની ?

મુવું તે.

જે આવે મારી અજલ જંગે,

હરજેજ કોઈ રડશે ના, બળશે ગમ કરશે ના,

જિંદગાની જાની છે જાની, અમર કોની ? સદા કોની ? મુવું તે.

પેલી મેરથી સોહરાખ પણ પોતાના આ બુદ્ધ હરીફના અંદેશથી ચોછો બેગર નહીં હતો. તેણે પોતાની છાવણીમાં આ બુજર્ગ ખદાદુરની બારી સિફત કીધી, અને બીજી સહવારે જંગમાં એકાવવા આગમ્ય અંદેશામંદ દિને એકવાર ફરી તેણે તુરાની હોમાનને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું કે, “હોમાન, આતો કોઈ ખરો સરજાજ અને ખરો દલેર મહાવીર મારી સાથ લડવા આવ્યો છે ભયંકારલગમનું ખૂનખાર મેદાન તો એને મનથી બચ્યાંની રમત છે, અને તેજ હથિયારના જખમે એક પહાડપરથી ગળડી પડે તેમ એને લાગ્યા વગર ગળડી જાય છે. હોમાન, એજ તહેમતન રસ્તમ તો નથી ? એની પીઠતન બાબુ અને પહાડી તન મારી સાથ મળતું લાગે છે, અને એની પહોલી પેશનીનો બખ્તાવર ચક્કાટ મારી મ્હોળતને માયાથી પોતાની તાબેદારીમાં ખેંચે છે. મારા નામના ઉદાવનાર પેદરની નિશાન મારી નામવર માદરે આપી છે તે બધી નિશાનો શામેસ્વારના નક્ક સાચના આ દલેરમાં દેખું છું વાસ્તે હું મારા બાપનેજ હણતો હોવું ?” —“છટ, છટ, છટ !” હોમાને હગાઈથી હસી કાઢી બિચારો સોહરાખને ફરેયના જાંઘમાં લીધો, “સોહરાખ, એ તાજખખશ કાંઈ રસ્તમ નથી. અરે ! તેને તો તું જોય ત્યારે જાણુશે કે તે નરેસેરની તો તારીફજ નહીં થાય. તે તો અગ્નિખ મરદાને મરદ છે. તેના પોકારથી પહાડ ફાટે છે, અને તેના રખશની નાલથી નીલ દરિયાવ દેહસ્ત પામે છે. તેના જંગની ધમક, તેનાં હથિયારની ચમક અને તેના ઘોડાની ઝુલાન દેવાની વગાણુ ન્યારીજ છે. તારા આ હરીફ જેવા તો કાંઈ હજારો તેના ઘોડાની રેકાબ ધરીને આવે છે, અને પાદશાહો તેના આગળ પાંઉ-ખ્યાદા થાય છે. વાસ્તે સોહરાખ તું બેફિકર રહે, આ તો કોઈ બેગાનો પહેલવાન આવ્યો છે. શાડ તારાં બંજરથી તેનું જીગર, અને જીહાનની ઇજતનો ખરીદદાર થા !”

૪૧. રસ્તમનાં વખાણુ.

(પલાસ મુલતાની—તાલ ધુમાળી.)

રસ્તમનાં શું વખાણુ, કરીશું રસ્તમના શું વખાણુ ?

મરત દસ્ત દલેર દેવખંધ, જૈશીએ જંગમાં જવાન.

અંગ સંગીન પાહડી અલબોજ, ધુળવે આસમાન.

દરિયા નીલની પેઠ ઉછડે, પીલ્તન એ પહેલવાન, શત્રુપરં કરીશું.

ત્યારે આ જગરો હરીફ રસ્તમ નથી તે ખ્યાલની ખુશીમાં આતશી કીનાથી ખૂનપર મસ્તા થયેલો. સોહરાખ બીજી સહવારે પોતાના કદાવર અપલકપર જોશદાર જગરે સવાર થઈ નરેસેરનો પોકાર મારતો હરીફનાં મેદાનમાં આવી ઉભો, અને જોવો તે પહાડી પીલતન પોતાનો ગંજવર ગુન્જ ઉઠાવતો આવી મળ્યો તેજોજ સોહરાખ તેની સાથે પહેલાં તો વાતે વળગ્યો. “હે ખુદા દલેર !” પોતાના કિલ્લથી દોડતી મહોબતના મધુર સાદે તે પોકારે, “ખુજર્ગ જંગી ! તે ગત કેવી ખુશીમાં ગૂંજરી અને દિવસનાં પાછો શા વાસ્તે ગમીમાં રૂંચે છે ? તારી ખુજગ પેશાની ને રોશન દીદાર જોઈ છું કે મારું હૃદય મહોબતના ખાશ અંતથી ઉછળે છે, અને આ ચરમોમાંથી શરમનો વરસાદ વરસે છે. તારાં નેક નામની જુસ્તેજો ને તારી ખુજદીમરેલી ખુન્યાદની મેં ખેળ ઘણીએ કીધી, પણ તરી પિછાનની તલાશથી માં કિલ્લની ઉમેદ પર આવી થી. હે મસ્ત ચુંગલના ચુંદા ખુજગ ! તારા સરખા હુનરમંદ પેહેલવાનને છાજે નહીં કે પોતાનું કીર્તિવાન નામ છૂપાવે. વાસ્તે ખાતર ખુની તું તારું સુખારક નામ નો છુપાવ ને મને નામુરદ નો કર, પણ રાત્ર સખુનથી મને નવાજ કહે તું કાણ છે, કે પછી આપણે એક-બીજાના પોસ્તપનાહ રહિયે અને ગમભરેલા ગુસ્ત જંગને ફરી પરવા નહીં કરિયે.

૪૨. સોહરાખની સુલેહભરેલી રસ્તમને અરજ.

(પરજ—ધૃપદ—ચોતાલો.)

રે તું જંગ રંગ ભંગ માની,

અગળણી ધૂંગધાણી ના કર જનની તું હાણી ! રે તું

ખુજર્ગીમાં એશઆનમ, સુખે ગુજર જિંદગાની,

તેજ સમશેર તજ, મારો સુખન માની. રે તું

પણ નહિ. મહોબતની આ મીડી આજેજથી ખૂનપર ચડેલા રસ્તમનું દિલ પિગળ્યું નહીં “આ તે કેવો પેહેલવાન ? મહોબતથી મોજ કરવા આવ્યો છે કે લડવ ? અગર જો મિત્રાચારીથી મયા કરવી હતી તો અહીં સૂચી આવવાની અટલી તરદી લીધી શાની ? એ મહોબત તો મસ્કરી છે અને ફરેખથી પ્રાવગ માગે છે, પણ તારાં ફરેખ નહિ ચાલશે. તું નંગ પણ નોગ્યવાન છે, તો હું ખુદો પણ જૂનો જંગી છું. આ તો જંગનું મેદાન છે, જ્યાં મહોબત ને શરમ નહિ પણ કીનો ને ખૂન સળગેલું છે. મને મફરથી છક્કડ ખવાડવાનો ખ્યાલજ છોડી દે, અને આપણાં લશકરો જંગ જોવા ઉભાં છે તો ગઈ કાલના કેલ પ્રમાણે કુસ્તીમાં કમ્મર તંગ કર.” સોહરાખ નાઉમેદ થયો, અને કુસ્તીખાજમાં બાજુ થોડવાને ઘોડાપરથી ઉતરી તૈયાર આવી ઉભો, પણ હજી એક વાર છેલ્લી કાકજુદી કીધી કે “ખુદા, જરા તારું નામ કહી જા.” “અરે નીકળની, એમ જાણુ કે મારું નામ ખુદો !”

૪૩. રસ્તમનું નામ જાણવાને સોહરાખના કાલાવાલા.

(કાશી—ત્રિતાલ.)

રે ખુદા ! જરા નામ જાણવી દેરે ! હઠ કર ના રે વીર ! ખુદા

નામ સંગ કામ શું રે ? જાણુ જાણુ ખુદોજરે !

મહાવીર ! જરા નિશાન બતાવી દેરે ! હઠ

અને હવે જે જમરદસ્ત જંગીઓ, બાપ અને બેટા, એક બીજાને જમીનદેસ્ત કરવાની બાજમયાજમાં એક બીજાને પોતાની ચુંગાળ તળે પકડીને ધૂળમાં ચોળવા અને રોળવા પડ્યા, અને જોતાં આખો લોહીથી વહેતો થાય એવી આ લયંકર લડાઇ જોવાને દૂરથી આખાં ધરાન અને તુરાન હલમલી રહ્યાં. અંતે સોહરાયે નરેસરની મિસાલે જૂનખાર ચીસ પાડી રસ્તમની કમ્મરપર એવી તો ચિત્તા સમાન ચુંગાજ નાખી કે તે જાંહણેલવાનને એક પીછાંની પેઠે કમ્મરમાંથી ઉઠાવી એક પતંગપેરે માથાંપર ફેરવી એક દીપેરે જમીનપર પછાડ્યો, અને જેમ બગલાંપર બાજ સ્વાર થાય તેમ નોજવાન સોહરાય તહેમતન રસ્તમની છાતી ઉપર સ્વાર થઈ પોતાના વહેતા ખંજરથી તેનો સીનો ચાક કરવા ચઢી બેઠો. રસ્તમના જીવની ઉમેદ બતંગ થઈ, પણ “સખુર ! સખુર ! હું નાચકેશ જવાન ?” તે પોકરી ઉડ્યો. “તું ખરો પહેલવાન છે, પણ પહેલવાનોની રાહ-રસમથી નાચકેશ છે. અમારા લોકોનો રૂઝો છે કે પહેલી કુસ્તીમાં દમનખર્દને મારવો નહિ. તે ગમે એવો પતીલ શત્રુ ઠાં” નહિ હોય, તેનો જીન એકજ કુસ્તીમાં કમળ કરવો એ નાસખવાગ, નામરદી અને હિયકારાપણું છે. પહેલી શિકસ્ત પહેલવાનોને કામ આવતી નથી, બીજી વખત જીતવામાં નામ રી છે, અને ત્રીજી વખત મુદાઈનો સીનો ફાડવો એ મરદાંને મરદતું કામ છે.” સિત્તબ ઉડ્યો બે લો સોહરાય ભોલાપણામાં આ ફરેખ ખાઈ રસ્તમના તનપરથી. પોતાની જવાની બને જોમંદીની મગરૂરીમાં પાકા જુદાના દાવપેચપર ભોલયાયો, અને પોતાના હરીફને પ્રાણુદાન ઇ બીજે દાહડે ફરીથી કુસ્તીમાં ઉતરવાનો કોલ આપી તે છૂટો પડ્યો. છવણીમાં હોમાન નામુ-રાદ થઈ અફસેસ કરવા લગ્યો અને આ જીતની બાજ હાથ આવેલી ખોડવા માટે, શેકાર શેકારીનેજ શેકાર કરી જવા માટે, જીતની વચ્ચે હાર ખાવા માટે અને તુરાનની અને તુરાનના પા-શાહની સંપ્રજાજ ખોલી બેસવા માટે એ તુરાનીનદો હોમાન હાથ ચોળતો અને પાંઉ અજાળતો, સોહરાયને ઠપકા દેવા પડ્યો કે, “પહેલવાન પણ નાગન ! આખરે તેં એક નાદ-નીથી આખી જગતી જીહાંગીરી અને જમનાની નમદારી બરબાદ કરી. તેં જીહાંગીરીની મદાદમાં શીલાઈ દીડી નથી, તેં ખુશાલીનાં યુગમાં ગમખારીનો ખાર જાણ્યો નથી. તેં ખુશખોદાર ચમનમાં ઝેરી અજદાહ દીડો નથી, તેથીજ એક ફરેખબાજ જુદાના ફેલ અને મકકર ઉપર છકકડ ખાઈ આવ્યો.”

૪૪. રસ્તમના હાથ ઉપર ડગાઈ આવવા સાડ

સોહરાયને હોમાનનો ઠપકો.

(પરજ—ત્રિતાલ.)

નવડા પણુ માનું જીવાનમાં, અણુખણુમાં, નાદાનમાં !

નવ હારે ત્યારે હારે જ્યારે જીતે ક્યારે ભારે ત્યારે ?

ન તું જારે ! દૂર થારે ! રણુ રાનમાં.

નવ ડાપણુ.

ફસું ફરી નવ ફરેખી ફંદે, પસેમાન થઈ કહે સોરાય,

જતો મૂકું મુદાઈ ન મેદાનમાં મેદાન.

નવ ડાપણુ.

પેશીમેરથી પોતાના જીવની ધરાયલો રસ્તમ હારની સદે હાથ મારતો ખસિયાને રહેરે મેદાનમાંથી પાછો ફર્યો અને પોતાનાં આજેરદે જીગરથી ઝિંભાયલાં તનને એક પાણીના ચક્ષા

આમજ આસાયસ આપી પોતાનું બાહેલું કૌવત પાછું મળવવાને યજ્ઞદાનતાજાની બંદગીમાં રોકાયો.

૪૫. રસ્તમની પોતાનાં કૌવતને માટે પ્રાર્થના.

(ભેરવ—ધૃપદ—ચોતાલો.)

સાંભળ યજ્ઞ તું, આજીજી બંદો આજેજ હાલે કરું,
બોલું કૌવત દે જે અસલ હતું મારું. સાંભળ
બાળક હરે પહેલવાન, જાય છે લાજ મારી,
દે જોર મુદ્દા સંભારું. સાંભળ

બીજી સહવારે આ મસ્ત જંગીઓ પાછા મસ્તીમાં મળ્યા ત્યારે એકેકપર વધારે ખજગીમાં બીજવાયલા હતા. સોહરાખે પોકાર મારી પોતાના હમનબદને કહ્યું કે “ કાલે તો તું મારા પંજથી દૂરેય રમી બચી ગયો, તો પોતાનો જીવ બચવાપર શોક-ગુમ્મરી કરવાને બદલે એકવાર ફરી મોત શોધતો કેમ આવ્યો? બુદ્ધા, મેં ગદ્ય કાલે દયા ખાધ તુંને જવા દીધો, પણ આજે હું તુંને જીવનદાન બખશવાનો નથી. તું પોતેજ જીવથી ધરાયલો આવ્યો છે.” પણ રસ્તમની અબાદત તે સાહેબે સાંભળી હોય તેમ તેના પ્હાડી તનમાં તેનું આગલું પોલાદી બળ પાછું આવ્યું, અને તે હવે કુસ્તીની ઉતાવળ કરવા પડ્યો.

૪૬. બીજી કુસ્તીમાં રસ્તમની ધમકી.

(ભૂપ—ખ્યાલ-તાલ તીલવાડા.)

ચૂપ રહે બાળક ! તું નાદાનનો ખુનમાં કરીશ ચૂરો. ચૂપ રહે
છોડ અભિમાન માની લે આજ
અજલે જાન ખતમ પૂરો. ચૂપ રહે

૪૭. કુસ્તી છેલ્લી.

(ઠાશી અને ખમાચ—કુમરી-ત્રિતાલ.)

ચાલી જંગ મચાવી રંગ સંગ જંગી રહી જાણરે. ચાલી
છાતી દંગ આશા લંગ કરતો ઉમંગ પાણરે,
કરી તંગ તુરંગ અંગના, મસ્તી કુસ્તી બાણરે. ચાલી

એકવાર ફરી અયંકર કુસ્તીનો જબરદસ્ત અખાડો મચી રહ્યો. ચુનંદા જંગીઓ આખો હાડો મસ્ત બાજીમાં પછડાયા. સહવારથી સાંજ સુધી અંગની લડતમાં ટક્કર બાજી રહી, પણ સાંજે લડત પૂર મદમાં આવી, અને અતે જાંઠપહેલવાન રસ્તમે ગુરસાની એક બરાડમાં સોહરાખના કમરબંદ ઉપર એવી તો જોરથી ચુંગાલ મારી કે તેને જમીનપરથી ઉઠાવી પાછો જમીનપર ચટોપાટ નાખ્યો અને તુર્તજ તેની છાતીપર ચઢી બેસી ત્રિલંબ લગાડ્યા વગર પોતાની કમર બહાર ખૂની ખંજર બેચી કાઢી સોહરાખની છાતીમાં ભોંકી દધ તેનો સીનો ફાડી નાખ્યો... આ ખુની બાપ ! તારા નાતરસ ખંજરને પોતાના દીકરાનું જ લોહી પાવું !... પોતાના બાપને મળવાની નાહિમેદી સાથે લોહીમાં ગરકાવ સોહરાખ ખાકમાં લોટતો થયો, અને પોતાના લોહીથી અઝરતા

જખમ સાથે સર્દ હાય મારી પોતાના પ્યારા પ્રાણનો ધીમે ધીમે છેલ્લો દમ ખોડતો પડ્યો. તે જીટલુંજ ઘોડ્યો કે, ‘હે જંગી બુઢા. તારે હાય મારી અજલ આવવાના એકબાલના કોખ હશે તો મારી આ હારને માટે તારી કસુર કાંઈ નથી, પણ મારા આસ્તાવોને મારી ભર જવાનીમાં દગો થવાથી મારું જીવર ભેગાયું છે. હું માગ પેદરને શોધવાની આરજીમાં નીકળ્યો છું. મગર અફસોસ! કે મારી મારની આપેલી નિશાન મુજબ તેની પિછાન હું કરી શક્યો નહિ, અને મારા પેદરના મેલાપ વગર હું પ્રાણ ખોડું છું.’

૪૮. જખમી સોહરાખનો અફસોસ.

(ખમાચ— ત્રિતાલ.)

દરશન વણુ આંખો તરશી રહી,
તરશી રહી તરશાવી રહીં. દરશનં
જૈફ પિતાની ધરડી આંખો અરશે,
ખૂનના લહુથી વરશી રહી. દરશનં
પિતા રસ્તમ મારો પકડી પાતાલથી,
લેશે જીવ તારો વેરશી થઈ. દરશનં

“બુઢા, અગર તું માહી થઈ દરિયાવમાં ધૂપાશે,—અગર તું સેતારો ખની આસમાનમાં ચઢી ગેસશે,—અગર તું અજદાદરૂપે પાનાલમાં પેસશે,—અગર તું ઉડતાં હોકાખની પાંખથી કોહોકાદમાં ગોફેનશીન થશે, તોપણ મારા આ ખૂનના વેરમાં મારો આપ તહેમતન, મારો સરપ્રાજ આપ જાંહન્યેય રસ્તમ પોતાની તેજ સમશેરથી તારું સર ચોગાન દડીની મિસાલે ઉડાવશે.”

રસ્તમ આ શું સાંભળે છે? કોણ? આપ કોણ? રસ્તમ? આ! આ નામ સાંભળતાં જ રસ્તમની શુદ્ધબુદ્ધ ગુમ થઈ. તેણે માન્યું. તેને વહેમજ હતો,—અને હવે ખાતરી થઈ! શટશટ થતી છાનીએ તે ઉતાવળે અધીરછથી માગવા લાગ્યો કે “ખતાવ, કાંઈ નિશાન હોય તો ખતાવ?”

૪૯. સોહરાખની ઇલાણીને સાફ રસ્તમની તલખ.

(ખીલુ—દુમરી—તાલ પંખખી.)

દીકરા ખતાવ કાંઈ ખાસ નિશાની, ખતાવ હો! દીકરાં
જાણુ હુંજ રસ્તમ આપ તારો અખતકમ,
નાશ થઈ જીવની આશ, ખતાવ હો! દીકરાં

સોહરાખ જવાબ દે તેની અગાઉ પોતેજ પોતાની આનુ હેમીનાને જે નિશાન આપી આવેલો તે જે ઠંકાણે બધિવા ફરમાવી હતી, તે ઠંકાણે શોધ ચલાવી. હા, સોહરાખે પોતે પોતાના જમણા હાથની આજીએ પોતાની માતાનો આપેલો મોહરો—પોતાના આપનું ‘મેનકું’ નૂરમંદ નંગ—ખાવ્યો અને રસ્તમ આગળ આખી જીહાન શીદા અને ફુલ કીર્તિ દેના થઈ. રસ્તમને જમીનપર તંદુર્યાં મારતો દેખી તેનો ભાઈ અવારેહે અને ખીજ આસપાસના આસ્તાવો દોડી આવ્યા. તેઓ આગળ રસ્તમે પોતાના જખમી દિલના ઉદગાર બહાર કાઢ્યા—

૫૦. રસ્તમની માહેતમ અને આપવાતની કેશીશ.

(પીલુ—ટપ્પો.)

હો! ફૂટયું રે! ફૂટયું! ભાગ્ય ભવિષ્ય કયામત તક,
 ધૂલમંજ ભૂલથી ગયું હુખી! હો ફૂટયું રે! ૦
 ગજગ ગુજરયો કદી જગતમાં આ તરેહ?
 પુત્રનો લે જાન પિતા, જાણી નહીં ગુણ ખુખી! હો ફૂટયું રે! ૦
 જીવવું મને ઘટે નહીં કરી બેટે બેજાન,
 જિંદગી જાએ રડતાં, બહું તેથી મરું હુખી! હો ફૂટયું રે! ૦

“અફસોસ! હે દીકરા, કે પહેલીજ કુસ્તીમાં તારેજ હાથ હું માર્યો નહીં ગયો. તારાં જવાન, જ્ઞેનનવંત, ઉમેદવાર જીગરને ખૂની હાથે ચીરી નાખવાનો અજીમ ગુનાહ માન પાપી સરપર સદાનો ચોંટાડવા તે પહેલી કુસ્તીમાં દગાખાજીથી હું તારા હાથથી છૂટ્યો, પણ હવે મારું જીવવું શું કામનું? શું સદાકાળની બદનામી અને સનાકાળની માહેતમ ખાતર જીવનો રહું?” તેના કરતાં તો મોત પસંદ કરી રસ્તમે તુરત પોતાનું અંજર પોતાની છાતીમાં ભોકવા કાઢ્યું, પણ અવારેહે તુરતજ વચ્ચે પડી તેનો હાથ પકડ્યો અને લાદના વચ્ચે પડવાથી તહેમતનનો જાન બચ્યો. પોતાના આપ-કાકાને આવી એણે વખને ઓળખવાથી સોહરાખની જખમી છતીનો જખમ વધારે ઉંડા થયો. જે અજતાવર આપને ભેટવની ઉમેદમાં આ ભારી જંગ ઉઠાવી તેજ આપને હાથે પોતાના જીવનો અંત આવવાનું દુઃખ મોટું હતું, પણ તેજ આપને દરખ અને પ્યારથી પોતાની છાતીએ દાખવાને બદલે આ પહાડ ફાટે એવી માહેતમમાં ગી-ફતાર કરવાનું પોતેજ કારણ થઈ પડ્યો માટે સોહરાખનું જવાન જીગર વધારે જ્ઞેખમાયું. પડ્યો પડ્યો પોતાના આપના ઓળામાં મથુ નાખી અને પોતાના કાકાની ગરદનપર પ્યારમર્યા હાથે ટેકી તેણે પોતાના છેલ્લા ધરદલા સાથે કાકાની કાકલુદી કીધી કે, “મારા આપને આ માહેતમ કરતો અટકાવો.”

૫૧. માહેતમ અને આપવાતથી રસ્તમને રોકવા પોતાના કાકાને સોહરાખની અરજ.

(રામકલી ભેરવ—ત્રિતાલ.)

અતિશય કરતાં માતમ રોકો તાતને, કાકા!
 બસ કર કરવી આતમ જીગરની ઘાતને, કાકા! અતિશય૦
 કિસમતમાં મુજ અજલ લખી જો,
 આપ હાથથી હરવા, મરવા.

યાદ કરી મુજ માતને૦ બસ કર૦

આ માહેતમનો શૌર આખી છાવણીમાં મચી રહ્યો, અને નામદાર જેવ, તુસ તથા ખીજ પહેલવાનો આ ગજગ સાંભળતાંજ દોડતા આવી પૂગ્યા. રડતા રસ્તમનાં ગમખાર જીગરના જખમ પર દિલાસાની થંડક વાળવાને આવી પહોંચેલા તે પહેલવાનોમાં પેલો જીર્જ અકાખર ગોદરેજ પણ હતો, જેને રસ્તમે તામ તોમ પોતના પહાડુર બેટાનો ધા રજવી તેને સજીવન કરવાની આશામાં શાહ કેકાઉસપર નોશ દાડે સેવા મોકલ્યો. પણ સોહરાખને જીવતો રાખવામાં આપબેટા સાથે મળી

જય તો પોતાની સલામતી ખોઢવાનો ખોગે ડર ખાઇ કપટી કેકાઉસે નોશ દારૂ આપવાની ઢીમ કરી ગોદરેજને પાછો વાળ્યો, અને લોહી લુહણુ સોહરાખ પોતાના આપના ખોલામાં પોતાના જખમની નાતવાનીથી છેલ્લો દમ લેતો પડેલો હતો ત્યાં ગોદરેજ તે નોખવાનને થંડી ભોંયપર મરતો જોવાને આવી પહોંચ્યો.

૫૨. સોહરાખની છેલ્લી સલામ.

(૫૨જ સોહેની—ગઝલ-તાલ પસ્તો.)

અસ કર ગમ રે આપ ! કહે સોરાખ કહું છેલ્લી સલામ,
લઉં બંધાતી છાતી ખેંચાતી જીભે તારું વહાલું નામ. ૧
ખેટા કર માફ પાપ થયું મ્હા, આપ કહે દાખી છાતીએ,
ચુખી ગાલો વહાલે ભેટી તાનનું કરયું માફજ કામ.
મારી દષ્ટ મુદ્દા તુરાની કર લશકરપર તારી મ્હેર,
એટલી વિનતી સેવટની, કશ્ણામય છેલ્લાં કલામ. ૩
વહાલી માને યાદ કરતો સૂતો આખર નિંદ ખેશમ,
જેખનવંત અંતે મુવો, આપ થયો નામ બદનામ. ૪

અને આ પ્રમાણે આ જંગીજદો પોતાના પૂર જોખનમાં પોતાના જે જનક પેદરને મળવાની આરજીમાં તલપી રહ્યો હતો, તેજ આપને હાથે જાન બરબાદ કરી સૂડી થંડી ભોંયની આકપર દમ વગનું કાઢ્યું; થઈ પડ્યો—નીજળી પેરે આવી પવન પેરે ઉડી ગયો.

હવે રસ્તમની માહેતમનો તે શો પાર ? તુરાની લશકરને ત્યાંથી સલામત પાછું ફરવા દીધું પણ હજર—પેલા ધરાની હજરપર રસ્તમનો કહેર ઉમરી નીકળ્યો. “ આ નીચ ! તેં કાં’ મારા દીકરાને દગો દીધો ? તેં કાં નહિ તેને ચેતાવ્યો કે આ તો હું રસ્તમ છું ? ” રસ્તમ આંખોમાંથી લોહી વરસાવતો હજરપર ધસ્યો. પણ “ મારો શો વાંક ? ” હજર બોલ્યો. “ મને શી ખબર કે આ સોહરાખ તું જાહેરનો દીકરો થાય ? એણે મને રસ્તમની ઇલાજીઆ પૂછી ખરી ને મેં એને ઉડાવ્યો ખરો, પણ તે તો મારા રાજ, મારા શાહ અને તું પહેલવાન તરફ નીમકદલાલીથી એને દુસ્મન જાણીને મેં ઉડાવ્યો.” રસ્તમ તો હજરનું ખૂન કરવા માંગતો હતો, પણ વડા વજર અને બીજાઓએ તેને સમજાવ્યો કે “ એક ગુનાહ તો થયો, તેમાં શું બીજા ગુનાહ વધારવા માંગે છે ? ” લાઇલાજ થયલા રસ્તમે હવે પોતાના શીરપરની કાલાહ ફેંકી દીધી, પોતાનો પોશાક અને બપરે બેયાન ફાડીને ચાક કીધું, પોતાના તનખદનપર ખાંક ઉરાડવા પડ્યો, અને હાથ અફસોસથી તે રડવા લાગ્યો કે “ દીકરા ! તું દીલાવરને આ ગજબે પહોંચાડવાના પાપની શિક્ષામાં આ ! મારું નામ અને નસલ જિંદગી અને જીવાનથી ગુમ થઈને ! રે દીકરા, આ કરપીણ ખૂનથી જગતની દયાનત કયામત તક મારા પર વરસશે. રે સોહરાખ ! હું તારી મારને શો જવાબ દઈશ ? જે માતાનો સધળો જીવનગાળો તુંમાંજ ભરેલો હતો, તે જીવ હવે તારી આ ખરાબી પછી શું ટકવાનો ? અરે, હું મારા યુજર્ગ આપ જાલને અને મારી યુદ્ધી મા રોદાખેને કયે મ્હોંડે જઈ મગીશ, અને ફક્તવાદી ખાનદાન અને શામ નરીમાનની મારી આલાદને શું નાક દેખાડીશ ? આ દીકરા, તે યજદાનની દરગાહમાં આ બારી અપરાધનો મારો બચાવ શો થશે ?

તે' તો બણીએ આજેજીથી મારી મહેર અને મહેબત ચાહી, પણ હુંજ પ્રદયખતે તારી સર્વ માયાને તીરસ્કાર કરી રાગાથી તુંને માર્યો, અને તુંને દગો દેતાં મેં પોતેજ ખતા ખાધી ! અને હવે, આ સપુત, મરતી વખતે તેં પિત્રાન કીધી, ત્યારે થોડા દહાડા તો જીવતો રહે—થોડા દહાડા તો મારી પાસે રહી મારાં ઘરડાં ધુજતાં અંગને તારા કોમલ હાથનો આરામ ભોગવવા દે ! સોહરામ, કાંઈ બોલ-કાંઈ જવખ દે ! આ દહેર દીકરા, આ જંગીજન ! આ સૂરી ખાક તારે લાયકતું મિછાણું નથી, ને તું માતાની સોડ છોડી, માયાપતું સુખ તજી, જહોજલાલીનાં એશઆરામ છોડી અહીં ક્યાં આવી પડ્યો ?—

૫૩. રસ્તમનો લાચારીભરેલો વિલાપ.

(જીવનપુરી—ખ્યાલ જલદ—ત્રિતાલ.)

ભરી મેં તો ધૂલ, કુલમાં કાંઈ, દેશ વિદેશમાં ભાઈ,
ગુમાવી વતનની કીર્તિ, લુટાઈ. ભરી મેં તો
કહી ન જાય કાંઈ પાપી વેરની થઈ જે લડાઈ,
ખૂનખાર હાથ પુત્ર ધાતક, જિંદગીની કરી શાહી.

રે ભાઈ૦ ભરી મેં તો૦

ખેશ કુટુંબ સર્વ લ્યાનત નાખશે, રડશે બાપ બપાઈ,
હેમીના મરશે સંગ તું દીકરા, જન કરી કુરખાન તુંને,
બોલરે સોરામ ! પિતા સંગ સુખ વાણી મુખથી મુંને.

રે ભાઈ૦ ભરી મેં તો૦

રસ્તમ આ માહેતમમાં દીવાનો બની ગયો. સઘળા તેને થંડો પાડવા લાગ્યા, સૌએ તેને શીતળ શીખામણના સખુનો કહ્યા, પણ એ થંડા શરોદની વચ્ચે વચ્ચે રસ્તમનો જુસ્સો ઉભરી આવ્યા વિના કેમ રહે ?

૫૪. રસ્તમનું અસહ્ય દુઃખ—કાઉસની નસીહત.

(માલકોશ—ખ્યાલ જલદ—ત્રિતાલ.)

આમ કલ્પાંત રે રવાન કાજ કદી ધરિતના,
તુંજ તન મન ઠેરવી શાંત થા ધિર ધરી વીર કંઈ—
નથી માનતો રે જીવ આ ! થોભ !

આમ૦

કરે ના જીવરે ! મરવા દો ! ન ચારે ! ન ચારે નાદાન તું !
હવે નહિં, સાર કંઈ, ગયું નામ તો જીવ શું ? થોભ !

આમ૦

અંતે યુજર્જ, અકાખર અને અસરાફ વજર ગોદરેજના મીઠા શીતળ સપુનોનો મારો હવે આદ્યો.

૫૫. ગોદરેજનો ધીરજવાન દિલાસો.

(ભૈરવી—તાલ ધુમાળી.)

વિનતી સુણુરે તહેમતન મુજની,
માતમ મિથ્યા ગમખાર તુંજની. વિનતી૦

રસ્તમ સિતમ જખમ ન કમ,
થયો ઠગખાજીથી શત્રુજની. વિનતી૦

કુલ આલમ માતમ કરે તું સંગે,
સુણુ વાત દિલાસા, શાણુ સુજની. વિનતી૦

આવતું ન ડરી ગયું વહાલું મંરી,
કરવે માતમ ગુણુ જાણુ યુજની. વિનતી૦

આ મીઠાં વચનોથી આખરે તહેમતનનું જૈફ પણ જખમી જીમર શાંત થયું, અને સર્વ હવે ગમખાર દિલે પોતાને વતન પાછા ફર્યા. આખું ધરાન માહેતમપોશીમાં ગીરફતાર થયું, અણુ રસ્તમના છુદા બાપ જલેજર અને તેની મા જૈફ રોદાએના ગમનું દાસ્તાન તે શું કરિયે? પોતાના ધરજંદ સોહરામનો રહેરો જોવાનો પણ તેઓને ઓરતો રહી ગયો, અને જોઓની જીનત મકાને જવાની ઉમર અને વખત હતો તેને બદલે તે યુજર્જોની અગાઉ આ તાણું ગોલાખ બચ્યું ગુમ થયું. અરે! એ બાપ, બપાવા, બપાઇના ગમની તો કાંઇ હદ હશે, પણ પેલી તહેમીના—સોહરામની કમખખત મા તહેમીના—તેણે જયારે જાણ્યું કે તેનાં કામલ બચ્યાનો તો તેના બાપેજ જીવ લીધા દ્યારે તેના રૂદન અને જરી, તેના કુટના અને પીટણીની તે હદ શી હોય? અરે! એક સાધારણ બચ્યાનું કુદરતી મોત તેની માતા ખમી શકતી નથી,—તો આ પાદશાહી પહેલવાની પુત્ર, ખાનદાનને જેમ આપનાર, દેશને બચાવનાર, દૈત્યોને જીતનાર, આદમીઓને સહાય થનાર, જિંદગીનો ચેરાગ, જીહાનનું નૂર, દેશનો આશ્રતામ, તેના સરખો આખદાર, તાખદાર, નાજદાર, તાજદાર, જંગી જોરેમંદ દીકરો કમોતે બાપને હાથ માર્યો જાય એ તહેમીના કેમ જોઇ શકે? તે દીવાની બની ગઇ, તેણે પોતાના બાલ પીખી, આબૂપણો તોડી, શણુગાર છોડી એક વિધવાનાં અવતારે હાય અને પીટણીમાં ખોરાક બંધ કીધો અને “દીકરા! રે દીકરા!”ની માહેતમ અને અશસીસમરી યાદના પોકારોમાં સૂકી ભોંયપર ખાકમાં પટકાઇ પોતાની જિંદગી બરબાદ કીધી. “મૂઝ હું, દીકરા, તુંને જણુતીજ મૂઝ! મૂઝ હું, તુંને તારા બાપની પાસે મોકલતીજ મૂઝ! આ ચશમનાં ચમકતાં નૂર, આ મારી આંખોનાં રતન, તું તારી ચાહનારી માતાને છોડી, ઉમેદોનો નાશ કરી ક્યાં ગયો? માનેજ કેમ ભૂલી ગયો? આ, તું મને સાથેજ કાં નહીં લેતો ગયો? આ! જૂદાઇના જખમમાં મને એકલી નાખી તું ક્યાં જઇ પડ્યો? બેટા, હું આઉં છું! આવો નામનો ઉઠાવનાર દીકરો ગયો તો હવે તહેમીનાનું આ જીહાનમાં વહાલું ખીજું કાણુ રહ્યું?” તે બેલી પેરે ભમતી થઇ. તેની જિંધ ગઇ, ભૂખ ગઇ, આરામ ગયો; તેની જવાની ગઇ, નૂરાની ગઇ, જોખન ગયું, સુરખી ગઇ. તે “સોહરામ! સોહરામ!” પોકારી તેને શોધવા નીકળતી. તે સોહરામના જંગી ઘોડા આગળજી પોકારતી કે “આ અખલક, તું અહીંથી ગયો

ત્યારે તો મારા દિલકશ દીકરાને તારી વ્હાલી પીઠ આપી ગયો હતો, તો હે વહાલાર મૃણ્વી ! તારા તે જંગી સ્વારને તું ક્યાં છોડી આવ્યો ને એકલો કેમ પાછો ફર્યો ?” તે સોહરાખનાં બખ્તર અને જીન અને જરરીન લેખાશને બમણમાં ચાંપતી અને બોલા લેતી અને રડતી કે “અરે ! એ સર્વ તું શું કરવું, રે હવે શું કરવું ?

૫૬. તહેમીનાનો મહાશોક.

(પુરવી.)

હાય ! હાય ! હાય ! હાય ! રહે માય, હાય ! હાય ! હાય ! હાય ! હાય !
બેટા ! ગયો ક્યાં મૂકી તું તારી માય, માય, માય, માય, માય, હાય ! હાય !
કરણુળ પનાહ દષ્ટ પાક પરવરદેગાર, તેડી લે દાદાર !
પાસ બેટાની વાસ અને થાય, થાય, થાય, થાય થાય ! હાય ! હાય !

તહેમીનાની આ અરજ તે સાહેમે સાંભળી, અને સોહરાખના હક થના બાદ એકજ વર્ષમાં તેની વ્હાલી માદર તે મિત્રોજ જીહાનમાં પોતાના સપુતને જઈ મળી.

૫૭. સમાપ્તિ.

(ભૈરવી—ગરબી.)

છળ ટંટા બખેડા તમે ટાલજો રે-
ટાલજો, ટાલજો, ટાલજો રે. છળ૦
દેશ ફલેશનો અંત કુલે આણજો રે,
દેશી ખેશીને સ્નેહથી નિહાળજો રે. છળ૦
મૂળ કુસંપ છે કમબખ્ત હાલજો રે,
તજી કુસંપ કુટુંબમાં મહાલજો રે. છળ૦
જાત પરજાત સર્વ પ્રીતે પાળજો રે,
સંપ મેલથી સર્વ સંગ ચાલજો રે. છળ૦

સંગીત-લેખન

ચિન્હોની સમજ.

“સંગીત રસ્તમ-સોદરણ”નાં ગીતોનું સંગીત-લેખન ઘડવામાં નીચલાં ચિન્હો વાપરવામાં આવ્યાં છે.

(૧) સ્વરનાં ચિન્હો.

સા રી ગ મ પ ધ ની (મધ્ય સપ્તક, “Middle register”).

સા રી ગ મ પ ધ ની (ખરજનું સપ્તક, “Lower register”).

સા રી ગ મ પ ધ ની (ટીપનું સપ્તક, “Upper register”).

↘ = કોમલ (અર્ધું સ્વર, “Semi-tone”).

|| = ટીપનું ચિન્હ (ઊંચા સ્વર, “treble”).

| = ખરજનું ચિન્હ (નીચલા સ્વર, “bass”).

મધ્ય સપ્તકને માટે કાંઈ પણ ચિન્હ વાપરવામાં આવ્યું નથી.

(૨) તાલનાં ચિન્હો.

• = સમ (તાલની મુખ્ય જગા).

— ઠોકા (તાલ આપવા).

◦ કાલ (ખાલી તાલ).

x આ નિશાળી ગાવામાં સ્વર લંબાવવાની માત્રા માટે સમજવી.

જે અક્ષરોને માથે — આવી નિશાની છે તે એક સ્વરના જેટલા વખતમાં ગાવા જોઈએ.

અંતરો લેવામાં અસ્તછનો જેટલો ભાગ તાલને માટે ફરીથી લેવો જોઈએ તે (.)

આમ વધારામાં જતાવ્યો છે.

સંગીત-લેખન

૧. રાગ ઝિંજેરી—તાલ ત્રિતાલ.

ગ મ તાં X ગિ ત ડાં X ગા X X X X X વા X આ X X X
 ની ધ ની X ધ પ ધ X સા X X X X X રી X ગ X X X

લો X X X સૈ X ય ર સા X X Xર
 મ X X X ગ રી ગ રી સા X X X

સ જ ની X સ મ છ X સા X X X X Xર સુ X ધા X X X રો X
 સા સા સા X ગ ગ ગ X મ X X X X X મ X ગ X X X મ X

X X રવ X સં X સા X X Xર
 પ X મ X મ X ગ X X X

નિ X મં ણ મ ન થી X સુ ખ ર પ શી X X Xખ
 રી રી પ પ મ મ પ X ગ ગ મ મ ગ X X X

સુ ગ મ પ હો X સ જો સુ ધ ડ જ ના X X Xર
 રી રી રી રી ગ X મ મ ગ રી ગ રી સા X X X

—ગમતાં

ક થ ન અ વ લ નું X શ્ર વ હુ ક રી X ને X શી ખ વા X ની X
 પ પ પ પ ધ ધ ની X સા ની સા ની ધ X પ X ગ ગ ગ X મ X

આ X વી X આ X વા X X Xર
 પ X ગ રી ગ રી સા X X X

ક થ ન અ વ લ નું X અ વ લુ ક રી X ને X શી ખ વા X ની X

|| || || || || ||
ગ ગ રી રી સા સા ની X ધ પ ધ પ મૂ X ગ X ગ ગ ગ X મૂ X
○ - = - ○ -

આ X વી X આ X વા X X Xર

—મમતાં

પ X ગ રી ગ રી સા X X X

= - ———

૨. રાગ યમન કલ્યાણ-ધૃપદ-તાલ ચૈતાલો.

પા ર જે X નો પા X યો ન X હીં અ પ X રં X X પા X X X X X X X ર કે
ગ રી સા રી ગ ધ X મ પ X પ ગ ગ રી ગ પ ધ પ મ મૂ ગ ગ રી રી X સા સા
- - = ○ - ○ - - = ○ - ○ -

X વિ સ X તા X X X X X X X ર X

રી ગ પ ધ પ મ મૂ ગ ગ રી રી X સા X

- = ○ - ○ - -

સુ ની X કહાં છી X કો છો X કા ને X વા X ર વા X ર X

—પાર જે X નો

||
સા સા રી ગ ગ X ગ પ રી ગ પ ધ સા X ની ની ધ પ X
= ○ - ○ - - = ○ - ○

(અંતરે)

(પા ર જે X નો) -

કી X નો ક પ ટ વૈ X ર ઝ પ ટ

|| || || || || ||
ગ X ગ પ ધ પ સા X સા રી ની સા
= ○ - ○ - -

વ સે X જ ગ ત મા X હીં મ ક ત

|| || || || || || || ||
સા સા X ધ સા રી ગ રી સા ની ધ પ
= ○ - ○ - -

દા ન વ દે X વો મા ન વ સ X વ વ શ વિ કા X ર ર હે X X X X

||
ગ ગ ગ પ ધ ધ ની સા ની ની ધ પ ગ ગ ગ ગ X ગ ગ પ ગ રી X X
= ○ - ○ - - = ○ - ○ - -

કો X ધ લો X ભ ભે X ર ભે X મ ઠા X ર ઠા X ર X

પાર જે X નો

|| || || || || || || ||
ગ X પ ધ સા રી ગ રી સા ની ધ પ સા X ની ની ધ પ X
= ○ - ○ - - = ○ - ○

(અભોમ)

(પા ર જે X નો)—

અ અ ળ અ મ લ ક રે X જે યા છ ળ

ગ ગ ગ પ પ પ ધ ધ X પ ધ પ પ

= ૦ - ૦ - -

સ ક લ ગુ X લુ અ ક લ લુ X દ્વિ

ગ ગ રી ગ ધ પ ગ ગ રી સા રી સા

= ૦ - ૦ - -

ખો X હી મ થે X મા X ત તા X ત બ્રા X ત લ ગ ની લા ર જા લ X તા

સા X ગ મ પ X સા X ની ની ધ પ સા X ની ધ ની ધ પ ધ પ ગ મ ગ

= ૦ - ૦ - - = ૦ - ૦ - -

લ હ તાં વ હ તાં અન્યો X અન્ય X હા X ર મા X ર X

—પા ર જે X નો ૦

|| || || || || || || || સા સા ની ધ પ X સા X ની ની ધ પ X

= ૦ - ૦ - - = ૦ - ૦ - ૦

૩. રાગ કેદારો—તાલ અપાલ.

ત જો ભા ધ વે X રનો વે X રનો વે X રનો મુ જો ત મે X X X

ગ મ પ પ સા X પ ધ X પ મ X ગ રી સા રી મ X X X

૦ - = - ૦ - = -

ત ન ની X તા X જુ ને પા પ પ રિ તા પ ને સ મે X

ગ ગ પ X પ X મ પ ધ ની ધ પ પ ધ પ મ ગ X

૦ - = - ૦ - =

ત ન ની X તા X જુ ને પા પ પ રિ તા પ ને સ મે X

- ૦ - = - ૦ -

મ ન સોં ચ સ મ જ જુ થી સ મા વી ને X

ગ મ ગ મ ગ મ પ પ ધ પ સા સા સા X

= - ૦ - = -

જુ દ્વિ વ શ રા જો ય જ ને X X X

ધ ની ધ ની સા રી સા ની ધ ની સા ની ધ પ મ પ

૦ - = - ૦

મ તુ બ્ય ગ ળા વા ગમે

તન્ને ભાઈ૦

પ ધ ની સા પ ધ મ પ
— = —

(અંતરે)

(તન્ને ભાઈ વે X રનાં વે X રનાં વે X રનાં મુ જો ત-)
૦ — = — ૦ —

સાં ભજો વર જુન તન તું તહે X મ ત ન ત જુ X

ગ ગ પ પ ધ પ સા X સા રી ની સા X
= — ૦ — = —

ક દી X મ જે X ક થ ન ક ઠ જુ

ની ની ધ ની સા રી સા ની ધ પ પ
૦ — = —

સાં ભજો વર જુન તન તું તહે X મ ત ન ત જુ X

ક દી X X મ જે X ક થ ન ક ઠ જુ
— = — ૦ —

લો હી ફર જં દ તું વે રી મ ન થ કી X X X X

પ પ ધ સા સા સા મ મ મ મ મ મ ગ X X X
= — ૦ — = —

ઇ ધા જી ન જા જી મા ની લી ધું કા દી

સા મ મ સા સા રી ની સા સા રી ની સા
૦ — = — ૦

પ દ રે જુ ની સમ દ મે

—તન્ને ભાઈ૦

મ પ ધ મ પ ધ મ પ
— = —

૪. રાગ હમીર કલ્યાણ—તાલ ત્રિતાલ.

ના X ખ મા X X Xય રે X X જ ખ X X X Xમ

મ ગ મ ધ X X X ધ ની સા રી સા રી સા ની ધ પ મ પ ધ પ
= — ૦ —

ના X ખ મા X X X ય રે X X જ ખ X X X X મ

મૂ ગ મૂ ધ X X X X ધ ની સા રી સા પ સા X X
= - 0 -

જુ દા X X ઇ ના X X જો ડે X લાં X X તો ડે X દિલ
પ મ X પ ધ પ X X મૂ ગ X મૂ X X ની ધ મ પ
= - 0 -

ક દા રી મા રી લા રી ધા રી કા રી X X X ના ખમાય૦

પ સા રી રી ગ ગ મૂ પ ધ સાગ રી સા નીધ પમ ધપ
= - 0 -

(અંતરૌ)

(ના X ખ મા X X X ય રે X X જ ખ X X X X મ)-

(મૂ ગ મૂ ધ X X X ધ ની સા રી સા રી સા ની ધપ મ પ)-
= - 0 -

ટળ વળ તી લહે મી ના રે ડ તી લહે X X X X X X મ તન

સાની સાની સાની સાની ધની નીધ પમ પ સા X X ધ સા X X સાની
= - 0 -

ની X X તરે સે X X

સા X ની રી સા X X
= - 0 -

તરે જો X ડી X X ન જા X X હું દા સી ને ઉ દા સી ને X

ની સા રી X ગ પ ગ રી સા ની ધ પ ધ સા સા પ પ ધ ધ X
= - 0 -

હું X X ગમ ખા રી X
રી X X રી રી સા X
= - 0 -

ના ખમાય૦

(અલોચ)

(ના X ખ મા X X X ય-)
(મૂ ગ મૂ ધ X X X -)
=

મા X ન મા X ન મન સમ જા વે ર સ્તમ
પ X સા ની X સા ની સા ધ નીધ પમ પ
= - 0 -

મા X ન મા X ન મન સમ જાવે રસ્તમ
= . - .

જે જે છો છો રેહ રે મન થી ગમ તુ કર કમ

પ પ સા સા ધ ધ પમ ધ પમ પ મ ગ
- = -

જગ ર વિ ધ છે ગમ તુજ મુજ ગમ

ગ ગ રી ગમ પમ ગ મ ગરી સાની

ર હે X ત્હે મી ના X તછ મા X જ Xત મા રી ના ખમાય૦

સા ગ X મ પ પ X સાની સા ની રી X સાની ધપ
= - . -

પ. રાગ બીહાગ-ગઝલ-તાલ પસ્તો.

ક હે X રસ્ત X Xમ જ ગ Xર ના ગ X Xમ જ ગ Xર ર હે

સા ગ X મ પ X ની ની ધની સા રી સાની ધપ મપ ધપ મ ગ મ રી ગમ
૦ - - ૦ - - ૦ - -

X X ર હે X X X X X

પધ ગ મ ગ રી સા ગગ રીસા નીસા
- ૦ - -

ર જા X ય ક X Xમ દી લે X જ ખ X Xમ હર દ Xમ ક હે X X

સા ગ X મ પ X ની સા નીસા ગ રી સા ની ધપ મપ ધપ મ ગ મ રી ગમ પધ ગ
૦ - - ૦ - - ૦ - - ૦ - -

ક હે X X X X X X

મ ગ રી સા મગ રીસા ની ની સા
૦ - - -

એ X ક દિ X X લ વ ચ X ન એ X X Xક માહ જુ બ એ X ક જ હે X X

ગ X મ પ X ની ની નીસા રી ગ રી સા X X X ની ની ની ની ધ પ પ મપ ધની સા
૦ - - ૦ - - ૦ - - ૦ - - ૦ - -

ને x x x x x ક
ની x x x x x
- - ૦

તું પ ર છે x ને x તું પ ર ર હે શે x જૂ દા x ઇ થ યે x થ યે x
ની સા સા મ રી ગમ પ રી ગ રી સા ની સા x સા ની ધ ની પ ની ધ સા ની મપ
- - ૦ - - ૦ - - ૦ -

x x x x x x x
ધની સા રી સા ની ધપ મપ ધપ મૂ ગ રી સા
- ૦ - -

(અંતરૈ)

(ક હે x રસ્ત x મ જ ગ ર ના ગ x મ જ ગ ર ર હે x x ર હે x x)-

(સા ગ x મ પ x ની ની ધની સારી સા ની ધપ મપ ધપ મૂ ગ મૂ રી ગમ પધ ગમ ગ રી સા)-
૦ - - ૦ - - ૦ - - ૦ - - ૦ -

જુ દ વા x જુ રે મ નો x ના x શી x x ર
સા સા મ x ગ x રી સા x સારી ગરી સા ની ધની x x
- - ૦ - - ૦ -

જ તું ધ રે x x હો x ય જો x વી x x x x x ર
પ ની ની સા x x રી x સા ની સા x x x x x x
- ૦ - - ૦ - - ૦ -

સૃજ જૂદાઇ ખાતર લડાઇ મેદાન ગયે ગયે

(આ લીટી “કહે રસ્તમ”ની માફક ગાવાની.)

આરામ એશ, કુદુંજ એશ, પડોશ દેશ, નહીં હંમેશ.

(આ લીટી “એક દિલ વચન”ની માફક.)

નભે ન લેશ કંઈ વિશેષ વખત વહે વહે કહે

(આ લીટી “તું પર છે ને તું પર રહેશે”ની માફક.)

૬. રાગ ઝિંજોટી—તાલ ટપ્પો.

તુ ર મં દ નં ગ યે મુ મું ની
સા રી ગ મ ગ મપપ મમમગ રી સરીસારી મગ મ

શા ન તુ સા છી તુ સા

ગ મ ગ રી ગ રી સા રી સાની સાની ની સાની રીસા ધની સાની સારીરીસાની

ન માં

સા ની ધ ધ ની સા સાનીધની ધ ની

સા ચ વી લે જે લે જે

પ ધ સારીસા રી ગમગમગમગરી સા સા રી ગ રી ગ રી ગ રી સ ની

શુ ભ સં જા ર છું

ની સાની રી સા ધ ની સાની સારીરી સાનીસા ની ધ મ ગ રી ગ

તુ ર મં દ ૦

મ પ ધ પ મ ગ રી સા ની સા રી સા નીધપધ

જાણે તું યે રી જો સ જ જે
સામપપ મગરીગ ગ ગ મ પ ધ ની પ ધમપ ગ મ ગ મ ગ મ

આ ચો

રી ને

ગ મ ગ રી ગ રી ગ મ પપ મગમ ગરી સા રી સા ની સા

અગર યે ટો દ લેર તો યાં ધ જે યાં ધ યા જી

સા પ મ મપધ ધ પ મ પ મ ગ મ ગરી ગ સા ની સાની રી સા ધ ની સારી સાની સાની ધની ધ

તુ ર મં દ ૦

૭. રાગ જલ્દહા જિંજોટી—ગરબી—તાલ દાદરે.

સખી X ઓ સુરી X ગાવો X X X સોગ X ગની X સંગી X તથી X X
 પ પ X મ પ પ X મ ધ પ X X મ ગ મ રી ગ X મ ધ X મ પ X X
 = 0 = 0 = 0 = 0

હારે X પુત્ર X પહે X લવા X ન પ ર મ પ્રા X ભુ પ્રી X ત થી X સખીઓ 0
 પ પ X પ પ X ધની સાની સા X સા ધ ની ધ પ X પ ધની સાની સા X ધ ની ધ 0
 = 0 = 0 = 0 = 0 = 0

હારે X સુંદર સિકલ તે X મિના X નેતું મ X ત ન ત ભી X X
 પ પ X મ પ મ મ ધ ધ પ X મ ગ મ રી ગ X મ ધ ધ મ પ X X
 = 0 = 0 = 0 = 0 = 0

હારે X નર્યો X અવતર્યો X રસ્ત X મ ખીજો X શી X ર મ ભી X
 પ પ X મ પ મ મ ધ ધ પ X મ ગ મ રી રી ગ મ ધ X પ મ પ X
 = 0 = 0 = 0 = 0 = 0

હારે X જીવો X મ X સ્ત અં X ગ હ સ તું મુખ X ચી X ત થી X સખીઓ 0
 પ પ X મ પ X ધની સાની સા X સા ધ ની ધ પ પ X ધની સાની સા X ધ ની ધ 0
 = 0 = 0 = 0 = 0 = 0

(નીચલી બે લીટીઓ “હારે સુંદર સિકલ” ની માફક ગાવાની.)

હારે જમશેદનો ઝંકાટ આફતાબ મુખી

હારે કરે હોશાન હોસંગ સમ માત સુખી—

(નીચલી નવ લીટીઓ “હારે સુંદર સિકલ” ની બે લીટીઓ અને

“હારે જીવો” ની એક લીટીની માફક મળીને ગાવાની.)

હારે કરે મદિના એકે ઉગ્યો વર્ષથી વધુ

હારે વર્ષ ત્રણમાં ત્રણ ત્રણ કરે શહેર બધું

હારે વર્ષ દશમાં નહસાડે સર્વ બીતથી— સખીઓ 0

હારે જઈ ઘાડોડમાં રમે યોગાન દડી

હારે મગરમંચ મસ્ત વાધ સર્વ લીજી લડી

હારે જંગ મચાવે જંગીજ સંગ જીતથી— સખીઓ 0

હારે શસ્ત્ર અસ્ત્ર બધ કમર તંગ નીસર્યો

હારે શીર મુદ્દના જીએ દલેર દીકરો

હારે સુવે ધરાન હવે નિંદમાં નચિંતથી— સખીઓ 0

૮. રાગ જૈંઠ મહાર—તાલ ત્રિતાલ.

પ દ ર પિ છાણુ વા નિ શા ન મા ત દે બ તા વી
રી મરી મૂ ગ રી સા ની સા સા ગ ગ મૂ પ ગ મૂ
૦ — = —

હું જો X ન જાણું ના મ હા મ મુ જ તા ત તું X
મ પ મ ધ મ પ મૂ ગ રી રી મૂ મૂ ની ધ પ X
૦ — = —

ર સ્તા X એ જ ઉ હા ઉ જં જે જ હા ન સ તા વી
ની સા ની રી સા ની ધ પ સા સા પ ગ મૂ પ મૂ ગ
૦ — = —

પ દ ર ૦

(અંતરો.)

૫ ર જ મ ર જ થ કી પુ છું મા ત ને પ દા વી
પ પ પ પ ની ધ ની ની સા સા સા સા સા રી ની સા
૦ — = —

અ જા Xણુ પણુ મુ જ દા જ લે ય છે લુ દા વી
ની ની X ની ની સા ધ ની સા રી ની સા ધ ની ધ પ પ
૦ — = —

લા જ કા જ ક હી દે X દિ ત તુ જ દ દા વી X
મૂ મૂ ગ મૂ પ પ પ X ની ની ની ધ સા સા સા X
૦ — = =

જાણુ ન હી જા ન સ લા મ ત ર હે કો છુ પા વી
ની ધ ની ધ ધ પ મૂ ગ રી ગ રી ગ મૂ પ ગ મૂ
૦ — = —

પ દ ર ૦

૯. રાગ છાયા નર—તાલ ત્રિતાલ.

હે હે હે હ કી X લા જે હા X મે અ હં કા X X X X X રી X

પ ની સા રી સા રી સા ની ધ પ પ રી ગ મૂ પ મૂ X ગ X રી X સા X
— ૦ — = —

હે હે હે હે હે X ડી ગુ મા X ની X ભા X X X X X રી

પ ની સા રી સા રી સા ની ધ પ પ રી ગ મ પ મ X ગ X રી X સા
 ° - = - °

હે હે હે હે હીલા°

છાલ કા X X મન ને X X જા જે X X ભુ પેણુ X X ત કા X X રી X તા X રી X

સા ગ X X ગરી સા X X સા સા ની રી સા ની ધ પ X X પ રી X રી રી X રી ગ મ X
 - = - ° - =

(અંતરે)

(હે હે હે હે હી X સા પે જા X મ પ હ)—

વા X ત ન X વ જો X તા X રી X X X X X

પ X સા સા X ની સા ની રી X સા X X X X X
 = - ° -

વા X ત ન X વ જો X તા X રી X તા X ભુ ને X ઘું X દી થી X

પ X સા સા X ની સા ની રી X સા X રી ગ મ પ X મ ગ રી સા X
 = - ° - = -

મા X ગ ન મ X તા X X X X X ધ થી X

મ X પ ધ પ X રી ગ મ પ મ ગ રી સા X
 ° - = -

ચા હી મારી X અભિ X મા X ન ઉ તા X રી X

હે હે હે હે હીલા°

સા ગ રી સા સા ની ધ પ X રી ગ મ પ ગ X મ X
 ° - =

૧૦. રાગ ઝિંજોટી-કુમરી જલદ-તાલ ત્રિતાલ.

મા ૫ ક X ૨ મા X રી X ક ૨ રે X X X X નવ કરં X X રી ગુ નાહ X

મ ગ રી સા રી ગ X ગ રી ગ મ પ X મ પ ધ પ મ પ ગ મ પ પ ધ પ મ ગ
 - = - ° - = -

हा रे न व क रं X इ री गु नाह X X X X X
री ग म म प प म प ध प म X ग X X री
० — = —

कु लु तुं न व लु मु न हे प नाह X X X X X X X X X माह०
सा नी सा सा ग ग म म प नी सा री सा नी ध प म ग री ग म प ध प
० — = — ०

(अंतरे)

(मा ५ क X र मा X री X क र रे X X)--
(म ग री सा री ग X ग री म म प X X)--
— = — ०

टा ल स' ता X प क डी X X आ प प्र ता X पी ला X प X X X X X
म ग म ध नी सा ध नी ध X X ध ध ध नी X ध प X प म प ध प म प म ग री ग
— = — ० — =

टा ल स' ता X X प क डी X X X आ प प्र ता X पी ला X प
म ग म ध नी सा री सा नी सा ध नी ध X X ध ध ध नी X ध प X प
— = — ० — =

आ प न क नी X न लु जि ना X X X X X
म ग म म प प X नी सा री सा नी ध प म ग
० — = —

आ प न क नी X न लु जि ना X X X X X X X X X माह०
री ग म म प प X नी सा री सा री सा नी ध प म ग री ग म प ध प
० — = — ०

११. राग जिंजोटी भेहाग—ताल त्रिताल.

पु त्र तुं तो X पि ता नो आ न X ल X नी रे X
सा नी सा ग री ग म प म ग री सा री नी सा X
— = —

नी X शा नी न री मा न नी गु मानी मा नी ले X पुत्र तुं तो०
सानी सा म ग म ग म री म ग री नी सा री X
— ० — =

(અંતરે)

(પુત્ર તું તો X પિ-)

(સાની સા ગ રી ગ-) .

એ ટા પિ તા તા X રો X હે X મ ત ન પહે લ વા ન
 મૂ મૂ ગ મૂ પ X ની X સા X રી સા ની ની સા સા
 ° — = —

શા X મે સ વા ર ના ર સ્ત મ તું તું સં X તા ન
 ની X ની ની ની સા ધ ની સા રી ની સા ધ ની ધ પ પ
 ° — = —

ધ રા X ન તુ રા X ન જ હા X ન માં મા X ન
 ધ સા ની ધ પ ધ પ મૂ ગ રી મૂ X મૂ પ પ X પ
 ° — = —

ના X મ દા X રી છે વ ખાણી પુત્ર તું તો X પિ -
 ધ સા ની ધ પ ધ પ મૂ ગ રી ગ સા ની સા ગ રી ગ -
 ° — = —

(નીચલી લીટી “બેટા પિતાની” ચાર લીટીઓ માફક ગાવી.)

શામ નરીમાન જમશેદથી પિછાણુ
 નામ નસલ છે અસલ તોખમવાન
 છુન છુલંદ છુજરગીદાર ખાનદાન
 તુજ દુલની એ ઇલાણી. પુત્ર તું તો.

૧૨. રાગ ઝિંબેરી ગઝલ—તાલ પસ્તો.

સુણી વર્ણ ન હર એ X તા ત ત લુ X ખી લે ગજ
 રી ગ મૂ મૂ મૂ ગ રી સા X રી સા સા ની X પ પ ધ
 ° — ° — ° — °

ગ જ છા X તી જ વા ન તણી X X X
 ધ ધ સા X રી સા ગ ગ મૂ ગ X X X
 ° — ° — ° — °

વા લ કરી X જ વા તા ત ને મ જ વા X મા ત ને જ X ગ
ગ મ ગ મ રી ગ મ પ પ પ પ પ X પ મ મ ગ રી સા
○ - - ○ - - ○ - -

મે ધ ન બ હી X
સારી સા મ ગ X
○ -

સુ હી ○

(અંતરે)

ક દ મ પ દ ર ના પ ર જ હ X યુ મું આ ક પ નો X તા X પ ગ ત લે X X X
સા સા સા સા રી સા ગ ગ મ ગ X રી ગ મ મ મ ગ રી સા X ગ ગ મ ગ X X X
○ - - ○ - - ○ - - ○ - -

આ પ ને લે X દું X આ પ જ હે X તે X જ વા X
ગ ગ ગ ગ મ રી ગ મ પ પ પ X પ X પ મ X
○ - - ○ - - ○

મા X ત હે આ શ ધ હી X
ગ રી સા સા મ રી મ ગ X
- - ○ - -

સુ હી ○

૧૩. રાગ દેશ ખીલુ—તાલ દાદરો.

આ X ડ ત હું X જે X મ ર X જ વ X હા તે X મ જા X X લ X X
સા X સા સા રી ગ મ X મ મ X મ મ X પ મ X ગ રી ગ રી મ ગ X
= ○ = ○ = ○ = ○

ખી X જ ત હો X રો X પ જે X મ મા X ત તે X મ ખા X X જ X X
ગ X ગ ગું ગ રી ગ X મ પ ધ પ મ પ મ ગ રી ગ સારી ગરી સાની સા X X
= ○ = ○ = ○ = ○

(અંતરે)

જા X પ તે X મ જા X ત પ ડે X આ X જ તે X મ ખા X X લ X X
પ X પ પ X ધ ની X ધ પ મ ગ મ X પ મ X ગ રી ગ રી મ ગ X
= ○ = ○ = ○ = ○

ના X મ જે X મ તે X જ તે X મ મા X ત તે X મ ખા X X જ X X
ગ X ગ ગ X રી ગ X મ પ ધ પ મ પ મ ગ રી ગ સારી ગરી સાની સા X X
= ○ = ○ = ○ = ○

(અંતરો)

ઘ X મ તે X મ કા X મ જે X મ રા X ગ તે X મ તા X X ળ X X
 પ X પ પ X ધ ની X ની સા X સા સા ની રી સા X ની ધ પ X મૂ ગ X
 = = = = = =
 કી X તિ તે X મ કુ X લ જે X મ મા X ત તે X મ બા X X ળ X X
 ની X ધ ની X ધ પ ધ પ મૂ X ગ રી X મૂ ગ X રી સા X ની સા X X
 = = = = = =

(નીચલા અંતરો ઉપલા એ અંતરો પ્રમાણે ગાવા.)

મીષ્ટ તેમ સ્વાદ જેમ, તાપ તેમ આળ
 દેશ તથો વેશ તેમ, માત તણુ બાળ (૪)
 નામ તેમ ખ્યાતી અને દ્રવ્ય જેમ માલ
 ઝુલની સુગંધ જેમ માત તેમ બાળ (૫)

૧૪. રાગ દેશ—તાલ ત્રિતાલ.

શૂ રો X ન રયો X ન ર કો X X ળ
 રી ગ સા રી મૂ પ ની ની સા X X
 ° = =
 બ X ન થી જે જ ના ન ડ રે X X
 સા ની રી સા ની ધ પ મૂ ગ રી ગ રી
 - ° -
 હી મ તે કિ મ ત ક રે X શૂ રો °
 સા રી સા ની ધ પ મૂ ગ રી
 = -

(અંતરો)

કી X તિ કા X જ તા X રા X જ રા X જ ક રે
 મૂ X મૂ પ ની પ ની X સા X સા સા X સા સા સા
 ° - = - = =

૫ ના મ કા X ન દુ શ મ નો X ના X
 ની ની સા રી X સા રી ગ રી મ X ગ રી
 ૦ - = -

ગા મ ના ગા X મ ક રં જીતી સ્મ શા X ન બ ગ્ વ રે X શરો ૦
 સા સા ની સા રી સા ની ધપ મ પ ની સા X સા ની ધપ મ ગ રી
 ૦ - = -

૧૫. રાગ કાશી જલહા—ગરબી—તાલ ધુમાળી ત્રિતાલ.

શું X જા X ય સ ખી X X X દિ ન દિ ન ન વ દી X હા X દી X દા દી X ક રા
 સા X સા X ની સા ગ્ રી રી ગ મ પ પ ની ધ પ મ પ ગ્ X રી સા ધ ની સા રી મ
 - = - ૦ - = - ૦ - = - ૦ - = -
 X X ત જા X
 ગ્ X રી સા X
 - ૦

(નીચલી લીરી “શું જાય સખી” માફક ગાવાની.)

સુ X રા X ય સ ખી X X X કા X યા X કો X મળ દ X રાં ન વજુ
 - = - ૦ - = - ૦ - = - ૦
 સા X રા X X ખના X શું જાય ૦
 - = - ૦

મુ જ જા X તી X ફા X રી X શિ ક ર વ રે X
 સા મ્ ગ મ્ રી સા ધ ની સા રી મ્ ગ્ ગ્ રી સા X
 - = - ૦ - = - ૦

ન હીં પુ ત્ર મા X તા X ના X દિ લ ડાં ક રે X
 સા મ્ ગ મ્ રી સા ધ ની સા રી મ્ ગ્ ગ્ રી સા X
 - = - ૦ - = - ૦

ન હી ચે X ન ન હી X આ X રા X મ જ રે X શું X જા X ય ૦
 પ પ પ ની ધ ની પ ધપ મ્ ગ રી રી પ પ પ ધપ મ્ ગરી સા X ની ૦
 - = - ૦ - = - ૦ - = -

મુ જ શી X રે ત જા X સ ર તા X જ ગ યુ X સ ર તા X જ ગ યુ X
 પ પ પ ની ની ની સા X સા સા સા રી સા ની ધ પ ગ મ્ પધ ની પ ધ પ X
 - = - ૦ - = - ૦ - = - ૦

મ ને લા X ડ પ મા X ડ તું કા X જુ ર હું X રે X કા X જુ ર હું X
 રી રી રી X રી રી રી X રી રી મૂ ગૂ રી સા ની ધપ ગ મ પધ ની પ ધ પ X
 - = - 0 - = - 0 - = - 0

(નીચલી લીટી “ નહીં એન નહીં ” માફક ગાવાની.)

દીલ આનંદી આશા ભંગ થયું ૦ શું જાય ૦

(નીચલી બે લીટીઓ “ મુજ છાતી ફાટી ” માફક ગાવાની.)

હવે માંચું દુવા હું દાગરથી
 ફતે' થાય સપુત બખતાવરથી.

(નીચલી લીટી “ નહીં એન નહીં ” માફક ગાવાની.)

થાય બંદગી સફળ હું પામરથી ૦ શું જાય ૦

૧૬. રાગ ખમાય-ધ્રુપદ-તાલ ચૈતાલ.

જ X ગી X જ મ સ મ હું કા X વ દે X જ સ ફે X ધ જ ધુ જા X વ
 ની X સા X સા ની સા રી સા ની ધપ ધ મ X પ ધ સા ની ધ પ મૂ ગ X ગ
 = 0 - 0 - - = 0 - 0 - -
 ઝ મ ક ધ મ ક થી X ગ ઢ થ ડ થ ડ ધ ડ પા ય ધ મ ધ મા X વ જંગી ૦
 સા સા ગ ગ મૂ મૂ મૂ X મૂ ની ધ ની સા રી રી ગૂ રી સા સા રી સા ની ધપ ધ
 = 0 - 0 - - = 0 - 0 - -

(અંતરે)

(જ X ગી X જ મ સ મ હું કા X વ) -
 = 0 - 0 - -

જ ધ પુ કા X ર આ X વ્યો X સા X રા X બ તુ રા X નિ હું સ ર દા ર
 મૂ ગ મૂ ની ધ ની સા ની સા ની સા ની સા રી રી ગ રી ની સા સા ની ની ધ ધ
 = 0 - 0 - - = 0 - 0 - -

શ ર જો X મુ જ આ X વ હ જ ર ના X શ થા X તો મ ઢ મુ કા X વ—જંગી ૦
 મૂ મૂ પ X મૂ ગ મૂ ની ધ ની સા સા સા મૂ ગૂ મૂ રી મ ની સા ની ધ પ ધ
 = 0 - 0 - - = = 0 - 0 - -

(અભાગ)

(જ' x ગી x જ મ સ મ ઝું કા x વ)-

મૂ ૨ ખ ટુ ૨ ક હે x બો x લો હ જી ૨ હ વે

नी ध नो ध पध धप म् ग री ग ग म् ग री सा सा
 = ० - ० - - = ०

ચા હ્યો જા x સી x ધો x પા છો x ફ રી x x x

ની ધ ની ધ ધ પ મ ગ મ ની ધ ની સા x x x
 - ° - - = ° - °

પ્રા Xચુ દા Xન દૈ Xદ ઉં દ યા થી જ વા Xદુ ધ મ લ વ ય ખા તર
 || ગ || ગ || ગ || ગરી સા સા ધ ની સા ની ધ પ મ ગ મૂ મૂ ધ ધ ની ની
 - - = - - - - = - - -

ॐ व ल ध णा X X X से ज र अ ना त्रा X X X शि गु र ज आ आ X
 ॥ ॥ ग म ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 सा सा ग म ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 ° - - = ° - - ° - - ° - - ° - - ° - - °

श थी श। २ न्यु डा X व

જા'ણી જમન

॥ सा नी सा री सा नी ध प ध

૨૬. લાવણી-તાલ ત્રિતાલ.

अ य शा x न x ती x x क म ण जा x ती x x ना र ग ह्या x
 म ग म ग री x सा x x नी सा नी री x सा x x नी सा नी री x

તી x ન બી x ન હી x x

सा × नी नी नी × नी नी × ×

સ ય જા X છા X તી X શ ર મ દ મા X તી X સ દ ગુ લુ માં X
 રી રી રી X રી X રી X સા રી ગ રી ગ મ પ મ ગ ગ મ મ ગ X
 = - 0 - = - 0 - = - 0

ઉ X જા X તી X ર હી X X

રી X સા X ની X સા સા X X
 - = - 0 -

(નીચલી લીટી “અખળા જાતી” ની માફક.)

અંદ્ર કાંતિમાં વણુ બ્રાન્તિ કમળ વદનિ કામળ ખરી

(નીચલી લીટી “સખળા છાતી” ની માફક.)

ખણુ દિલની દ્રઢતામાં ચઢતી શક્તિવાન શરી નરી.

(ચાલ)

ના X રી X ના X મે X ન ર થી વ ડી X X X

ગ X મ ગ રી X સા X ની ની સા રી સા X X X
 = - 0 - = - 0 -

(નીચલી ત્રણ લીટી “નારી નામે” ની માફક.)

જા રી કા મે પ ગ થી ખ ડી,

હા રી ઉ ર ન વ હિં મ ત ક દી,

સા રી ખ્યા તે જ ગ માં જ ડી.

સ દ ગુ લુ પ્ર કા X શ ની X કી X તિં X મા X નિ શ દિ ન જીં દ

મ ગ મ ગ રી સા X સા ની X સા ની રી X સા X ની ની સા સા રી રી
 = - 0 - = - 0 - = - 0

ગી X જા X તી X વ હી X X

સ ય જા છા તી 0

સા X ની X ની X ની ની X X
 - = - 0 -

(નીચલી લીટી “અખળા જાતી” ની માફક.)

નામે નાણુક જોમે જોરાવર જાતિ જોખનવંતી

(નીચલી લીટી “સખળા છાતી” ની માફક.)

કેળવણી જેવી મળે તેમ કમળા ખીલે કુળવંતી

(ચાલ)

ના જી ક પ જી ના હિ મ ત ન હી

કા મ જ પ જી ના કુ વ ત ન હી

આ પ મ તી પ જી મ મ ત ન હી

ઐ ક અ સ હ ય નિ પ ત ન હી

(નીચલી લીટી “સદગુણ પ્રકાશ” ની, માફક.)

નખરાં ને નાજો અદ્યથી સંસાર નિભાવતી કંઈ

સ ય જા છા તી ૦

૧૮. રાગ દેશ ઝિંજોટી—તાલ ત્રિતાલ.

રં ક જી વ ન મા X ર ક ર ક ર નિ આ X ર

સા સા રી મ રી મ X મ પ ધ સા ની ધ પ X પ

શી ર મ ર જી હા X ર રં ક વ ર જી ના X ર

પ પ ધ સા ધ સા X સા રી રી મ ગૂ ગૂ રી X સા

ર જી શ ર જી જ હા X વી X તું પ ર ખ હા X ર

ની ધ ની ધ ની ધ ની ધ ની ધ પ ધ પ મ ગ રી

રંક જીવ૦

(નીચલી લીટીઓ ઉપલી ત્રણ લીટીઓ માફક.)

સરદાર ઉગાર ઉદાર દિલે

જીવ નાજીક નાર તણો, ને વાર

સ્ત્રી હત્યાનો અપજશ અપાર,

રંક જીવ૦

સદકે તું ઉપર સુંદર સવાર

કેં તન મન ધન સર્વ ઉસ્તવાર

શર્ણગત સેવા તાપેદાર,

રંક જીવ૦

૧૯ રાગ કાશી હોરી—તાલ દીપચંદી.

જી ત X વા X ના X ડો લ X કિ X હાં X જં X X ગી X X તુ રા X X ની X X X

સા સા X રી X રી X ગૂ ગૂ X મ X મ X પ X X પ X X મ પ X ધ સા X X X

હા હા X હા X હા X હા હા X હા X હા X હા હા X હા X હા X હા હા X હા X હા X
 ની ધ X પ X મ X ગુ X રી X રી X રી પ X મ X પ X મ ગુ X રી X સા X
 = - - - - - = - - - - -

અતરાનાં

(અંતરે)

(જી ત X વા X ના X ડો લ X કિ X હાં X)--
 = - - - - -

ર મ X વા X X જા બા X X જા X શિ બ વા X X જા X X નિ શા X X જા X X X
 પ પ X પ X X ધ ની X X સા X સા સા રી ગુ X રી X સા સા સા X ધ ની X X X
 = - - - - - = - - - - -

છા X X જે X X ર મ ત X ને X જા X વા X X ની X X X હા હા X હા X હા X
 સા X X ની X X ની ધ ધ X પ X ધ X ની X X સા X X X ની સા X રી ગુ રી X
 = - - - - - = - - - - -

છા X X જે X X ર મ ત X ને X જા X વા X X X X X X ની X X X X X X
 સા X X ની X X ની ધ ધ X પ X ધ X ની X X X X ધ X સા X X X X X X
 = - - - - - = - - - - -

થા કે X ન X હી X લ ડ X વા X X X બ ર X મુ X છયા X છો ક X રા X X
 મૂ મૂ X ની X ધ X સા ની X ધ પ X X ની ની X સા X રી X સા ની X ધ પ X
 = - - - - - = - - - - -

લ બો X X ડી X X X હા હા X હા X લ X બો X X ડી X X જા ર મ X વા
 ધ ની X X સા X X X સા સા X પ X ધ X ની X X સા X ની રી સા સા X ની
 = - - - - - = - - - - -

X X X લોં બ X ડી X X તુ રા X X ની X X X હા હા હો હાં

X ધ X સા ની X ધ પ X મ પ X ધ સા X X X
 = - - - - -

(અંતરે)

(જી ત X વા X ના X ડો લ X કિ X હાં X)--
 = - - - - -

જા X જુ હે X X દા X X બા X X X X જા ક રી X X શ તા X X રા X X જ
 ગુ X રી રી X X રી રી X X મુ ગુ X X X X રી સા ની X ની સા X X રી ગુ X રી
 = - - - - - = - - - - -

કિ x x લા x x x ની x x વે x x x રા x x ની x x x હા હા x હા x હા x
= સા x x ની x x x ધ પ x પ x ધ x ની x x સા x x x ની સા x રી ગૂ રી x
= - 0 - = - 0 -

કિ x x લા x x x ની x x વે x x x રા x x x x x ની x x x x x
= સા x x ની x x x ધ પ x પ x ધ x ની x x x x ધ x સા x x x x x
= - 0 - = - 0 -
ઉ છ x લી x x x મા ર x તો x x x બ x x રા x x ડ સા x x રા x x બ
મ મ x મ x x x પ પ x પ x ધ x ની x x ધ x x મ ધ પ x મ ગૂ x રી
= - 0 - = - 0 -

સ x x મ શે x ર ના x હા હા x હા x હા x સ x x મ શે x ર ના x લે x x
= ની x x સા x સા x સા સા x પ x ધ x ની x x સા ની રી x સા x x
= - 0 - = - 0 -

વું x x x સ x x મ x x ઇ રા x x ની x x x હાહાહાહા 0 જીતવાના 0
= ની x ધ x સા ની x ધ પ ધ મ પ x ધ સા x x x
= - 0 -

(નીચલી લીટીઓ “રમવા જા બાળ”ની માફક.)

પોલીઝ, હાહાહાહા, પોરકા, હાહાહાહા
પારણે, હાહાહાહા, ગુમાની, હાહાહાહા, પારણે ધર જઈ ગુમાની,
અરવાશે અમથો, હાહાહાહા, જંગમા,
પહેલવાન, હાહાહાહા, પહેલવાન અશુર શુરમા તુરાની, હાહાહાહા 0 જીતવાના 0

(નીચલી લીટીઓ “જાણ હે દગાબાજ”ની માફક.)

મકારે આરત ! પુકારે સોરાય,
કતલે કરીશ મેમાની, હાહાહાહા, કતલે કરીશ મેમાની,
ખુનરેજમાં ખાક થશે બળી,
બદલે તારી, હાહા, બદલે તારી એ નીચ બે ઇમાની. હાહાહાહા 0 જીતવાના 0

૨૦. રાગ ખમાજ-તાલ દાદરો.

હુ લ્યું x બ લા x બ મિ ત મ ન વ લુ સ મ જ લુ અ જ લુ પ લુ x x કે મ બ ને x x
= મૂ ની ની ધ ની પ ધ પ પ સા ની ધ પ ધ મૂ પ પ ધ પ મૂ ગ x x મૂ મ રી સા x x
= 0 = 0 = 0 = 0 = 0 = 0

પ ક છુ ક ઠ છુ અં ધ ન વ ચ ન દુ શ મ ન માં X સ ગ પ છુ, X X ભ્રમિત મન.

સા મ ગ મ ગ મ પ સા ની સા ની સા રી રી ગ રી સા X રી સા ની ધં X X
= ° = ° = ° = ° = °

જં ગ મ ચા X વા આ X વ શે X X જા X છુ શે X રસ્ત X મ જો X X

મ ગ મ ની ધ ની સા X ની સા X X સા X ની સા X રી સા X ની ધ X પ
= ° = ° = ° = ° = ° = °

ટ કી શ હે X મ ત ન સું કે X મ ખો ઇ શ જી વ ના દા ન પ છુ X X ભ્રમિત મન.

મ ગ મ મ ગ મ પ સા ની સા ની સા રી રી ગ રી સા સા સ ની ની ધ X ની
= ° = ° = ° = ° = ° = °

ર X રસ્ત મ થી X ન વ બ ચી X શ એ X કે જી X વ શે X જ ત છો X

મ ગ મ ની ધ ની સા સા ની સા X સા સા X ની સા ની રી સા ની ની ની ધ X
= ° = ° = ° = ° = ° = °

દ લે રી પ ર દ યા X થી ક હું બ ચા X વ જા X ન શા X છુ પ છુ X ભ્રમિત મન.

સા સા મ ગ ગ મ રી X ગ સા સા ની સા X ની સા ની રી સા ની ની ની ધ X
= ° = ° = ° = ° = ° = °

૨૧. રાગ કાશી—તાલ ૮૨થો.

મહા તા બ છુ યો વા દ જ માં
ધ ધ પ મ પ મ મ ગ રી ગ સા રી ધ પ મ મ ગ રી ગ રી રી ગ મ પ મ ગ રી ગ રી સા રી ની સા

મહે રે મો છું મ ન મા રું લું ટી

મ ની ધ ધ ની સા સા ની ધ ની ધ પ ગ મ પ ધ ની ધ પ

ને

મહાતાળ.

મ ગ રી સા રી ગ મ પ ધ ની ધ પ ધ ની સા સા ની ધ પ મ ગ મ

ક રી તું દિ લે જ ખમ કી ધા શી કાર કા

મ મ પ ધ ની ની સા ધ ની રી રી ગ ગ રી સા રી ગ

મ મ ગ રી સા રી ગ ગ રી સા ની સા રી રી સા ની ધ ની સા સા ની ધ પ મ પ ધ ની ધ પ ધ પ

મ ને જી તી કી ઘા ૧ જેત ૩ તે ના બ દ લા
 મ મ પ ધ ની સા ની સા મ મ પ ધ ની ધ પ મ મ ગ રી ગ
 માં
 રી રી ગ મ પ ધ ની ધ પ ધ ની સા સા ની ધ પ મ ગ મ મહાતાબ.

૨૨. રાગ જીહવા તેલંગ—ગઝલ—તાલ દાદરો.

મ યો મહા X તા X બ મો હ ન મુ X બ શિ હા વા દ જે X છુ પા વી X X X
 સા સા મ મ પ X મ ધ પ પ ગ પ ધ ના ધ પ મ પ મ ગ રી ગ પ મ X ગ X
 . = . = . = . = . =
 ચ શમ ને X નુ X ર મં દી X મું X દ ર કાં X તિ X બ તા વી X X X ગયો મહાતાબ.
 ની ની સા X નાંધ ની પ ધ પ X પંધ સાં ની ધ પ મ પ મ ગ રી ગ પ મ X ગ રી
 . = . = . = . = . =

(અંતર)

ગ ધ જી તી શી કા X રી ને X X X જ હર છી હ તી X X X શિકા X X X
 . = . = . = . = . =
 પ પ ની ની સા ની સા રી ગ રી સા ની સા X પ પ ની ની સા રી સા ના ધ ની પ X X X
 . = . = . = . = . =

જ ખમ ક ર વાં X થ યો સા X મો X જ ખમ જ X ગ ગરે લુ ટા વી X X X ગયો મહાતાબ.
 . = . = . = . = . =
 સા ની સા સા નાંધ ની પ ધ પ X પંધ સાં ની ધ પ મ ગ રી ગ ગ પ મ X મ રી
 . = . = . = . = . =

(અંતર)

થ યો કે X દી X જ કે દી X X X ની જ બે ડી એ X બં ધા ધ X X X
 . = . = . = . = . =
 ગ મ ગ X મ ગ ગ ગ X X X સા સા ગ ગ મ X રી ગ રી X X X
 . = . = . = . = . =

જી તા યો X હા X થ હા રે લી ને X ગ ધ જે X ન વ જી તા વી X X X ગયો મહાતાબ.
 . = . = . = . = . =
 સા ની સા X નાંધ ની પ ધ પ પ પંધ સાં ની ધ પ મ ગ રી ગ ગ પ મ X ગ રી
 . = . = . = . = . =

૨૩. રાગ કાફી છલ્લા-૨૫૫૦.

તું ના જા મો હ ના રા હ માં હ સી
 ની ધ ની ધ પ ધ સાની ધ ધ પ ગ મૂ મૂ પ મૂ ગ મૂ ધ ધ પ મૂ પ મૂ ગ્રી ગ્રી
 હે લ વા ન ના દા ની જ ના ની ત જ દે દે
 ગ ગ મૂ પ ધ ધ પ મૂ મૂ પ મૂ ગ્રી પ મૂ ધ પ મૂ ગ્રી ગ્રી મૂ પ મૂ પ મૂ ગ્રી ગ્રી
 ર તું ના જા.

મૂગ્રીસારી

ન વ મા ન વ દા ન વ જુ દ્વિ બ જ ને ક દી જ ડી
 મૂ ગ મૂ ની ધ ની ધ ની ધ ની ધ ની પ ધ ધ ની સા ની સા
 ધ ડી X જ ર રે ક રારી સી ના X છં દે
 સા મૂ X ગ્રી સા ની રી સા ધ ની રી સા સા રી સા ની ધ ની ધ પ મૂ પ મૂ ગ મૂ ગ મૂ
 તું ના જા.

૨૪. રાગ વાધેશ્રી કાનડો—ધૃપદ—તાલ ચૈતાલ.

કા X જું મો હ ર X સ્ત મ તા X રં હું X ન ચા હ તો X
 મૂ ગ મૂ ધ ધ ની ધ પ મૂ ગ્રી X મૂ ગ્રી મૂ ગ્રી સા X
 જા રે જા ચં ડા X X લ થા X કં X ગા X લ X X ક દ X મે X ના X પે X દા X X કાજું
 સા રી સા ની ધ X X ની સા X રી X ગ્રી X મૂ X X ની ધ પ મૂ X ગ્રી X રી X સા X X
 (અંતરે)

(કા X જું મો હ) —
 (મૂ ગ્રી મૂ ની ધ) —

ન વ મ જુ મો મા X ન હુ ક મ નું X ના ગ જુ તા X જ નું X
 ની ધ પ મૂ ગ્રી X મૂ ધ ની ની સા X રી સા ની ધ ની ની સા X
 રો X સ્તી X ન વ રા X જ ત જી X ર જ લા જ કા જ અ દા X X
 રી X ગ્રી X મૂ ગ્રી સા ધ ની સા X ની ધ પ મૂ ગ્રી મૂ રી રી સા X X

(અભિગ)

(કા ✕ જીં મો હ)
(મ ગ્ મ ની ધ)

अ ग र हो × त सो × उ मां × सम शे × र तो ×
 म् म् म् ध × ध नी × ध पम् ग् म् ध × नी सा ×
 ० -- ० -- -- = ० -- ०

ॐ × का पी ज ना × अ ते पा × पी × शी रंज त तंज
 ध नी ॥ री ॥ सा नी ध नी नी सा री × गू × भू गू री सा
 — — — ० — ० — — —

वे र थ की के छ र थी ज न थी जे ज x न क र त डु x x x
 री सा नी ध, सा नी ध नी ध प म ग x भू भू री री सा x x x
 = ० - ० - - = ० - ० -

प लु गे × ख ले ७ व ३ नो × स ५ न मा रो × रे ६ स दा × × काशुं मोढ०
सा सा री × सा नी ध प ग् म् × नी ध प ग् म् × म् री री सा × ×

२५. राग कानडा षड्ज—ताल त्रिताल.

ॐ॥ क मि ना कम न्न सि ल क म न्न x x x x त
॥ नी ॥ सा सा री री री री गू x मू x प प

श्री० अ श म × श र म व लु ना × × ×
॥ नी सा ॥ × नी सा नी री सा सा ध नी प
० — =

$\frac{X^{29}}{X}$ $\frac{X^{29}}{X}$ व र लु ना \times ना पे \times का $\times \times$ र ओ \times री \times पी \times छु \times
 \times नी \times प प प प \times भू ध प भू गू \times गू प \times भू \times भू भू भू \times

અ જ ગ ર
રી રી સા સા

જે × વ હે × રો શ ન બ × ખા ત × ખત થ યું તે × હું × હે મત ન
સા × સા મ × મ ગ મ પ × પ ની × ધ પ પ મ × મ × મ ગ મ
= - - - = -

ત ર ક રી તું દ ન ગુણુ વ ચ ન વા ત ઓ કમિના ૦
મ ગ મ પ ધ ની સા ની સા ની સા ની રી ની સા
- - - = -

(ઓ ક)—મ જ ત વ જ ત ન વ તા × જ ન રા × જ ભે હ તે × ન દી × ધું × હા × × ×
મ મ મ મ ધ ધ ની ની સા × સા ની સા × સા ની સા રી × સા રી × સા × ની × × ×
- - - = - - - =

તે × × × શા હ છે તું મુ જ થી ×
ધ × × × ધ ની સા રી ની ની સા ×
- - - = -

તક સીર ઓ × થઈ હું થી × કે × વી છુ થી ધ અમુ અ મ ત
પ પ સા × પ પ સા × પ × મ પ મ ગ રી રી સા સા
= - - - =

બુ રા થી બ લા ધ ન થ ના ર તું યું કર નાર જ વ ની જ ધા ત ઓ કમિના ૦
મ મ ગ મ પ પ સા સા મ મ સા સા સા મ સા સા ની રી ની સા
- - - = - - - =

૨૬. રાગ સિંધુરા—તાલ દીપચંદી.

સં × ક ટ × નો × × × આ × × × જ × રે × × × સ × મો × × છે ×
મ × મ પ × ની × સા રી મ ગ × × × રી × સા નો × × × ધ પ મ × × પ ધ ની
- - - = - - - =

સ ર દા × × રો × × × સા × × ય × વ × જો × × રા × જ × કા × × જ ×
 ધ પ મૂ ગ × રી ગ મૂ ગ રી સા ની સા રો × × મ × મ × પ × × ધ સા સા રી સા ની × ધ પ
 ૦ -- = -- ૦ ' -- = --

સંકટનો.

(અંતરો)

(સં × ક ટ × નો × × ×)-

(મૂ × મૂ પ × ની × સા ×)-

છે × × લી × × સ લા મ × ક × રી × જા × × લુ × ન × જો શો × રી ×
 પ × × ની × × ની સા સા × સ સા રી × મૂ ગ × રી × સા × રી ની × સ × સા ×
 = -- ૦ -- = -- ૦ --

અ ર × જ × ક × રં × × રા × જો × દે × × શ × ની × લા × × જ × × ×
 ની ની × ની × ધ × ની × × પ × ધ × સા રી મૂ ગ × રી × સા ની × ધ પ × ×
 = -- ૦ -- = -- ૦ --

ત દ × ખી × રે × ટા લ × જો × તુ × રા × × ની × × × આ × × ક × ત ×
 પ પ × ની × ની × સા ની × સા × રી × મૂ ગ × રી × સા × રા ની × સા × સ ×
 = -- ૦ -- = -- ૦ --

સો × × રા × જ × સા × × મા × ઇ × લા × × જ × × ક રી ને × કાં × ઇ ×
 ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥
 ધની સા રી ગ રી ગ સા × સા × × ની સા રી સ × ની ધ ની ધ પ ધ મૂ મૂ પ × ની × સા ×
 = -- ૦ -- = -- ૦ --

સો × × રા × જ × સા × × મા × ઇ × લા × × જ × સંકટનો.
 ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥ ૥
 ની સા રી ગ મૂ ગ રી × સા × × ની સા રી સા × ની ધ ની ધ પ
 = -- ૦ -- = -- ૦ --

૨૭ સિંધ કાશી—૯૪થો.

વિ આ રી જો × રી સં લા
 રી રી ગ મૂ મૂ ગ રી ગ રી સા ની ધ ની ગ રી રી ગ મૂ મૂ ગ રી ગ રી સા સા રી

ल शो हो शा

ह को लु वि कट

गू री सा री सा नी ध ध नी री री ग म म ग री ग सा री नी सा
आ आ X ७ X विथारी०

प ध सा सा री

(अंतरे)

को लु इ स्त म वि ना सु ष दे श ने
सा म ग म गरी ग म म ग म ग ग म प प म ग म ग री री ग म म ग री सा री

छो डी ने दी ले दे हे रत पा द शा ह णो X न गो X र

री री री म प म म प प ध नी नी ध प ध प म ग री सा नी ध

क री संलाणशे० विथारी०

नी ग री री ग म म ग री ग

२८. राग सिंध काशी—ताल दीपचंदी.

ज X वो X ज X वो रे X X X इ स्त म ने X X म ना वो X रे X X X X X X

नी X सा री ग X री सा नी X ध प प प X ध नी नी X सा X X X X X X
— = — ० — = — ०

म X ने X प ण X प X ण X था य X प X स X ता वो X रे X X X के म X ह X वे X

नी X सा X री ग X री X री X री री X ग X म X ग ग X री X X X ग री X ग X म X
— = — ० — = — ०

था शो X रे X X X X X X

जवो जवो रे०

गू गू X री X X X X X X
= — ०

ज X वो X ज X वो रे X X X इ स्त म ने X X म ना वो X रे X X X X X —
— = — ० — = — ०

म ना X वा X ज X X गी X ने X अं लु X म X न X स X X गे X X X X X X X X X X

सा नी X सा X गू X री X री X प प X म X प X मू गू X री X X X X X X X X X X
— = — ० — = — ०

आ X ह ल्यो X X X गो X X दे X ज X आ वो X रे X X X X X X

गू X री X X X मू गू X री X सा X नी नी X सा X X X X X X
= — ० — = — ०

(નીચલી લીટી “ મનાવા જંગી ” ની માફક ગાવી.)

અકાખર તેજ જે દેશથી દાજે, સંપે તૈયાર સહુ થાવોરે, જાવોં જાવોં

૨૯. રાગ મીયાંની મલહાર—ખ્યાલ—તાલ ત્રિતાલ.

આ × લમ ને હે × મ ત ન તું દે × પ ના હ

મ × રી સા રી × ની પ મ ની ધ ની સા સા
○ — = —

શ તુ સો રા × એ સ વ ત્રા × સે × ર × સ્ત મ × તું × વિ ના × ×
ની સા રી રી × સા ની સા ધ ની ની સા ની સા રી રી સા રી પ મ પ મ ગ
○ — = — ○ —

શો × કી. ધા × અ મે × ગુ ના હ

આલમનેં

ગ મ રી સા × સા ની ધ ની સા સા
= —

(અંતરૈ)

થ યો હે શા હ પ શે × × મા × ન ×

ની ની પ ની મ પ ધ ની સા ની પ મ ગ
○ — = —

અ વ લ ક સુ × ર ની × તું થી દ ર ગુ × × જ રે × આ × યો × હું ×
મ મ રી રી રી × સા સા × ની સા રી પ મ ગ મ રી સા × મ પ ધ ની ની સા
○ — = — ○ —

હા થી × યો ના × યો × હ માં પ શુ મ રે × કે શું ×
ની સા રી પ મ ગ ગ મ રી સા ની સા રી ધ ની ની સા ×
= — ○ —

પ શું × પા × ણ પ્ર જા × પા × ણ ર ક્ષ લુ હા × ર તું × જ વ ત ન
મ પ × ધ ની ની સા સા × સા × સા ધ ની ધ ની સા સા રી × ધ ની પ પ
= — ○ — = —

ॐ X म क री हे X री X थ वा X इ ना X X X

आवभने०

॥
घनी सा नी प म प म ग ग ग म री री X सा X
=

३०. देश पीडु-ताल त्रिताल.

आ X X X X X X X री X X पु शा X दी X धे X रे X धे X रे X या X X X ले X X X

री X ग X री ग सा री नी X X ध प X म X ग म ग री सा नी सा X ग X X X री X X X
=

आ X व्यो X वी X र म ना X X X यो X X X स हा य X X X थ वा म्हा X X X

ग म ग री सा नी सा सा ग X X X री X X X सा सा ग X X X म प ग X X X
=

ले X X X

आ री ०

म X X X

(अंतरे)

रे X म त री X जे X री X X X जे X X X हे X भी X X X न द ले X X

ग म ग री सा नी सा X ग X X X री X X X सा X ग X X X म प ग X X X
=

र नी X X X ल X ग X छ X तै X या X X X री X X X

ग म X X X री म ग री सा नी सा X ग X X X री X X X
=

श X तु X ने X छ X रा X X X वा X X X स्व X हे X X X श य या X X X

री X री X म X म X प ध नी सा नी ध प ध प X X X नी X नी X X X नी नी सा X X X
=

वा X X X दा X डा X श्र ज दा X X X ले X X X आरी ०

नी सा री सा नी ध प म म X प ध नी सा नी ध नी ध प म ग X X X री X X X
=

૩૧. રાગ યમન કલ્યાણ—તાલ ચૌતાલ.

હુ મ હુ મ હુ મ હું મ હુ મ હુ મ હુ મ હુ મ હુ મ હુ મ હુ મ
 ॥ ॥
 સા ની સા ની ની ધ પ પ ની ધ પ પ ગ રી ગ ગ ધ પ ગ ગ રી રી સા સા
 = ૦ - ૦ - - = ૦ - ૦ - -

ધ મા × લ ધા × ડ ધા × ય જી × હુમ હુમ હુમ
 ॥ ॥ ॥ ॥
 સા સા ની રી સા × ની ધ પ ધ રી ×
 = ૦ - ૦ - -

દ દા મ ગડ ગ ડે હું હું × હું હું × હું મ જી હું કે × હું જી × હું જી ×
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 ગ ગ ગ પ ધ પ સા સા × સા સા × સા ધ સા રી ગ રી સા સા ની ધ પ ×
 = ૦ - ૦ - - = ૦ - ૦ - -

તં × ત વા × ધ્ય તું તું ન તું તું ન વા × ગ તું × × પ ર × × ધમ ×
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 ગ ગ ગ પ × પ ધ ધ ધ પ મ પ સા ગ રી ગ મ પ ગ ગ રી સા સા ×
 = ૦ - ૦ - - = ૦ - ૦ - -

કર રર ધૂં × કર રર ધૂં × કર રર રર રર ધૂં × × ×
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 સા × સા × ની ધ પ × પ મ પ ધ પ × × ×
 - ૦ - ૦ - - = ૦

ખલુ ખલુ ખલુ તું સા જ ગલુ ગલુ ગલુ તું ગા જે
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 સા ગ રી ગ પ પ ગ રી ગ રી સા સા
 - ૦ - - = ૦

સ વા રી સું જી ય જી × હુમ હુમ
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 રી સા ની ધ પ ધ રી ×
 - ૦ - -

વી જ જી × ચ મ કે × ત ર વા ર તે જ ત જી
 ગ ગ પ × પ પ પ × મ પ ધ ધ મ ધ પ પ
 = ૦ - ૦ - - = ૦

વી જ જી × સ મ કે × ત ર વા ર તે જ ત જી
 - ૦ - - = ૦

કા પી શ હ સપ સપ સપ સપ
મ પ ધ ધ પ ધ મ પ
— — = ૦

કા પી શ હ સપ સપ સપ સપ
— ૦ — —

બા બુ છુ ટે સર રર રર રર
મ પ ધ ધ પ ધ મ પ
= ૦ — ૦

બા બુ છુ ટે સર રર રર રર
— — = ૦

લડ કે લઘુ ધુ ધર રર રર રર
ધ ની સા રી સા ની ધ પ
— ૦ — —

લડ કે લઘુ ધુ ધર રર રર રર
= ૦ — ૦

ઘડ કે ને જા કમા X ન તી ર
ગ રી ગ મૂ ગરી X ગ રી સા
— — = ૦

ઘડ કે ને જા કમા X ન તી ર
— ૦ — —

ધર તી ઘડ કે ઘડા X ક બં ધ
સા રી ગ મૂ ગરી X ગ રી સા
= ૦ — ૦

ધર તી ઘડ કે ઘડા X ક બં ધ
— — = ૦

ધુ લધુ મા ડા છુ મંછુ મા તા ભૂ મીભૂ X મી એ સુ રજ વા દળ છાં ય છ X છુમ છુમ૦
ગ ગ પ પ ધ ધ મ પ પ પ પ પ ધ ની સા રી ની પ રી X
— ૦ — — = ૦ — ૦ — —

૩૨. રાગ દેશ સૌરઠ—ગઝલ—તાલ પસ્તો.

ગ યુ' મેં X હું રે X સી X ને X વ રં X ગો X સ્પં X દ ની X સં ર માં X જ ઇ X
 સા સા મૂ X રી મૂ X પ X ની X ની ની સા રી સા ની ધ પ ધ મૂ X ધ પ ધ X મૂ ગૂ રી
 ગો X સ્પં X દ લા X આ ર સ મ ર જ X મ આ ક માં X પ ડો X આ ક સા X ર થ ઇ X
 સા X મૂ X રી મૂ X પ પ ની ની ની સા રી સા ની ધ પ ધ મૂ X ધ પ ધ X મૂ ગૂ રી

(અંતરે)

ઉ ક લે X છ' લ હુ કે ર વે ર લ ઉં X ચ રમ માં X ચ હ્યો X આ ત શિ X કિ નો X
 મૂ મૂ મૂ X મૂ પ પ ની પ ની ની ની સા X ની ની ધ X ધ ની X સા સા રી સા ની ધ પ
 હિ ચ કા X ર નો X ના શ કા X ર હું X આ શ કા ર છું મા X ર તો મુ X દ ઇ X
 મૂ મૂ ની X ધ ની ધ પ ધ ની X ની સા રી સા ની ધ પ ધ મૂ X પ પ ધ પ મૂ ગૂ રી

(નીચલી લીટી “ઉકલે છ' લહુ”ની માફક.)

ખનાવું લાલાવું ચમન મેદાન લહુની લહેરથી

(નીચલી લીટી “હિચકારનો” ની માફક.)

જમ થાવું રજમનાં ખુતીનો એકે એક જીવ હું લઇ

૩૩. રાગ સિંધ કાશી—ગઝલ—તાલ દીપચંદી.

રા X X સ્તી X X X ની X X છે X X X કી X X તિ X X ઇ રા ન X માં X X X
 મૂ X X ગ X મૂ X પ X X પ X X X પ ધ પ મૂ ગ X મૂ પ ધ X ની X X X
 ક હે X X X X હ જ ર X મ X શ X હુ ર X કુ X લ X જહા ન X માં X X X
 ધૂ પ X X X X મૂ ગૂ ગૂ X રી X રી X રી પ X મૂ X પ X મૂ ગૂ X રી X સા X

(અંતરંગ)

ક હે x કો x x જુ નો x x તે x x x ડે x x રો x x x કી ર x મ x જી x
 પ પ x ની x x ની સા x x સા x x x ની x x સા x રી x ની ની x સા x સા x
 = - - - - -
 જુ x x રો x દ x પે x x ક x ર x ઉ x x ડે x x ધ જ x x ગ x જી x
 ની x x ની x ધ x ની x x સા x સા x રી x x સા x x ની ધ x x પ x પ x
 = - - - - -

(“શાહ કાઉસનો એ તંજુ જુલંદ” એ લીટી “રાસ્તીની છે” પ્રમાણે;

“હજર કહે આલખતે નૂરમંદ” એ લીટી “કહે હજર” પ્રમાણે;

એ પછીના અંતરાઓની પહેલી તથા બીજી લીટીઓ “કહે કાજુનો તે ડેરો” પ્રમાણે અને ત્રીજી તથા ચોથી લીટી “રાસ્તીની છે” પ્રમાણે લેવી.)

૩૪. રાગ ઝિંજોટી—તાલ દીપચંદી.

લા x લ કે x વો x જ લ x કે x x x રે x x ડે x રો x જં ર x દા x ર x
 સા ની સા ગ રી ગ x મ પ x મ ગ x x રી x x પ મ ગ રી સા સા x ની x ની x
 . - - - - -
 હ જી x ર x x બ તા x x વ x x x લાલ
 સા સા x રી x x રી પ મ x ગ રી x x
 . - - - - -

(અંતરંગ)

(લા x લ કે x વો x)

(સા ની સા ગ રી ગ x)

ગા x x વ્યા x ની x જું x x ડો x x x કર્યા x x ની x ન x સ લ x નો x x x
 પ x x ની x ની x સા x x રી x ગ x મ પ x મ ગ x રી રી x સા x ની પ
 = - - - - -

ગા x x વ્યા x ની x જું x x ડો x x x કર્યા x x ની x ન x સ લ x
 પ x x ની x ની x સા x x રી x ગ x મ પ x મ ગ x મ ગ x
 = - - - - -

ન X વ X નિ સા X ન X X છુ પા વ X કે X વો X ઝ લ ०
 મૂ X ગ X મૂ X પ X X ધ પ મૂ ગ ગ રી ગ X મૂ પ ०
 — = — ० — =

(નીચલી બે લીટીઓ “ ગાઘ્યાની ઝુંડો ” માફક ગાવાની.)

અજઘા પેકર ધળ ફલક પર શોભે સહુ સરપાવ લાલ ०

અણુદીઠ અણુનમિત જંગી મિરાજગાન શુભ વર્ણુન સુનાવ લાલ ०

૩૫. રાગ દેશ અને પીલુ-તાલ દાદરો.

છા X વ છી X ર સ્ત મ ની ખ રી X કે X મ ક રી X બો લે X X X X હો X X X X X
 ગૂ X રી ગૂ રી મૂ ગૂ ગૂ રી ની સા X રી ગૂ રી સા ની સા રી મૂ X X X ગ રી X X X X X
 = ० = ० = ० = ० = ० = ० = ०
 હા X જ રી X છુ પા વી X X હ જ રે X X X X હ રી X ર ને X X ટો X X
 રી X રી.મૂ X મૂ પ પ X X પ પ ધ પ મૂ ગ X ગ રી ગ રી સા ની સા રી ગ X
 = ० = ० = ० = ० = ० = ० = ०
 લે X X હો X X X X X ઘાવણી ०
 મૂ X ગ રી X X X X X
 ० = ०

(અંતરો)

હું ન સ મ જ તો ક હે હ જ X ર પર દે શી X એ કા X વ જ X ર
 રી રી રી મૂ મૂ મૂ પ ની ધ પ X પ મૂ મૂ મૂ પ X પ ધ પ મૂ ગ રી સા
 = ० = ० = ० = ० = ० = ० = ०
 એ X નિ સા X ન ચી ની X ડો લે X નિ સા ન ચી ની X ડો લે X X
 ની X ધ ની X ધ ની ની ધ સા ની ધ પ X મૂ ગ રી સા ની સા રી મૂ X X
 = ० = ० = ० = ० = ० = ० = ०
 X X હો X X X X X ઘાવણી ०
 X ગ રી X X X X X
 = ०

૩૬ રાગ જેજેવંતી—ધૃપદ—તાલ ચૌતાલ.

મ X સ્ત અં X ગ દ X સ્ત અં X દ બા X જુ નો X બિ રા X જ મા X ન
 રી X રી રી X ગ મૂ ગ મૂ ગ રી સા ની સા સા રી ગૂ રી સા ની ની ધ ની પ
 = ० — ० — ० — ० = ० — ० — ० — ०

ગડ ગ ડા ત પે ઠે ગ જ X સિં X હ ધુ બ વ તો X છે કો X જુ, બે ક રી મસ્ત૦
 સા સા મૂ રી મૂ પ ની ની X સા ની રી સા ની ધ પ ધ પ મૂ ગ મૂ ગ રી સા

(અંતરે)

ના મુ ને વ X ધુ ખ બ ર ક X લું મે X હું ધા X ર તો X X તે X X
 મૂ મૂ મૂ પ ની પ ની ની ની સા X સા ની X સા રી ગૂ રી સા ની X ધ પ X

લે X X બા X શ દી શ X વા X થી પુ છે X શું મ ને કે X દ ક X રી મસ્ત૦
 રી X X મૂ X પ ની ની X સા X રી સા ની ધ પ ધ પ મૂ ગ ગ રી X સા

૩૭. રાગ ઝિંબેદી—૨૫૫૦.

અ ટ બો X લ કે મ ક રી ર સ્તમ આ જં ગ માં ન લી
 ની સા રી ગરી ગ મૂ પ મૂ ની મૂ પ મૂ ધ- પ મૂ ગ મૂ ગ મૂ

આ વ્યો X હો
 પપ મૂ ગ મૂ ગ રી સા રી સા ની સા

વ જુ સે ના પ તિ આ વે શું
 ની સા ની ધ ની ધ ધ સા સા ની ધ ની ધ પ ધ પ મૂ મૂ પ પ સા ધની

કા ઉ સ અં હી
 સા સા ની ધ પ મૂ ગ મૂ રી ધ પ પ સા સા ની ધ પ મૂ ગ મૂ પ પ મૂ ગ

અ ટ બો લ ૦

રી સા ની સા

(અંતરે)

ડ રે વું થી શું શેન

પ પ પ પ ધ ની સા ની ધની ની સા રી ગ રી સા રી ની

શા હ કે ત સ્ત્રી દે તે મ્ત
 સા રી સા ની સા ની સા ની રી રી સા ની સા ની સા રી સા ની ધ પ મૂ પ મૂ ગ મૂ

ન ને
ગ મ પ મ ગ મ

તે તો જા જી લ માં મો જ માં ચ ક ચુ ૨ હ શે
પ ધ ધ ધ ધ પ મ ગ ગ મ મ ની ધ પ ધ ની સા ની સા

બા હો શ ક ઇ ઝટ બોલ૦

સા સા સા ની ધ પ ધ ધ પ મ ગ રી સા

૩૮. રાગ કાશી—કુમરી—તાલ ત્રિતાલ.

લા X X જ મ ન વ શ ગ ઇ X X રી X X X
સા X X ની ધ મ પ ધ ની સા X X ની સા રી સા ની ધ પ ધ

લા X X જ મ ન વ શ ગ ઇ X
ની X X ધ પ મ પ ધ ની સા X

પા X પ વ શ દુ શ મ ન હ વ સ વ શ લ બા ડી લા X લ માં X શો X ધ X
સા ની રી સા રી ની સા ધ ની પ ધ ની સા પ ની ધ પ મ ગ ગ મ પ ગુ X રી X

હ છ લે જ ગ ર લ હ હ ક લી X વે ર માં X
પ પ પ ધ મ પ ની સા રી રી મ ગુ રી ની સા X

જો ઇ તા રી ક ગ બા જી લા X રી X લાજ મન૦
પ પ પ ધ ની ની ધ પ મ ગુ રી X

(અંતર)

(લા X X જ મ ન વ શ ગ ઇ X X X X X X)—

હે X બા Xજ નાં મ સા થે શું રે કા Xમ

રી X રી X ની રી ગ રી ની રી સા X

લડ વું મરે વું હરે વું ડરે વું હરે વું જગ માં હોય તો જા X

હે આલીશાં

રી સા ની ધૂ પ પ ગ રી ગ પ ગ રી ની રી સા X

૪૦. રાગ પુરિયા ધનાશ્રી—જ્યાલ જલદ—તાલ ત્રિતાલ.

મુ વું તે X ગ યું Xજ ગ યું X રે X ગ યું Xજ ગ યું X ન વ રી રી આ વે ર ડ વા X થી X

ધૂ પ મ ગ રી સા રી ની સા X ગ X રી સા રી ની સા X ગ ગ મ મ પ ધૂ મ પ મ ગ મ X પ X

ત્યા રે શા ની પાંડે કોહ છી ર દ ને ર દ ને મા ત મે મા ત મે

પ મ પ ધૂ પ મ ગમ ગ ધૂ ધૂ મ ધ ની સા ની ધૂ પ પ મ ગ

ગ યું X વહા X X લું ત X ને તે ને X

ગ પ મ ગ ગમ પમ ગમ ગ ગ X રી સા X

પૂછ જે માવ તર ને હુંદ ગી X ર હી કા ની ગ છ કા ની

મુવું તે

ની રી ગ મ પ પમ પ X પ મ પ ધૂ પ મ મ ગ

(અંતરૌ)

(મુ વું તે X ગ યું Xજ)-

(ધૂ પ મ ગ રી સા રી)-

જો આ વે મા રી અ જસ જં ગે

ગ ગ ગ પમ ધૂ પ સા સા સા સા

હરે જે Xજ કાઠ રડ શો X ના બળ શો X ગમ કર શો X ના
 ની ની X સારી સારી સા ની ધૂ પ મ ગ મ ગ રી X સા

જે ગા ની શા ની છે શા ની અ મરે શા ની સ દા કો ની મુવું તે
 ની સા ગ પમ ધપ સા સા સા સા ગ રી સા રી સા ની સા

૪૧. રાગ પલાસ મુલતાની—તાલ ધુમાળી.

૩ X સ્ત મ ના X શું વ ખા X X જુ ક રી શું X ૩ X સ્ત મ ના X શું વ ખા X
 ની X ની ની સા X મ મ ગ રી ગ સા ગ મ પ X મ પ પ મ ગ રી ગ રી સા X

X X X X X Xજુ
 X X X X X X

સ્તમનાં

(અંતર)

મ X સ્ત દ X સ્ત X દ લે X ર દે X વ બં દ જૈ X કિ એ જં ગ માં જ વા X X ન
 મ X મ પ X પ X પ ધ X ની ધ X ધ પ પ પ X પ પ પ ધ પ મ X ગ રી

લ ડ તાં X જૈ X શી એ જં ગ માં જ વા X X ન કરીશું સ્તમ
 ગ મ પ X પ X પ પ પ ધ પ મ X ગ રી

(નીચલી બે લીટીઓ “મસ્ત દસ્ત”ની માફક ગવાની.)

અંગ સંગીત પાહડી અલખોર, ધુમ્મવે આસમાન,

પુકાર ધુમ્મવે આસમાન

કરીશું

દરિયા નીલની પેઠે ઉછલે, પીલતન એ પહેલવાન,

શત્રુપર પીલતન એ પહેલવાન

કરીશું

૪૨. રાગ પરજ—ધૃપદ—તાલ ચૈતાલ.

૩ X તું જં X ગ રં X ગ લં X ગ મા X ની
 ધ મ ધ સા X ની ધ પ ગ મ X ગ રી X સા

अ न ली X धुन न नी X X न X रे न X न नी X तु द ली X रे तु न म०
 नी सा म ग म म ध X X नी X सा री सा X ध नी सा नी ध प ध
 = ० - ० - - = ० - ० -

(अंतरे)

(रे X तु)- लु न रे नी X मां ये X श आ श म सु ये X गु न र उ X द गा X नी
 ग ग X म ध नी सा X सा री नी सा सा नी री सा नी नी X ध सा नी नी
 = ० - ० - - = ० - ० -

ते X उ X स म शे X र त उ X मा X रे सु अ न मा नी X रे तु०
 सा X ग X म म ग री सा नी सा X री X सा नी ध सा नी ध प
 = ० - ० - - = ० - ० -

४३. राग काशी—ताल त्रिताल.

रे X X लु द X X न रा X X X ना म X न लु X वी X
 ध X X ध धनी सा नी धनी ध प X X X म म X म प ध नी प X
 = - ० -

हे X X X रे X X X X X X
 म गू X X री गू म प म प म गू री गू म गू री सा
 = - ० -

ह ह क X र ना X X X रे X X X वी X X X र X X
 री री म X म प X ध X सा X री X म म गू री सा नी ध प X
 = - ० -

(अंतरे)

(लु द X X न रा X X X ना म X न लु X वी X हे X X)-

(ध धनी सा नी धनी ध प X X X म म X म प ध नी प X म गू री)-

ना म सा X ग का X X म शु X रे X X X X न लु न X जे लु X X दौ न रे X
 म म प X ध नी सा री गू X री सा नी सा X X X X सा नी सा नी री सा नी सा नी ध प X
 = ० - - = ० - ० -

महा वी X X र ज रा X नि शा न X अ ता X वी X हे X X X रे X X ' X X X X
 ध सा नी X नी ध प X ध म म X म प ध नी प X म ग X X री ग म प म ग री ग म ग री सा
 = - ० = - ०
 द ड ड र ना रे वी र० बुदा ०

४४. राग परज--ताल त्रिताल.

न व डा प लु मा तुं X X लु वा न मा X X X अ X लु म लु मां X X X
 प ध नी सा नी ध प ध म म प ध सा नी X X ध प म म ग X X X
 ० - = - ० -
 ना X दा न मां X X X
 प म ग री सा X X X
 = -

न व दा रे त्या रे दा रे जया रे ल ते कया रे म रे त्या रे
 सा नी सा सा ग ग म म ध ध नी नी सा री सा नी सा सा
 ० - = -

न तुं म रे ह र था रे र ल रा न मां X नव डापलु०
 सा ग री सा नी ध प ध नी सा नी ध प म
 ० - = -

(अंतरे.)

(नव)—इ सुं X इ री X न व इ रे X गी इं X हे इ
 ग ग X ग म ध नी नी सा सा X री नी X सा X
 ० - = -

प से X मा X न थ छ क हे सा रा X अ
 सा सा X सा नी री सा सा नी ध सा नी X नी
 ० - = -

ज तो मु कुं X मु द छ न म दा न मां म दा न नव डापलु०
 सा नी सा ग X म ग री सा नी सा री सा नी ध प
 ० - = -

૪૫. રાગ ભૈરવ—ધૃપદ—તાલ ચૌતાલ.

સાં X ભજી ય જ હાં X X તું X આ જ જ X બં દો X આ X X જે X જ હા X X
 મ X મ પ પ ધૂ X X પ X મ પ મ ગ રી ગ પ. મ ગ રી સા X સા રી X X
 — — = ° — — — = — ° —
 લે X ક રં X
 સા X રી સા X
 — =

ખો ભું કો વ ત X X દે જે X અ X X સ X લ X X X હ તું X મા X X X રં X X
 સા સા ગ મ પ X X પ ધૂ X ની ધૂ X પ X મ ગ મ રી રી ગ પ મ ગ રી X સા X X
 ° — ° — — = ° — ° — — = ° — °

સાંભળો.

(અંતરે)

આ X જ X ક હ રે X હે લ X વા X ન જ ય છે લા X જ X મા X X X X X રી X
 પ X ધ X ધ સા સા X સા સા X રી X સા ધૂ ની સા ગ રી સા X ની સા રી સા ની ધૂ પ X
 — — = ° — ° — — = ° — ° — —

દે X જો X ર મુ X દ ઇ X સં X X હા X X X X X રં સાંભળો.
 પ X ધૂ X ની સા રી સા ની ધૂ પ મ ની ધૂ પ મ ગ રી સા
 = ° — ° — — = ° — °

૪૬. રાગ ભુપ—ખ્યાલ તાલ—તીલવાડા.

યુ X X પ રહે X X આ X X X X જ ક X તું X ના X દા X X ન નો X X X
 સા X X પ ગ પ ગ રી ગ સારી સારી ગ ગ X સારી સારી પ X X ગ ગ X X X
 — — = — — ° — — =

ખુ X X ન મા X X X ક રી શ યુ X X X રો X X X X X X X યુપ રહે.
 ધ X X પ ગ રી X ગ પ ધ સા ધ રી X સારી ગરી સા ધ પ સા સા ધ પ ગરી સા
 — ° — — = — — °

(અંતરે)

છો X ડ અ બી X X X X મા X ન X X મા X ની લે X X X X આ X X X જ X
 ગ X પ ધ સા ધ સા X X સા X સા X X સા X ધ સા X રી X X સારી સા સા ધ X પ X
 — — = — — ° — — = — —

અ જ લે X જ X ન ખ ત મ પુ X રો X X X X X X X યુપ રેહ૦
 ગ ગ ગ રી ગ X પ પ ધ સા સા રી સારી ગરી સાધ પધ સાસા ધપ ગરી સા
 ૦ — . = — ૦

૪૭. રાગ કાશી ખમાચ-હુમરી-તાલ ત્રિતાલ.

આ X લી X જં X ગ મ આ X વી X રં X ગ X સં X ગ જં X ગી ર હી
 ની X સા X ની ધ પ પ ધ સા સા ની ધ X પ X ધ X પ મૂ ગ રી સા રી
 ૦ — = — ૦ —
 જ X જી X રે X હાં રે સં X ગ જં X ગી ર હી જી X જી X રે X X X આલી જંગ૦
 મૂ X ગ રી સા X ની સા રી ગ ગ ગ X રી સા રી મૂ X ગ રી સા X X X
 = — ૦ — = —

(અંતરો)

છા X તી X દં X ગ X આ X શા X લં X ગ X ક ર તો ઉ મં Xં ગ X પા X
 મૂ X ગ મૂ પ X ની X સા X રી સા ની X સા X ની ની ની ની ની સા ધ ની સા રા
 ૦ — = — ૦ — =

જી X રે X X X

સા ની ની ધ પ X

(નીચલી લીરી “ આલી જંગ ”ની માફક ગાવાની.)

કરી તંગ તુરંગ અંગના મરતી કુરતી બાજરે આલી૦

૪૮. રાગ ખમાચ—તાલ ત્રિતાલ.

દ ર શ ન વ લુ X આં ખ્યો X ત ર શી ર હી X
 સા સા ની ધપ મૂ ગ X મૂ પ ધ સા ની ધ રી સા X
 ૦ — = —

હાં રે ત ર શી ર હી X ત ર શા X વી ર હી X દરશન વલુ૦
 ની સા રી રી રી રી ગ રી સા ની ધ ની ધ રી સા X
 ૦ — = —

(અંતરે)

(૬ ૨ X)—જૈ ૬ પિ તા ની ઘર ડી X આં ખ્યો X જ ર શે X

(સા સા X)—મ ધ ની સા ની સા સા X ની સા રી સા ની ધ X

ખુ ન ના X લ હુ થી X વ ર શી ર હી X

દરશન૦

ની સા રી X ગૂ રી સા ની ધ ની ધ રી સા X

(નીચલી કડી “ જૈ ૬ પિતા ” ની માફક ગાવી.)

(૬૨ X)—પિતા રસ્તમ મારો પકડી પાતાલથી

લેશે જીવ તારો વેરશી થઈ દરશન૦

૪૯. રાગ ખીલુ—દુમરી—તાલ પંજળી.

દીકે રા બ તા વ કાં ધ ખા X સ ની શા X ની X X

પ ધ પ મ ગૂ રી સા ની સા X ગ ગ ગમ પ મ ગ X

બ તા વ હો X X X X X X X X X X X

દીકરા૦

સા ગ મ પ X પધ ની સા ની ધ પધ પમ ગગ મ પની ધપ મગૂ રી સા

(અંતરે)

જાણુ હું જ ર X સ્ત મ X આપ તા રો બ ખત ક મ X

સા ગ મ પ X ધ પ X ગ મ પ મ ગ રી સા X

નાશ થ ધ જીવ ની X આ X શ બ તા વ હો X X

દીકરા૦

ની ની ની સા ની ધ પ મ ગ સા સા ગ મ પધ પમ ગ

૫૦. રાગ ખીલુ—૮૫૫૦.

હો કુ ટયુ' ~~~~~ રે કુ ટયુ' લા ~~~~~ ગ્ય બ વિ X બ્ય

ધ પ મ મ ગ રી ગ ની ની સા ની સા રી ગ મ ગ રી સા રી ની X સા

કયા મ ~~~~~ ત ત ક X X

ની ની સા ગ રી સા ની સા ની ધ પ ધ મ

ધુ લ મા ~~~~~ જ લુ લ થી ગ યુ ~~~~~ દુ બી હો કુ ટયુ' ૦

પ પ ની સા ની સા ધ ની ની સા સા ની સા રી ગ રી ગ મ પ મ ગ રી સા રી ની સા

(અંતરે)

ગ જ બ ગુ જ ર યો ક દી ~~~~~ જ ગ ત ગાં આ ~~~~~ ત રહ

ની સા ગ મ પ પ પ ધ પ ધ પ મ ગ ગ ગ ગ મ ગ મ પ ધ પ મ ગ મ ગ રી સા

પુ ત્ર નો લે ~~~~~ જન X પિ તા જ છી ન હી ગુ લુ X ખુ બી X X

ગ ગ ગ રી ગ મ પ ગ રી સા રી ની સા સા ની સા રી સા સા ની ધ પ ધ મ

હો ~~~~~ કુ ટયુ' ૦

મ પ ની સા રી ગ પ મ ૦

(નીચલી કડી “ગજબ ગુજરયો”ની માફક.)

જીવણું મને ઘટે નહી કરી ઘેરો ઘેનન

જાંદગી જાયે રતાં બલુ તેથી મરું હું બી.

હો કુ ટયુ' ૦

૫૧. રાગ રામકલી ભૈરવ—તાલ ત્રિતાલ.

અ તિ શ ય કર તાં X X મા ત મ રે X કો X X તા X ત ને X X X

મ મ મ મ મ મ પ મ ગ ધ ધ ધ ની ધ પ X X ધ પ ધ ની X સા X

કા X X X X X કા X

પ ધ ની સા રી રી સા ની ધ ની સા ની ધ પ મ ગ

બ સ કર ક ર વી X X આ ત્મ જ ગ ર ની X ધા X X ત ને X X X

મ ધ ધ પ ની ધ પ X X મ ધ પ મ ગ ગ X પ X મ ગ રી સા રી ની

કા X X X કા X X X
સા રી ગ રી મ X X X
=

અતિશય.

(અંતરો)

કિ સ મ ત માં X મુ જ X અજ લ લ ખી X જો X X
ધૂ ધૂ પ ધૂ ની X સા સા X ધૂ ની સા રી સા ગ રી સાની ધૂ પ
°

બા X પ હ થ થી X X હરે વા X મ ર વા X X
ધૂ પ ધૂ ની ની ની સા રી રી સાની ધૂ પ ધૂ ની સા ની ધૂ પ X ગ
°

યા X ક રી X મુ જ મા X X X X ત ને X
મ ગ મ પ X પ પ ધૂ ની સા રી રી સાની ધૂ ધૂ પ ગ
°

બસ કરો અતિશય.

પર. રાગ પરજ સોહીણી—ગઝલ—તાલ પરતો.

બસ કરે ગ મ રે X બા X પ ક હે X સા X રા X બ ક રે X હે X
ગ મ ધ ની ની સા X રી સા રી ની X સા X ની ધ ધ ની X સા X
°

લી X સ લા X X X મ
રી સા ની ધ ની ધ મ ગ X
°

લ હં બં ધા X તી X જા X તી ખે X ચા X તી X જી લે X તા રે
ની ની રી જ X મ ગ રી સા રી ની X સા X ની X ધ ની X સા રી
°

હા X હં ના X X X મ
સાની ધ ની ધ ની સાની ધ પ મગ
°

બસ કરો

(અંતર)

(ભરી મેં તો ધુ X લ X) —

(રી મ પ સા ધુ X પ X) —

ક હી ન જા X પ કાં ઇ પા X પી X વે ર ની X થ ઇ લ ડા X X ઇ
મ પ ધુ ધુ સા સા સા સા ની X સા X રી ની સા X ની ની સા રી ની ધુ X પ

બુ ન આ ર હા X X થ પુ X ત ધા X ત ક X જી દ ગી X ની X ક રી સા X હી રે
ની ધ ની સા ની ધુ X પ મ X પ ધુ X પ પ X ગુ ગુ ગુ રી મ ગુ રી સા ની X સા રી

ભા X ઇ X
ની ધુ પ X

ભરી મેં તો ૦

(અભોગ)

ખે X શ કુ ડું બ સર્વ લ્યા X ન ત ના X ખ શે ર ડ શે X બા X પ બ પા X X X
મ X પ પ ની ધુ પ પ મ પ ધુ પ મ ગુ રી સા રી ની સા X રી મ પ પ ધુ X X X

ઇ X X X
પ X X X

તે X મિ ના મ ર શે X સંગ તું X હી ક રા X X X જા ન ક રી X કુ X X ખાં X ન
મ પ ધુ ધુ સા સા સા X ની ની સા રી સા ની ધુ પ X X ની X ની સા X સા ની X ધુ પ ધુ

તુ ને X
મ પ X

બા લ રે X સા X રા ખે પિ તાં X સં X ગ સુ ખ વા X હી X મુ ખ થી X મુ ને X રે
ગુ રી ગુ રી મ ગુ રી સા ની ની X ધુ X ધુ પ પ ગુ X ગુ રી મ ગુ રી સા ની સા X રી

ભા X ઇ X
ની ધુ મ X

ભરી મેં-તો ૦

૫૪. રાગ માલકોશ—જલદ ખ્યાલ—તાલ ત્રિતાલ.

આ મ ક હપાં X X ત રે ર વા ન કા X જ ક દી ધ દી ટ નાં X X X X X
 ધ ની સા મ X X મ મ મ સા સા સા X સા ની ધ ની સા મ મ X ગ X X X

પું જ ત ન મ ન હે ર વી X શાં ત થા X ધિ ર ધ રી વી ર કં ધ X
 મ મ મ મ સા સા સા સા સા X સા ની ધ ની સા સા સા સા સા સા સા X

ન થી X X મા X ન તો રે જી વ આ X થો X X લ આમ કહ્યાતો
 સા સા X X સા ની ગ સા ની ધ ની ધ ની સા સા X X

(અંતરે)

(આ મ ક હપાં X X ત)-

(ધ ની સા મ X X મ)-

ક રે X ના જી વ રે X મ ર વા X છો X X X ન થા X રે ન થા X રે ના દાં X ન પુ X X X
 સા સા ની ગ સા ની ધ X ધ ની ધ ની સા સા X X X સા ગ X ગ મ ધ X ની સા સા X ની સા X X X

હ વે ન હી સા ર કં ધ ગ ધું X ના X મ તો X જી વ ધું X થો X X X X લ આમ કહ્યાતો
 સા ની ધ ની સા ની ધ ની સા મ X મ ગ સા ની ધ મ ધ ની X ધ મ ગ સાં X

૫૫. રાગ ભૈરવી—તાલ ધ્રુમણી.

વિન તી X X સુભ રે X X હે મ્તન X X X X X મુજ ની X X
 ધ ની સા X X રી ની સા રી ગ રી સા ની ગ રી ગ X X રી સા રી ગ રી સા ની સા X X

તહે મ્તન X X X X X મુજ ની X X

ગરી ગ X X રીસા રી ગ રી સા ની સા X X

મા તમ X X મિ થ્યા X X ગમ આ X રૂર તુજ ની X X વિનતી૦

ગરી સાની X X ધ પ X ધ નીસા પધ નીધ પધ પમ પધ પમ ગમ

(અંતરે)

(વિન તી X X મુજ રે X X)-

(ધ ની સા X X રી ની સાગ રીસા નીસા)-

રે સ્ત X રમ સિ ત X રમ જ ખ X રમ ન ક X રમ

ગરી ગ X X રી ગ X X રીસા રી X X સાની સા X X

થયો ઃ X રગ આ જ X થી X રા X તુ જ ની X X

વિનતી૦

ગરી સા ની X ધ પ ધ નીસા પધ નીધ પ મ પધ પમ ગમ

(અંતરે)

(વિન તી X)- કુલે આ લ મ મા X X તમ કરે રૂપ સં X ગે X X

ધ ની સા X)- સા સારી ગ ગ મ X X ગ મ રૂપ ગમ પમ ગરી સાની સા

સુણુ વા ત દી હા સા X શાણુ સુજ ની X X X X X. વિનતી.

સા ધ પ પ પ X ગ પ મપ ધની ધપ મગ રીસા નીસા

(ત્રીયલી કેડી “કુલ આલમ”ની માફક)

આવતું ન ફરી ગયું બહાલું મરી

કરવે માતમ ગુણુ જાણુ બુજીની.

વિનતી.

૫૬. રાગ પુરવી.

હાય હા ય હાય હાય રહે X માય હાય હા ય હા ય હાય

ગ રી સા ની રી મ મ મ પ મ ગ ગ ગ પ પ પમ મ પ ધ પ ધ પ મ ગ મ ગ

બે X ટા X ગ થો કયાં મુ ફી તુ તારી X માય માય મા ય માય હાય હાય.

ગ રી ગ પ ધ પમગમગ રી ગ રી સા ની રી ગ પ ધ પ ધ પ મ ગ મ ગ

(અંતરિ.)

ક ર X જા X પ ના હ દ ઇ X પા ક પ ર વ ર દે ગા X ર તે X ડી લે X

ગ ગ પ ધ પ સા સા સા સા ની રી સા X સા સા સા સા રી ની ધ પમ ધ પ ધ પ ધ ની રી સા

દા દા X ર
ની ધમ ધ પ

પ્રા X સ બે ટા ની વા સ મ ને થા ય થા ય થા ય થાય

ની રી ગ પ ધ મ પ મ પ ગ મ ગ ગ પ ધ પ સા રી ની ધ પ ની ધ પ મ ધ પ મ ગ મ ગ

૫૭. રાગ ભૈરવી—ગરબી—તાલ દાદરો.

છ જાં X ટં X ટા X X બ ખે X ડા ત મે X ટા X લ જો X X રે X X
રી સા રી ની X સા X X રી ગૂ X ગૂ મૂ મૂ X ગૂ X સા રી X ની સારી ગૂરી સાની
° = ° = ° = ° = ° =

ત મે X ટા X લ જો X X ટા X લ જો X X ટા X લ જો X X રે X X છળ ટં ટાં
સા સા ધૂ પ X પ પ X X પ X પ ધૂ ની X પ ધૂ પ મૂ પ મૂ ગમ પમૂ ગ
° = ° = ° = ° = ° =

(અંતરો)

દે X X શ X X કલે X શ નો X X અં X ત કુ X લ આ X જ જો X X રે X X
સા X X સા X રી ગૂ X ગૂ મૂ X X ગૂ X ગૂ મૂ X પ ગમ પ મૂ ગૂ રી X સારી ગૂરી સાની
= ° = ° = ° = ° =

દે શી X ખે X શી ને X X સ્ને X હ થી X નિ હા X જ જો X X રે X X છળ ટં ટાં
ધૂ ધૂ X પ X પ પ X X પ X પ ધૂ X ની ધૂ ધૂ પ મૂ પ મૂ ગમ પમૂ ગ
° = ° = ° = ° = ° =

(નીચલી બે લીટી “ દેશ કલેશનો ”ની માફક)

મુલ કુસંપ છે કમળખત હાલ જો રે

તજી કુસંપ કુદુંબમાં મહાલજો રે

છળ ટં ટાં

(અંતરો)

(છ જાં X ટં X ટા X X બ ખે X ડા ત મે)—

જા X ત X પ ર સા X ત સર્વ X પ્રી X X તે X X પા X જ જો X X રે X X X X X
ધૂ X ધૂ મૂ ધૂ ની સા X સા રી સા X ની X X સા X ગૂ રી X સા ની ધૂ X પધૂ ની સા ની ધૂ પધૂ પમૂ ગ
= ° = ° = ° = ° = ° =

જ X ત X પ ર સા X ત સ વ X ઝી X X તે X X પા X જ

ધ X ધ મ ધ ની સા X સા રી સા X ની X X સા X ગ રી X સા
= ° = ° = ° = °

એ X X ર X X X X X X X X

ની ધ X પ ધ ની સા ની ધ પ મ ગ રી સા ની સા X X
° = ° = ° = °

સ પ X મે X લ થી X X સ X વ સ X ગ આ X લ જો X X રે X X છળ ટંટાં
ધ ધ X પ X પ પ X X પ X પ ધ X ની ધ X પ મ પ મ ગ મ પ મ ગ
° = ° = ° = ° = °

સ મા મ

